

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОЇ УГОРСЬКОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ
ЛІТЕРАТУРИ ЗА ВИБРАНИМИ ТВОРАМИ

ЛАСЛОВ ГЕНРІЕТТА ОТТІЛІВНА

Студентка II-го курсу

Освітня програма «Мова і література угорська»

Спеціальність 035 «Філологія» 035.071 «Мова і література угорська»

Рівень вищої освіти: магістр

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол № 107 / 14.10.2024.

Науковий керівник:

Берегсасі Аніко Ференцівна
зав. кафедри, доктор габілітований, професор

Завідувач кафедри:

Берегсасі Аніко Ференцівна
зав. кафедри, доктор габілітований, професор

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 202_ року

Протокол № _____ / 202_

**Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II**

Кафедра філології

**Кваліфікаційна робота
ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОЇ УГОРСЬКОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ
ЛІТЕРАТУРИ ЗА ВИБРАНИМИ ТВОРАМИ**

Рівень вищої освіти: магістр

Виконавець: студентка II -го курсу

Ласлов Генрієтта Оттілівна

Освітня програма «Мова і література угорська»

Спеціальність 035 «Філологія» 035.071 «Мова і література угорська»

Науковий керівник: **Берегсасі Аніко Ференцівна**

зав. кафедри, доктор габілітований, професор

Рецензент: **Чордаш Василь Васильович**

доктор філософії, доцент

Берегове

2025

**Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola**

Filológia Tanszék

**A KORTÁRS MAGYAR KRIMIIRODALOM JELLEMZŐI
VÁLASZTOTT ALKOTÁSOK ALAPJÁN**

Magiszteri dolgozat

Készítette: László Henrietta

MA II. évfolyamos magyar nyelv és irodalom
szakos hallgató

Témavezető: Dr. habil. Beregszászi Anikó
tanszékvezető professzor

Recenzens: Dr. Csordás László
PhD, Xdocens

ЗМІСТ

ВСТУП	6
I. ЖАНР КРИМІНАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ – ОГЛЯД	7
1.1. Витоки та глобальний розвиток кримінальної літератури	7
1.2. Піджанри кримінальних романів	10
1.2.1. Золотовічні детективні романи Великої Британії	10
1.2.2. Hard-boiled та нуар	11
1.2.3. Процедурна	12
1.2.4. Домашні детективи	13
1.3. Теорія жанра, структуралізм та наратологія	14
1.4. Кримінальна література у Центральній та Східній Європі	17
1.5. Чому до 2008 року не було “справжнє” угорське кримінальний роман	19
II. ПЕРЕЛОМНИЙ МОМЕНТ – “БУДАПЕШТ-НУАР” ТА НАРОДЖЕННЯ УГОРСЬКОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	22
2.1. Сюжет та історичний контекст “Грішного Будапешт циклу”	23
2.2. Наративна структура, мова та аналіз естетики “нуару”	28
2.3. Вплив “Будапештського нуару” та “Грішного Будапешт циклу» на легітимність та розвиток кримінальної літератури в Угорщині	31
III. ВІД НУАРУ ДО САТИРИ – “СИНДАБАД”	34
3.1. Ласло Чабай – гордий сучасний угорський письменник	34
3.2. “Синдбад” та поєднання ностальгії, сатири та криміналу	35
3.3. Літературні посилання та елементи постмодернізму	38
3.4. Сприйняття читачами та критичне порівняння з Кондором	41
IV. СУЧАСНА ЗЛОЧИННІСТЬ ТА РОЗВИТОК ЖАНРІВ У 2020-Х РОКАХ – ТВОРЧІСТЬ АНЕТА ФАРКАША ТА ЄВИ ЧЕРГАТІЯ	43
4.1. Аналіз серії Еви Черхаті “Справи К.É.Z.-а”	43
4.1.1. Інновації в оповідному стилі та структурі	43
4.1.2. Соціальні тривоги 2010-х років – визначення минулого	50
4.2. Аналіз серії романів Анет Фаркаша “Давід і Вів'єн”	51
4.2.1. Розвиток головних героїв та наступність між томами	52
4.2.2. Гендерна динаміка	57
4.2.3. Соціальний коментар	60
V. ДОСВІД ТА ВИСНОВКИ	62
5.1. Місця та національна історія як місця злочинів	62
5.2. Роль гумору, іронії та інтертекстуальності	63
5.3. Жіночі погляди та їхні мінливі архетипи характеру	65
5.4. Майбутні перспективи – чи продовжиться відродження угорської злочинності, чи застоюватиметься?	68
РЕЗЮМЕ	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	72
РЕЗЮМЕ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ	80
ДОДАТКИ	82

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	6
I. A KRIMI ZSÁNER – ÁTTEKINTÉS	7
1.1. A krimi eredete és globális fejlődése	7
1.2. A krimi alműfajai	10
1.2.1. Brit aranykori detektívregények	10
1.2.2. Hard-boiled és noir	11
1.2.3. Rendőrségi eljárás	12
1.2.4. Hobbi-detektívek (domestic thriller)	13
1.3. Műfajelmélet, strukturalizmus és narratológia	14
1.4. Krimi Közép- és Kelet-Európában	17
1.5. Miért nem volt “igazi” magyar krimi mű 2008-ig	19
II. FORDULÓPONT – “BUDAPEST NOIR” ÉS A MAGYAR KRIMI SZÜLETÉSE	22
2.1. A “Bűnös Budapest ciklus” cselekménye és történelmi kontextusa	23
2.2. Narratív struktúra, nyelv és a “noir” esztétika elemzése	28
2.3. A “Budapest noir” és a “Bűnös Budapest ciklus” hatása a krimi legitimitására és fejlődési pályájára Magyarországon	31
III. A NOIRTÓL A SZATÍRÁIG – “SZINDBÁD” ESETE	34
3.1. Csabai László – egy büszke kortárs magyar író	34
3.2. “Szindbád” és a nosztalgia, a satíra és a krimi keveredése	35
3.3. Irodalmi utalások és posztmodern elemek	38
3.4. Olvasói fogadtatás és kritikai összehasonlítás Kondorral	41
IV. KORTÁRS KRIMI ÉS MŰFAJI EXPANZIÓ A 2020-AS ÉVEKBEN – FARKAS ANETT ÉS CSERHÁTI ÉVA MŰVEI	43
4.1. Cserháti Éva “A K.É.Z. esetei” sorozatának elemzése	43
4.1.1. Innováció a narratív hangban és struktúrában	43
4.1.2. A 2010-es évek társadalmi szorongásai – a múlt meghatározása	50
4.2. Farkas Anett “Dávid és Vivien” sorozatának elemzése	51
4.2.1. A főszereplők fejlődése és folytonosság a kötetek között	52
4.2.2. A nemek dinamikája	57
4.2.3. Társadalmi kommentár	60
V. TAPASZTALATOK ÉS KÖVETKEZTETÉSEK	62
5.1. Helyszínek és nemzeti történelem mint bűnügyi helyszínek	62
5.2. A humor, az ironia és az intertextualitás szerepe	63
5.3. Női nézőpontok és változó karakterarchetípusaik	65
5.4. Jövőbeli kilátások – folytatódik vagy stagnál a magyar krimi reneszánsz?	68
ÖSSZEGZÉS	70
IRODALOM ÉS FORRÁSJEGYZÉK	72
PEZIOME	80
MELLÉKLETEK	82

BEVEZETÉS

A 21. század elején a magyar irodalom stagnált, nem találva meg a megfelelő irányt, mely rezonál a magyar közönséggel. Míg a korai 2000-es évek meghatározó témái a történelmi-, szociális drámák és a horror-regények voltak, 2008-ban minden megváltozott – egy (többnyire) fiktív 1930-as évekbeli Magyarországon játszódó krimi regény került kiadásra, ami futótűzként terjedt el és mind a kritikusok, mind az olvasók legmagasabb elismerés fokát vívta ki. Ez volt Kondor Vilmos magyar író 2008. februárjában kiadott *“Budapest Noir”* című krimi regénye, amit egyrészt az “első igazi magyar krimiként” titulálnak, másrészt ez, illetve Csabai László magyar író 2010-es *“Szindbád, a detektív”* című, szintén korai 20. századi cselekményű krimi regénye egy új precedenst állítottak fel a magyar irodalomban, s elindult egy írói mozgalom, melyet ma úgy neveznek, hogy a “magyar krimi reneszánsz.”

E két mű nagy sikerét követően a 2010-es években számtalan magyar krimi mű jelent meg, kisebb nagyobb sikerrel. Míg a *“Budapest noir”* vagy *“Szindbád, a detektív”* sikerét nem tudták replikálni, addig jelentős számú író sikereket ért el a krimiírás területén, s sok, nemzetközileg elismert 2010-es és 2020-as években íródott krimi könyvsorozat ért el kiemelt kritikai és olvasói figyelmet.

E dolgozat célja kortárs magyar krimi irodalom és a “magyar krimi reneszánsz” jellemzőit megfigyelni és átfogó képet alkotni, valamint megérteni annak szerepet és jelentőséget, amit ezek a művek betöltenek a mai irodalmi és kulturális életben.

Kezdve Kondor Vilmos a *“Bűnös Budapest ciklus”* sorozatával, melynek első könyve a *“Budapest Noir”*, folytatva Csabai László *“Szindbád”* sorozatával, Farkas Anett magyar író *“Dávid és Vivien”* sorozatával és végül Cserhádi Éva magyar író *“A K.É.Z. esetei”* sorozatával, a magyar kortárs krimi irodalom különböző, egyedi reprezentatív művei kerülnek elemzésre. Az elemzés során részletesen megvizsgálásra kerül e művek és sorozatok szerkezete, nyelve, karakterei, valamint az alkotók által felvetett történelmi, társadalmi és politikai kontextusok és üzenetek. Az egyes művek kapcsán megfigyelhető az, hogy hogyan illeszkednek be a kortárs magyar irodalom és krimi irodalom egészének kontextusába, hogyan reprezentálják e kor társadalmi és kulturális problémáit, valamint milyen módon járulnak hozzá a műfaj fejlődéséhez és megújulásához a 21. században.

I. A KRIMI ZSÁNER – ÁTTEKINTÉS

1.1. A krimi eredete és globális fejlődése

A krimi eredete mélyen összefonódik a modernitás és a racionális egyén felemelkedésével, valamint a törvény, a rend és a törvényszegés iránti növekvő köztudattal. Míg a krimi és a misztikum elemei megtalálhatók az ókori és középkori történet-mesélésben – mint például a bibliai példázatokban, a népmesékben, vagy akár Szophoklész (i.e. 496 - i.e. 406) *“Oidipusz királyában”*, a műfaj, ahogyan ma ismerjük, a 19. században kristályosodott ki a változó társadalmi körülményekre válaszul. Ezek közé tartozik a közszolgálati civilszervezetek, így a rendőrség fejlődése, a tömeges írástudás terjedése és a könyvkiadás növekedése, amely fogékony közönséget teremtett a sorozatos fikció és a szenzációhajhászatra¹.

1841-es regénye folytán Edgar Allan Poe-t (1809-1849) tartják széles körben a krimi atyjának. *“A Morgue Utcai Gyilkosságok”* (*“Murders in the Rue Morgue”*) című regényben Poe bemutatta C. Auguste Dupin-t, egy úriember detektívet, akinek a bűncselekmények megoldásának módszere az észre, az elemzésre és megfigyelésre támaszkodott, mintsem az akkor és azelőtt az igazságszolgáltatásban bevett szokás szerint kiválasztani egy valószínű bűnbakot és vallomásra kényszeríteni. A narratíva döntő precedenst teremtett – nemcsak a bűncselekményre és az abból származó szociális drámára fókuszál, hanem inkább annak intellektuális megoldására összpontosított, így kettős struktúrát hozott létre, amely a műfaj alapjává vált. Onnantól a krimi meghatározó eleme a bűncselekmény története, azaz, hogy mi történt és miért, illetve a nyomozás története (azaz hogyan oldják meg a bűncselekményt)².

A 19. század végén több író is ezt a bűncselekmény-felderítő narratívát követte, de ami a krimi zsánert igazán a komoly irodalom térképére tette és a köztudatban népszerűsítette az Sir Arthur Conan Doyle (1859-1930) brit író 1887-es műve a *“Tanulmány vörösben”* (*“A Study in Scarlet”*). A mű Sherlock Holmes, egy kiemelkedően briliáns ám különc magánnyomozó és egy meghökkentő bűntény körül forog, melyben egy látszólag természetfeletti okkal történt halálesetet Holmes emberfeletti logikai- és nyomozó képességével feltár, mint egy soha nem látott komplexitású gyilkosság³. Az

¹ Srinivasan et al, 2020:1-12.

² Salemi, 2024:148-152.

³ Clausson, 2018:2-3.

akkori közönség számára megdöbbentő történet volt, s Doyle műve azonnal sikert aratott. Ezen túl viszont Holmes népszerűsége segítette meghatározni a detektívregények konvencióit, s elismerten a Poe által felállított struktúrát pontosította – egy rejtélyes bűncselekmény, annak hatása egy közösségre, logikusan lehetséges tettesek széles köre, félreértések, félrevezetések, és végül egy végső, komplex magyarázat⁴.

A 20. század elejére a krimi különálló zsánerré nőtte ki magát, s alig 30 év köztudati megléte után, a (brit) detektívregények a két világháború közötti időszakban (1918-1939) világszinten a legmeghatározóbb irodalmi műfajjá vált. Olyan szerzők, mint Agatha Christie (1890-1976), Dorothy L. Sayers (1893-1957) és Margery Allingham (1904-1966) úriember detektív főkérdőjeikkel bonyolult rejtvényeket alkottak, amelyek gyakran valódi izgalmat vittek zárt, a nagyközönség számára ismerős környezetekbe^{5 6}.

A 19. században kiemelkedő egyéb irodalmi művek, mint Dosztojevszkij, Dumas, Wilde vagy Dickens művei tipikusan dzsentri, magas státuszú vagy egyenest nemesi vagy királyi környezetbe helyezték a cselekményeiket, ami folytán a közember kevésbé azonosult velük⁷. De a detektívregények, melyek a bárholt, a bármikort és az akárkivel megtörténhető eseményeket mutatnak be, az már bevonja a társadalom összes rétegét. Ezen kívül a detektívregények jelentős pozitív hatást gyakoroltak a társadalomra, a deduktív gondolkodást hangsúlyozták és nem szenzácionáltak az erőszakot vagy kicsinyítették le a pszichológiai hatások jelentőségét. A turbulens háború utáni és előtti időkben bizalmat gerjesztettek a rendfenntartás felé, növelve megbecsülését, s a detektívregények főszereplői, az nyomozók (avagy detektívek) szinte mennyei rendfenntartóként működtek, helyreállítva a békét egy felborult társadalmi rendszerben⁸.

Ugyanakkor az Atlanti-óceánon túl, az USA-ban a krimi egy nyersebb, durvább és társadalmilag reflektívebb változata jelent meg az 1930-as években, az úgynevezett *“hard-boiled”* (magyarul: keményre főtt vagy keménykötésű) krimi alműfaj. Az *hard-boiled*-ban, azaz az “amerikai krimi”-ben, amelynek kiemeltek úttörői Dashiell Hammett (1894-1961) és Raymond Chandler (1888-1959), a brit detektívregényekkel ellentétben a főszereplő detektív kevésbé idealizált úriember, és inkább egy kétes múltú, kemény, erkölcsileg homályos nézeteket valló magányos farkas, aki egy korrupt és erőszakos városi környezetben harcol egy olyan igazságért, mely sokszor nem éri meg és

⁴ Chakraborty, 2023:2347-2349.

⁵ Dubey, 2020:10-12.

⁶ Salemi, 2024:154-156.

⁷ Öztekin, 2020:56.

⁸ Chakraborty, 2023:2347-2349.

nem is kielégítő, akár néhol még nihilista is⁹. Hammett “*A máltai sólyom*” (“*The Maltese Falcon*”, 1930) és Chandler “*A nagy álmom*” (“*The Big Sleep*”, 1939) művei a műfaj fókuszát a rejtvényfejtésről a társadalmi kommentárra helyezték át, a bűnözést rendszerszintű problémaként kezelve, nem pedig elszigetelt esetenként mutatva be, reflektálva az akkori USA “gangszter-fénykorát”¹⁰.

A hard-boiled prózája tömör és cinikus, a főszereplők hibás emberek, a jó és a rossz közötti határvonal pedig elmosódott. Ennek a hagyománynak a hatása jött létre később a filmművészetben belül a “noir” (francia: fekete, sötét) stílus, mely a 1940-es és 1950-es években kiemelt népszerűséget élvezett. A noir ugyanakkor vissza-hatott az irodalomra, megalkotván a noir krimi alműfajt¹¹.

Mára, a 21. században kortárs globális krimi irodalom már nem korlátozódik az brit/amerikai irodalomra, hagyományokra. A második világháború utáni krimi folyamatosan fejlődött terjedelmében és ambícióiban. Európában, különösen Skandináviában és Franciaországban, a krimik egyre hangsúlyosabb politikai dimenziókat kezdtek ölteni¹². Merítve mind a brit úriember-detektív stílusból mind a hard-boiled-ből, az 1950-es után az európai írók, mint a belga Georges Simenon (1903-1989), a pszichológiailag összetett “*Maigret*” (1931-1972) sorozatával, valamint svéd szerzők, Maj Sjöwall (1935-2020) és Per Wahlöö (1926-1975) “*Martin Beck*” (1967-1994) sorozatukkal a társadalmi intézmények, a rendőrségi bürokrácia és a jóléti államok (a Hideg Háborús periódusban az úgynevezett Első Világ országai) morális eróziójának kritikáját integrálták a műfajba. Ezek a művek utat nyitottak a modern, úgynevezett “északi noir” hullámnak, amelyet komor tájképek, introspektív esetek és a társadalmi működési zavarokra való kitartó összpontosítás jellemezz¹³.

A nemzetközi sikerek, mint például Stieg Larsson (1954-2004) “*Millennium*” trilógiája, melynek első könyve a 2005-ös “*A tetovált lány*” (“*Girl with the Dragon Tattoo*”) e nyugati noir-nak a 21. században a legkiemelkedőbb példája. Hasonló mód az északi noir-hoz, ötvözve a brit úriember- és az amerikai hard-boiled stílus, a 20. század végére világszerte a krimi megjelent mint a nemzeti identitás, a posztkoloniális trauma, a politikai korrupció és a kulturális változások feltárására szolgáló stílus¹⁴. De általánosan ez

⁹ Gadhire–Mane, 2022:1-5.

¹⁰ Ismael, 2024:158-160.

¹¹ Gadhire–Mane, 2022:1-5.

¹² Sand–Vordal, 2021:157-160.

¹³ Muzdeka, 2023:4-8.

¹⁴ Nielse, 2023:1-5.

egy folyamatosan fejlődő műfaj – egyszerre sablonos és rugalmas, ismerős, mégis meglepő megújulásra képes.

1.2. A krimi alműfajai

A krimi, bár egyesíti a bűncselekményekkel és azok következményeivel való foglalkozást, egy kivételesen sokszínű és sokrétű műfaj. Idővel gazdag alműfajok gyűjteménye fejlődött ki, amelyek mindegyikét történelmi, kulturális és társadalmi körülmények alakítottak, melyek nemcsak a bűnözés narratívájának módjait teszik változatosabbá, hanem megkérdőjelezik és átalakítják az erkölcsről, az igazságosságról és a társadalmi rendről alkotott felfogást is.

1.2.1. Brit aranykori detektívregények

A műfaj alapformájának tartott alműfaj egy központi, tekintélyes, művelt és erkölcsileg tiszta nyomozó személye körül forog, aki logika, dedukció és racionális vizsgálódás segítségével old meg bűncselekményeket. Eme alműfajt még úgy is jellemzik mint a “krimi aranykora” amikor népszerűsége csúcán volt, azaz a két világháború között, ezért még úgy is jellemzik, mint az “aranykori” stílus. Ez a stílus mindmáig meghatározó, csak már kevésbé veszik szigorúan formailag¹⁵.

A brit detektívregény jellemzően történet általában egy bűncselekménnyel – tipikusan egy gyilkossággal – kezdődik, amely felborítja az adott környezet társadalmi rendjét. A detektív szerepe a rendelkezésre álló bizonyítékok elemzése, a gyanúsítottak kihallgatása és a bűncselekmény fokozatos rekonstruálása, jellemzően izgalmaival és veszélyekkel körítve, mely végül igazságszolgáltatáshoz vezet.

Átfogóan a brit aranykori detektívregény stílus jellemzői¹⁶:

- Kiemelten erkölcsös központi karakter, emberfeletti logikai- és következtetőképességgel;
- Zárt környezet, mely egy rendőrségi nyomozásnak megfelelően a tett helyszíne és közvetlen környezete, tipikusan limitálva egy épületre vagy nagyobb járműre, mint vonat vagy hajó;
- Jellemzően egy várákosokat felforgató igazság kiderítése.

¹⁵ Münderlein, 2022:3-6.

¹⁶ Hoffmann, 2016:12-15.

Kiemelt brit aranykori detektívregény művek és sorozatok^{17 18}:

- Agatha Christie (1890-1976) és Sophie Hannah (1971-) – “*Poirot*” (1920-) sorozata (az utolsó Christie által írt Poirot könyv 22 évvel halála után került kiadásra 1998-ban, több író hozzájárulásával a befejezéséhez, de azóta is megjelennek a Poirot sorozaton belül művek, amit Sophie Hannah (1971-) brit író nő folytat a Poirot intellektuális javakat birtokló Christie család áldásával);
- Margery Allingham (1904-1966) – “*Gyilkosság a Fekete Dudley-ban*” (“*The Crime at Black Dudley*”, 1929) című műve;
- Agatha Christie (1890-1976) – “*Miss Marple*” (1930-1976) sorozata;
- Dorothy L. Sayers (1893-1957) – “*Kinek a teste?*” (“*Whose Body?*”, 1923) című műve;

1.2.2. *Hard-boiled és noir*

Az 1930-as években az USA-ban felbukkanó “*hard-boiled*” krimi alműfaj jelentős eltérést jelentett a brit úriember stílus tragédiában is előkelő világától. A rejtvényfejtés helyett a hard-boiled a civilizáció hanyatlását és az erkölcsi bizonytalanság nyers, realista ábrázolását kínálta. A főszereplői nem arisztokraták, nem zsenik és főleg nem erkölcsileg tiszta, törvénytisztelő emberek, hanem világtól megfáradt, tipikusan magádetektívek, akiket gyakran jobban érdekelt az igazságtétel, mint a törvényesség¹⁹.

A brit úriember stílussal ellentétben, ahol törvény és rendfenntartás az abszolút “jó” oldalon áll, a hard-boiled stílusban, az akkori USA-t reflektálva, a rendfenntartás korrump és meghajolnak a bűnözők előtt félelemből és/vagy megvehetőség folytán, vagy akár ők maguk a bűnözők, mintsem azok, akik igazságot szolgáltatnak. Mint úgy, a hard-boiled egy egyfajta társadalmi bosszút reprezentál a főszereplőjén keresztül, a “cél szentesíti az eszközt” mentalitással²⁰.

A hard-boiled jellemzői²¹:

- Főszereplő egy renegát volt rendőrségi- vagy katonatiszt, aki valamilyen tragikus eset következtében magánnyomozói irodát nyit, hogy segítsen az embereken ezzel enyhítve lelkiismeretét;
- Míg középlelem jellemzően egy város, akármeddig nyúlhat egy hard-boiled ügy;

¹⁷ Hoffmann, 2016:12-15

¹⁸ Öztekin, 2020:58-60.

¹⁹ Ismael, 2024:158-160.

²⁰ Gadhire–Mane, 2022:1-5.

²¹ Öztekin, 2020:54-60.

- Tipikusan keserűes befejezés, mely bár igazságos, többnyire áldozatokkal jár, áldozatokkal, melyek nem lettek volna, ha nincs a főszereplő nyomozása, de akkor igazság sem lett volna.

Kiemelt hard-boiled irodalmi művek és sorozatok:

- Raymond Chandler (1888-1959) – “*Philip Marlowe*” (1933-1958) sorozata;
- Daniel Hammett (1894-1961) – “*A máltai sólyom*” (“*The Maltese Falcon*”, 1930) című műve;
- James M. Cain (1892-1977) – “*A postás mindig kétszer csenget*” (“*The Postman Always Rings Twice*”, 1934) című műve;
- James Ellroy (1948-) – “*Fekete Dália*” (“*The Black Dahlia*”, 1987) című műve.

A “**noir**”, bár átfedésben van a hard-boiled-al és néhol felváltva használják, még nagyobb hangsúlyt fektet a fatalizmusra, a pszichológiára és az egzisztenciális kétségbeesésre. A noir-ban a főszereplők gyakran jobb emberek mint a hard-boiled főszereplői, ám a világuk sokkal sötétebb és bonyolult összeesküvés-elméletekbe, korrupt rendszerekbe és egyértelmű megoldás nélküli erkölcsi dilemmákba bonyolódnak, ahol az igazságosság és a törvény önkényes, a valóság és megoldás pedig elérhetetlen²².

1.2.3. Rendőrségi eljárás

Az 1980-as évektől mai napig népszerű **rendőrségi eljárás** (angolul: *police procedurals*) egy személyről egy nyomozói/rendőrségi csapatra vagy intézményre (jellemzően rendfenntartói szervre) helyezi a hangsúlyt, bemutatva a rutint, a bürokrácia és az együttműködés fontosságát realizmusra törekvő, sokszor valóságon-alapuló művek által. Itt is van kiemelkedő “főszereplő”, viszont a nyomozás kollektív erőfeszítésként van ábrázolva, és gyakran az alfaj foglalkozik olyan kortárs társadalmi kérdésekkel, mint a rasszizmus, a bevándorlás, a nemi-diszkrimináció és gazdasági egyenlőtlenség, még kevésbé szenzációnálva a krimi jellegzetes polgárpukkasztó eseti elemeit²³.

A rendőrségi eljárási krimi jellemzői^{24 25 26}:

- A főszerepben több személy van, akik egyedi morális értékeket és gondolkodásmódot képviselnek, de tipikusan kiemelkedik egy főkarakter, akinek “csapata” a többi. Mindazonáltal közösen végeznek nyomozást, formális vagy

²² Wilding, 2018:82-90.

²³ Primasita–Putra, 2019:33-36.

²⁴ Primasita–Putra, 2019:33-40.

²⁵ Al-Juboori, 2024:1-10.

²⁶ Dhanawade, 21:24-25.

informális módon, ám mindenképpen legalább túlnyomórészt legális, hivatalos kereteken belül;

- A brit detektívregények és a hard-boiled-al ellentétben a rendőrségi eljárás alműfajban a bűncselekmények feltárását nem zseniális mesterbűnözők vagy korrupció általi nehezítik (bár jellemző a sorozatgyilkosság témája), hanem a valóságnak megfelelően olyan tényezők, mint bizonyítékok hiánya, körülményesség, hamis tanúvallomások és kevés nyom;
- Az igazság kiderítése csapatmunka, ami minden több szereplő maga erőssége által felderített szál összefonódásának eredménye.

Kiemelt rendőrségi eljárási krimi művek és sorozatok:

- Martin Cruz Smith (1942-) – “*Arkady Renko*” (1981-) sorozata;
- Jeffery Deaver (1950-) – “*Lincoln Rhyme*” (1997-2018) sorozata;
- Michael Connelly (1956) – “*Harry Bosch*” (1992-) sorozata;
- Cserháti Éva (1975-) – “*A K.É.Z. esetei*” (2019-) sorozat.

1.2.4. Hobbi-detektívek (*domestic thriller*)

A “hobbi-detektívek” nem egy hivatalos megnevezés, de megfelelőnek tartom leírni ezt az alműfajt. A 2010-es évek elején népszerűvé vált, túlnyomórészt női írók által dominált, angolul *domestic thriller* krimi alfajban nem hivatásos nyomozó, vagy bármilyen igazságszolgáltatáshoz vagy újságíráshoz kapcsolódó szervbéli személy a főszereplő, hanem egy mindennapi ember, mindennapi képességekkel, aki vagy harmadik fél vagy áldozat a bűncselekményben. A hobbi-detektív tevékenységét tipikusan válaszul kezdi az inkompetens igazságszolgáltatásra, egyénileg, hogy feltárják a tárgy bűnesetét²⁷.

A hobbi-detektív krimi jellemzői²⁸:

- Jellemzően női főszereplő, aki valamilyen módon érintett az esetben, közvetetten vagy közvetlenül, de formálisan nem tartozik sem rendfenntartói, sem igazságszolgáltatási vagy újságírói szervhez, ennek megfelelően nincs törvényes kötelezettsége nyomozni, s nincs kiemelt logikai vagy következtetőképessége;
- A tartalom inkább szentimentális szociális dráma, érzelmek feltárása és fokozott érzelmeteli igazság-kutatás, mintsem tipikus ok-okozati összefüggés-keresés és logikára támaszkodó megoldás;
- A rendfenntartás és igazságszolgáltatás mellékes szerepet tölt be;

²⁷ Krawczyk-Żywko, 2021:13-22.

²⁸ Greenfield, 2025:42-55.

- A befejezés tipikusan kielégítő igazságtétel, de tipikusan törvényen belül marad.
Kiemelt hobbi-detektív krimi művek és sorozatok:
- Freida McFadden (1980-) – “*The Housemaid*” (2022-) sorozata;
- Colleen Hoover (1979-) – “*Verity*” (2018) című műve;
- Gillian Flynn (1971-) – “*Holtodiglan*” (“*Gone Girl*”, 2012) című műve;
- Paula Hawkins (1972-) – “*A lány a vonaton*” (“*The Girl on the Train*”, 2015) című műve.

1.3. Műfajelmélet, strukturalizmus és narratológia

Tartalmi vonzereje a kriminek univerzálisan elismert. Ezzel kapcsolatban John G. Cawelti (1929-2022) amerikai író 1976-os művében “*Kaland, rejtély és romantika*” (“*Adventure, Mystery and Romance*”) a krimi úgy jellemzi a zsánerirodalom szemszögéből, mint a műfaj, mely kielégíti a rend, az igazságosság és a rejtély-megoldás iránti mély kulturális igényeket, miközben lehetővé teszi az innovációt rögzített kereteken belül, még ha konvenciók ismétlésével is²⁹.

Ugyanakkor a korábbi meghatározó irodalmi stílusokkal ellentétben a krimi, ahogy már korábban említve volt, nem a megszokot irodalmi konvenciókon alapult, melynek középpontjában valamilyen szociális melodráma vagy egzisztenciális/vallási krízis állt, hanem egy rejtély, melynek megoldása egyedi ingereket elégítenek ki. Ennek megfelelően a krimi elemzése a klasszikus megközelítésekkel, melyek a tartalmat meghatározott, szociális elvárásokon alapuló értékháztartás szerint vizsgálták a 20. század elején és közepén. Viszont volt több irányzat, mely objektíven a legmegfelelőbb módon vizsgálta a krimi sikerességét.

Egy kiemelt irányzat, a strukturalizmus³⁰ volt egy azon irodalom-metodológiai iskolák közül, mely kiemelten foglalkozott a krimi zsánerrel. A strukturalista iskola szemlélete, hogy miként közvetíti tartalmát a krimi, nem az, hogy mi maga a tartalom. E irányzat egy jeles képviselője, Tzvetan Todorov (1939-2017) francia-bolgár történész-teoretikus volt az, aki formalizálta a krimi struktúráját az 1966-os “*A Detektív Fikció Tipológiája*” (“*The Typology of Detective Fiction*”) című tanulmányában, amely meghatározás a krimi a mai napig jellemzi, legalábbis reprezentatívan³¹. Todorov

²⁹ Singh–Saritha, 2022:23-24.

³⁰ **Strukturalizmus** – metodológiai iskola, mely szerint az információ közvetítésének módja a legmeghatározóbb eleme a befogadás minőségének, nem pedig a tartalom. Taghizadeh, 2013:285-292.

³¹ Todorov, 1966:42-52.

elhatárolása szerint a krimi, követve a brit aranykori de ugyanakkor egyéb alműfajoknál tett megfigyeléseket is, kettős narratíván keresztül működik – a bűntény története, amely a cselekményt megelőzően történt, és a nyomozás maga, amely az egész narratíva során bontakozik ki. Ez a kettéosztás lehetővé teszi a szerzők számára, hogy manipulálják az időt, a perspektívát és a feszültséget, egyedi ritmust és elvárást teremtve az olvasóknak³². Legalábbis többnyire.

Roland Barthes (1915-1980), francia irodalomkutató és szemiotikus, felismerte, hogy bár Doyle, Christie és más híresebb, aranykori brit detektívregény írók megfelelő elismerést kaptak a francia és általánosan nyugat-európai kritikusoktól, egyéb krimi alműfaji művek kevésbé értékelték, függetlenül az olvasói elismeréstől. Ezzel kapcsolatban két alkalommal is jelentős hozzájárulást tett a krimi irodalom megértésének elősegítésében – először az 1966-os *“Kritika és Igazság”* (*“Criticism and Truth”*) című tanulmányában, másodszor az 1967-1968-as *“Az Író Halála”* (*“The Death of the Author”*) tanulmányában. Barthes elutasította az általa *“bourgeois”*-nak (burzsoá) nevezet, objektív szabályokon alapuló, romantikus korból fennmaradt irodalmi elemzési szemléletet, felhívva a figyelmet arra, hogy a krimi műfaj (többek között), a 19. század romantikus kor által támasztott precedenssel ellentétben, nem a magas szociális osztályokra épült vagy idealizált egy kulturális normát, hanem bemutatta a valóságot az adott környezetben élők szemszögéből. Barthes kiemelten kritizálta eme burzsoá kritikusok nézeteket valló rivalizálását, a francia író és irodalomkutató Raymond Picard-ot (1917-1975).

A magát tradicionalistának leíró, Jean Racine³³ iskolát követő Picard 1969-es *“Új kritizmus vagy új átverés?”* (*“New Criticism or New Fraud?”*) tanulmányában élesen bírálta Barthes-t és a Barthes-hez hasonló nézeteket, amit népszerűen *“nouvelle critique”*-nek (magyarul: új kritizmus) nevezett el az, az akkori amerikai irodalmi mozgalommal azonosítva, mint egy abszurd, ösztönökön alapuló, impresszionizmust és dogmatizmust keverő modernista felfogás, mely jónak értekel egy objektíven rossz irodalmi művet (kiemelve a nem-aranykori krimi stílusokat, mint ilyen *“objektíven rossz irodalmi művek”*), kiegészítve olyan *“pszeudo-intellektuális kifogásoknak”* titulált érvekkel, mint biológia és pszicho-analitika³⁴. Ez a rivalizmus hírhedt volt a nyugat-európai irodalom-kritikai körökben, ám Barthes ezt követő munkássága az 1970-es

³² Singh–Saritha, 2022:23-24.

³³ **Jean Racine iskola** – Jean-Baptiste Racine 17. század-végi francia drámaíró volt, aki műírás mellett aktívan kritizálta mások műveit, s eme tevékenysége folytán az Nyugat-Európai irodalomkutatás- és kritika egyik meghatározó személye. A Jean Racine iskola közelebből követi Racine klasszicista és janzenista nézeteit. Gabay, 2021:359-363.

³⁴ Joseph, 2015:246-250.

években egyre növekvő érdeklődést váltott ki, s nézetei legitimitást nyertek, miközben relevanciája felülkerekedett Picard-on. Barthes nézetei nem pusztán az amerikai John Crowe Ransom (1988-1974) irodalomkutató és teorista által alapított “Új kritizmus” nézeteit vallja, hanem egy egyedi megközelítést, ugyanis míg az amerikai új kritizmus metodológiai szemlélete a formalizmuson³⁵ alapult, Barthes a strukturalista nézetet vallta.

Tzvetan Todorov 1966-os a krimi strukturalista formalizációját mellett jelentős szakirodalmi hozzájárulást tett az átfogó irodalomelméletek egy új tanulmányi ágát létrehozva az 1969-es “*Grammaire du Décaméron*” című tanulmánya által, ahol a “narratológia” irányzatot formalizálta. Ez koncepciónálisan az Arisztotelészi iskolából ered, ugyanakkor fő forrása a strukturalizmus alapját is képző “orosz formalizmus”³⁶ maga.

A narratológia egy olyan strukturalista irodalmi al-tudomány, mely azt tanulmányozza, hogy a narratív struktúra hogyan hat az olvasói nézőpontra. Három elismert formája van^{37 38}:

- Tematikus narratológia – vizsgálja cselekvés sorrendjének korlátozott szemiotikai formalizálása (mint Todorov 1966 krimi strukturalista formalizációja);
- Modális narratológia – vizsgálja a leírás módját, a hangsúlyozást, a nézőpontot, a kronológiai sorrendet, a ritmust és a szemiotikus gyakoriságot;
- Kognitív narratológia – még inkább elvonatkoztatva a tartalomtól egy tágabb filozófiai hozzáállást alkalmaz, a hangsúlyt az olvasói pszichológiára teszi, hogy miképpen értelmezi az ember a történeteket.

A narratológia különösen nagy figyelmet fordít a krimi irodalmi és mozgókép-kulturális (filmes) formáira, ugyanis a logikai narratíván alapuló krimi zsáner tökéletes a narratológia szemléleteinek tesztelésére³⁹.

Gerard Genette (1930-2018), francia irodalom-teoretikus és kritikus, a narratológiai fontosságot hangoztatta az 1980-as tanulmányában “*Az én-elbeszélés alternatívái*” (“*Narrative Discourse: An Essay in Method*”), s a krimit emelte ki, mely általánosan meghatározott események sorrendjében (franciául: “*ordre*”), jelenetek időtartamában

³⁵ **Formalizmus** – 19. század végén létrejött irodalom-elemzési metodológia, mely szerint a struktúrát és a mögöttes tartalmat nem lehet külön elemezni, hanem csakis együttesen. Thore, 2024:123-127.

³⁶ **Orosz formalizmus** – 1910-es évekből eredő formalizmus alfaj, mely szerint míg a struktúra és mögöttes tartalom együttesen elemzendő, a mögöttes tartalom értelmezéséből ki kell hagyni a tradicionális pszichológiát és a kulturális-történelmi megközelítéseket. Ezzel egy precízebb, korlátozottabb, kevesebb feltételezéssel történő elemzés kapható. Görmez-Beyoglu, 2022:443-448.

³⁷ Panggabean–Rangkuti, 2020:184-186.

³⁸ Jahn, 2021:2-4.

³⁹ Link, 2023:121-124.

(franciául: “*durée*”) és a narratív ismétlés gyakoriságával (franciául: “*repertoire*”), hogy szabályozza az olvasó tudáshoz való hozzáférését. Genette “fokalizációs” koncepciója – mely szerint függetlenül attól, hogy egy történetet egy mindentudó narrátor, egy elfogult tanú vagy a detektív szemszögéből mesélnek el, jelentős következményekkel jár a feszültség, a megbízhatóság és az olvasói elköteleződés szempontjából⁴⁰.

1.4. Krimi Közép- és Kelet-Európában

A krimi fejlődését Közép- és Kelet-Európában az importált műfaji konvenciók, a helyi irodalmi hagyományok és a tágabb társadalmi-politikai változások összetett kölcsönhatása tükrözi. Nyugat-Európával, USA-val és angolszász/francia világgal ellentétben, ahol a krimi a 19. század végétől kezdve viszonylag megszakítás nélkül fejlődött, a krimi műfajt a Szovjet vasfüggönyben az ideológiai manipuláció és késedelmes intézményi elismerés jellemezte – különösen a kommunista uralom (eltérő mértékben országoként 1918-1991 között) legkegyetlenebb első évtizedei alatt. Mindazonáltal a krimi kulcsfontosságú műfajjá vált, amelyen keresztül a poszt-szocialista társadalmak a történelmi emlékezetről, az identitásról, a korrupcióról és az igazságosságról tárgyalnak a 21. században⁴¹.

A krimi megjelenése a 20. század első évtizedeiben Közép- és Kelet-Európában a nagyrészt nyugati modellek fordított vagy utánzott formájaként, különösen az aranykori brit stílus. Ezeket a fordításokat azonban gyakran német vagy francia kiadásokon keresztül közvetítették, és a helyi elvárásokhoz igazították⁴². 1945 után a kiemelt szovjet csatlós-államokban⁴³, Magyarországon, Lengyelországban és Csehszlovákiában a detektívtörténetek gyakran csak a nyugatról importált karakterek történeteinek önálló, rövid folytatásokban jelentek meg újságokban vagy népszerű ponyvamagazinokban, de eredeti, saját karakter vagy helyben játszódó teljes művek a szovjet cenzúra ellen ment volna, melyszerint a Szovjetunióban nem volt bűnözés⁴⁴. Ez és az ehhez hasonló ideológiai korlátok miatt a szovjet cenzúra a krimi műfajt a polgári dekadencia termékének tekintették, amely eredendően kötődik a kapitalista társadalmakhoz és az individualista

⁴⁰ Kimyongür–Wigelsworth, 2014:

⁴¹ Shelley, 2019:255-260.

⁴² Olaru, 2020:126-136.

⁴³ **Szovjet csatlós-államok** – olyan országok az 1945-1989/1991-es periódusban, melyek a Szovjetunió partnerségben álltak a kormányaik szovjet kommunista irányítása révén, s formálisan az 1955-ben kötött Varsói Szerződés révén, melynek így tagjai lettek Albánia, Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország, A Nyugat-Német Demokratikus Köztársaság, Románia és maga a Szovjetunió. Kecskés Gusztáv, 2012:122-123.

⁴⁴ Stickley et al., 2022:2.

világnézethez, ami szigorúan tilos volt. Következésképpen csak az aranykori brit detektívregények és a később kialakult rendőrségi eljárási műfajokhoz kvázi hasonló művek voltak megengedettek, és az olyan alműfajok, mint a hard-boiled, a noir vagy hobbi-detektív tiltott volt, vagy legalábbis olyannyira erősen cenzúrázták, hogy az már nem vehető kriminek. Ezeket ma “szocialista krimi”-ként jellemzik, s az alábbi jellemzői voltak^{45 46 47}:

- Semmilyen kétértelműség vagy erkölcsi bonyolultság nincs – a bűnöző abszolút rossz, a bűnüldözők abszolút jók. A bűnözőt mindig elfogják civilizáltan, nem verik meg vagy kínozzák, családját nem zsarolják és az esemény következtében és nem büntetik meg külön, társadalmilag nem kerülnek kiközösítésre. Abszolút méltányos igazságszolgáltatási eljárás történik, ami megerősíti a szocialista rendszer felsőbbrendűségét;
- A központi detektív karakter hivatásos, állami katonai vagy rendőrségi nyomozó, nem magánszemély;
- A bűnözést kapitalista erekléként, ideológiai deviancia eredményeként és társadalmi terrorizmusként ábrázolták, nem pedig rendszerszintű, gazdasági vagy politikai kudarcként.

A merészebb cseh- és lengyel írók és írónők, mint Ladislav Fuks (1923-1994)⁴⁸ vagy Joanna Chmielewska (1932-2013)⁴⁹, álneveken írtak úgynevezett “ironikus detektívtörténeteket”⁵⁰. Ezek a tiltott alműfajok konvencióit használták fel abszurd, szatirikus vagy pszichológiailag összetett elemek becsempészésére. Chmielewska különösen ismertté vált Lengyelországban humoros és gyakran kaotikus, női főszereplőket felvonultató krimiregényeivel (ami már önmagában is meghökkentő volt a szovjet normáknak).

Az egyéni jellegzetességek azonban csak lassan fejlődtek ki teljes értékű irodalmi mozgalmakká Közép- és Kelet-Európában. A helyi szerzők alkalmanként írtak detektívregényeket, de ezeket nem kanonizálták ugyanúgy, mint a nyugati megfelelőiket. Ehelyett a detektívfigurát gyakran nyugati újdonságnak tekintették, nem pedig kulturálisan beágyazott archetípusnak⁵¹.

⁴⁵ Calström, 2022:141-144.

⁴⁶ Dowling, 2013:13-19.

⁴⁷ Dowling, 2017:161-165.

⁴⁸ Gilk, 2013:76-80.

⁴⁹ Drozdowska, 2023:31-36.

⁵⁰ Aleksandrova–Tabakova, 2023:48-59.

⁵¹ Drozdowska, 2023:38-44.

A kommunista rezsimek 1989-1991-es összeomlása mélyreható kulturális és irodalmi átalakulást jelentett. A krimi műfaja reneszánszát élte, mivel felszabadult az ideológiai ellenőrzés alól, és lehetővé tette, hogy az állami cenzúra alatt sokáig elfojtott témákat is feltárja. A krimi irodalom kapcsán számos trend alakult ki ebben az átmeneti időszakban, mint a nagy és kortárs nyugati krimiírók importja és fordítása nem lokalizált, hanem eredeti szöveggel. Továbbá, a helyi krimi irodalomban megjelentek a magádetektívek és nem-állami központi karakterek. A demokratikus társadalom megjelenését tükrözve a krimi regényekben újságírók, amatőr hobbi-detektívek és magánnyomozók kezdtek szerepelni. A korrupció, a szervezett bűnözés és a rendszerváltás utáni trauma témái kiemelten népszerűek voltak az 1990-es és 2000-es években a krimikben, kiemelve a szociális egyenlőtlenségek valóságát és a kommunista indoktrinációból való kiábrándulás feltárását⁵².

1.5. Miért nem volt “igazi” magyar krimi mű 2008-ig

Számos országban, például Romániában, Lengyelországban, az újonnan létrejött Csehországban és Magyarországon az “igazi” krimi csak lassan, fokozatosan jelent meg, ezek közül is legkésőbb Magyarországon.

A magyar irodalom szakkritika Kondor Vilmos (1954-) magyar író “*Budapest Noir*” című 2008-as művét tekintik az autentikus magyar krimi “születésének”. Ez nem azt jelenti, hogy a krimi teljesen hiányzott a magyar irodalomból e mű debütálása előtt, hanem azt, hogy a krimi műfaja korábban soha nem fejlődött fenntartható, koherens és kulturálisan integrált irodalmi hagyománnyá ezelőtt a magyar irodalomművészetben⁵³.

A magyar irodalmat történelmileg a líra, a nemzeti eposz és a szociális realizmus iránti erős elkötelezettsége határozta meg, amelyet gyakran politikai, történelmi vagy filozófiai elhatárolások vezéreltek egyéniségükben. A 19. században a legismertebb magyar irodalmi műveket klasszicista hullámok majd a romantika jellemezte, melyek a nagy nemzeti kérdéseket tárták fel – nemzeti identitás, függetlenség, forradalom, háború vagy egzisztenciális válságok, reakcióul az Osztrák-Magyar Monarchia romló állapotára és általánosan Európa politikai helyzetére⁵⁴.

Ebben az összefüggésben a krimi irodalom “alacsonyabb rendű irodalomnak” számított, amely nem volt méltó a komoly irodalmi figyelemre a 20. századba átmenvén.

⁵² Mesropova, 2008:115-116.

⁵³ Nagy Ivett 2018:81-82.

⁵⁴ Kálai Sándor 2024:61-65.

A domináns irodalmi elit, a kritikusok és az intézmények úgy alakították az irodalmi értékrendet, hogy kizárták az olyan, “kereskedelmi-irányultságú” műfajokat, mint a krimi, melyben nem szerepelt valami világ- vagy életszemlélet megváltó üzenet és “csak szórakozás” volt⁵⁵. Bár a detektívtörténetek megjelenhettek magyarra-fordított ponyvamagazinokban vagy egyéb népszerű sajtó-formátumokban, nem élvezett sikert az elit körében. Ezeket a műveket széles körben olvasták, mégis a hazai írók nem alakítottak ki olyan folyamatos hagyományt, amely ezeket a hatásokat magyar kulturális, nyelvi vagy történelmi környezetbe helyezte volna.

Alkalmanként léteztek kísérletek a detektívregényekre, mint például Körmendi Ferenc (1900-1970) művei⁵⁶ vagy Moldova György (1934-2022)⁵⁷ rendőrségi témájú történetei, de ezek elszigetelt esetek voltak, gyakran inkább krimivel ötvözött szociológiai művek mintsem tényleges krimi művek, és nem kapcsolódtak nagyobb krimi irodalmi mozgalomhoz. Legtöbbjüket a politikai elfogadhatóság vagy az állami kiadói politika követelményei alakították (különösen a szocialista időszakban), nem pedig műfaj vagy annak újítására tett kísérlet. A két világháború idején nem született krimi felé törekvés, magyarázhatóan a társadalmi kiábrándulás és más módi elégtelenségével. A 1949 és 1989 között pedig a szocialista krimire Magyarországon nem történt törekvés⁵⁸.

A kommunizmus 1989-es bukását követően Magyarország jelentős kulturális és gazdasági átalakuláson ment keresztül. A könyvkiadás liberalizálódott, és a nyugati krimi (különösen az északi- és az eredeti amerikai noir) elárasztották a piacot. Ez azonban egy olyan olvasótábort hozott létre, amely inkább az importált krimi, mint a hazai írás felé orientálódott. A magyar szerzők kezdetben nehezen tudták felvenni a versenyt ezekkel a kifinomult, gyors tempójú narratívákkal, és kevesen rendelkeztek elégséges műfaji tapasztalattal vagy kiadói támogatással ahhoz, hogy hasonló mélységű krimisorozatokat írjanak. Ezenkívül generációs szakadék is tátongott – a szocializmusban alkotó magyar írók gyakran a realista hagyományokhoz vagy az államilag jóváhagyott műfajokhoz kötődtek, míg a fiatalabb íróknak hiányoztak a példák arra, hogyan adaptálják a krimiket a magyar kontextusba⁵⁹.

Illetve még egy jelentős kihívás, amivel Magyarországon a krimi találkozott, hogy a krimi urbanizált tájakra épített, nemcsak helyszínként, hanem pszichológiai és erkölcsi

⁵⁵ Kálai Sándor 2024:64.

⁵⁶ John Lukács 2010:10-12.

⁵⁷ Szabari Vera 2020:230-234.

⁵⁸ Gombos Péter 2024:48-58.

⁵⁹ Deczki Sarolta 2023:23-25.

terekként is – korrupt, rétegzett, kiszámíthatatlan⁶⁰. Budapest, bár történelmileg gazdag és kulturálisan összetett, szinte az egyetlen erre alkalmas város Magyarországon, amit később Kondor Vilmos fel is ismert, de ritkán jelenítették bármilyen megközelítésben detektívregénynek alkalmasan sötétnek, veszélyesnek vagy korruptnak a magyar szépirodalomban. A 2008 előtti irodalom általában politikai, romantikus vagy realista értelemben ábrázolta Budapestet, de nem a bűnözés és a korrupció lencséjén keresztül.

⁶⁰ Nyírádi Klaudia 2018:36-38.

II. FORDULÓPONT – “BUDAPEST NOIR” ÉS A MAGYAR KRIMI SZÜLETÉSE

A kortárs magyar irodalom egyik legmeghatározóbb szereplője Kondor Vilmos (1954-), akinek valódi nevét vagy kinézetét nem ismerni, s életéről keveset tudni. A Zsoldos Péter-díjas író, aki hatalmas sikert aratott első regényével, a “*Budapest Noir*” című 2008-ban megjelent krimijével⁶¹, mindmáig titkolja valódi kilétét. Kiadói, média kapcsolatai s bármilyen hivatalos, írói mivoltával kapcsolatos ügyeit csak telefonon vagy e-mail-ben végzi⁶².

Első legitim média szereplése 2019-ben történt az RTL médiacsatorna “*XXI. Század*” rovatában, s míg filmezték, az arca mindig takarva volt, a hangja pedig digitálisan torzításra került, kiemelten az azonosíthatóság elkerülése érdekében. Magában a riportban ezt az író azzal magyarázza, hogy számára az írói pályafutását és magánéletét semmilyen módon sem akarja keverni, mert elítéli a celebséget, az idealizációt és a személyi kultuszt⁶³. Egyes spekulációk szerint Kondor Vilmos nem más, mint Varga Bálint magyar író, műfordító és a Kondor Vilmost is leghosszabb ideig képviselő Agave Könyvek könyvkiadó alapítója és igazgatója, ugyanakkor Varga Bálint túl fiatal ahhoz, hogy Kondor Vilmos lehessen⁶⁴.

Amit viszont tudni lehet Kondor Vilmosról, s erről az író szívesen beszél, hogy kik és mik voltak az inspirációi. Ebben a legnagyobb segítséget az *olvasoterem.com*-on közzétett “*Kondor ABC – (majdnem) minden, amit Kondor Vilmosról tudni akartál*” című blogbejegyzés adta⁶⁵, mely egy hosszas összeállítás Kondor Vilmos e-mail-interjúkban tett megnyilvánulásairól különböző média portálokon, különböző témákban.

Írói inspirációi hírhedten James M. Thompson (1906-1977) amerikai hard-boiled krimiíró, Charles Willeford, a sikeres, de szinte ismertetlen amerikai krimiíró, és magasan kiemelten Dashiell Hammett, akihez a legközelebb áll Kondor írói stílusa⁶⁶. Ugyanakkor egyes interjúkban Kondor említett még több író és munkát, mint ihletet. Kiemelten kedvenc magyar regénye Karácsony Benő (1888-1944) erdélyi magyar író “*Napos oldal*” című, 1936-ban kiadott egzisztenciális szatíra regénye, mely jelentős hatással volt Kondor

⁶¹ Kondor Vilmos 2008.

⁶² Vincze Miklós 2023.

⁶³ Vincze Miklós 2023.

⁶⁴ Simon Attila 2013.

⁶⁵ Simon Attila 2013.

⁶⁶ Molnár Csongor 2018.

karaktereinek kialakításában, és Raymond Chandler, mint ellen-példa, ugyanis Kondor úgy véli, hogy Chandler az Hammett antitézise, akinek szereplői önsajnáltató szájhősök (potenciálisan kiemelve a noir stílus melodramatikus hangvételének elutasítását)^{67 68}.

Lokációban az író többször kinyilvánította szeretetét Budapest felé, s azzal a szemlélettel, miszerint titokzatos, rejtélyes és szeszélyes város, ezáltal jobb cselekményi helyszín nem is lehetne. A hard-boiled zsáner által ihletve Kondor tudta, hogy Magyarországon csakis Budapesten lehet egy jó krimi történet, ugyanakkor magát a város-ábrázolást a *“Bűnös Budapest cikloson”* belül sokat ihlette a francia főváros Párizs is, ahol a szerző tanult fiatal korában^{69 70}.

2.1. A “Bűnös Budapest ciklus” cselekménye és történelmi kontextusa

Az írókon felül a történelem is jelentős szerepet játszott Kondor Vilmos krimiregényeiben és írói mivoltában. Míg a hard-boiled/noir krimi alműfajban, melyben Kondor ír, az 1910-től 1950-ig terjedő történelmi periódus elég jellegzetes, Kondor egyik interjújában úgy nyilatkozott, hogy a magyarság disszociatív a két világháború közötti Magyarországgal szemben, mintha az egy másik ország lenne, nem szoktak vele foglalkozni, de szerinte helytelenül. A *“Bűnös Budapest ciklus”* sorozat cselekményeül szolgáló 1930-as évekbeli Budapest félig-fiktív verziója ezért volt kiválasztva. Továbbá, a valós korbéli újságírók is jelentős hatást gyakoroltak Kondorra, aki feltételezhetően aktívan foglalkozik a két világháború körüli újságírás világával, s több valódi újságíró is megjelenik *“Bűnös Budapest ciklusban”* Gordon Zsigmond főszereplő mellett, aki maga is oknyomozó újságíró *“Az Est”* nevű újságnak.

*“Gordon megrázta a fejét. Nem lehetséges, hogy Gömböst gyászolják. A kormány miatt sem aggódhatnak, mert ebben az országban akkor sem aggódnak a kormány miatt, ha kellene. Darányi már egy jó hónapja vitte az ügyeket. Gömbös valójában keveseknek hiányzott, válságról szó sem volt. Persze, a kormány lemondott, a kormányzó el is fogadta a lemondását, de még napok kérdése volt, hogy megbízza Darányit a végleges kormány megalakításával. Gordon ilyenkor nem bánta, hogy bűnügyi újságíró. Eleve nem sok affinitása volt a politikához, és amikor belegondolt abba, milyen lelkes és indulatos vélemények csapnak össze azt illetően, hogy Darányi a Nemzeti Egység Pártja mellé kit von be a kormányzásba, egyszerűen nevetségesnek találta az egészet. Nem volt türelme ehhez, és azt is tudta: nincs egyedül csendes apátiájával.”*⁷¹

⁶⁷ Molnár Csongor 2018.

⁶⁸ Simon Attila 2013.

⁶⁹ Molnár Csongor 2018.

⁷⁰ Simon Attila 2013.

⁷¹ Kondor Vilmos 2008:14.

Az első könyv, a *“Budapest Noir”* cselekménye 1936. októberében kezdődik, amikor Gömbös Gyula (1886-1936) miniszterelnök halálával volt elfoglalva a Magyar Királyság és Budapest lakossága. Egy előkelő származású, ám prostitúcióval foglalkozó fiatal zsidó lány merénylete történt, melyre Gordon Zsigmond oknyomozó újságíró derít fényt. Révén, hogy Gordon nem rendőr vagy nyomozó, aki tanúk kihallgatásával vagy gyanúsítottak sorozatát követi, hanem okokat keres, hogy miért kellett a lánynak meghalnia, nem egészen jellemzően a hard-boiled stílusra, hanem inkább a hobbi-detektívre, ám ugyanakkor a túlzott szociális drámákat mellőzve, ha elhagyjuk a melodramatikus hangvételt hiányát, a *“Budapest Noir”* valóban illik a noir zsánerbe úgy, hogy Budapestet a noir lencséjén keresztül lehet látni – rejtélyek, könyörtelen világ, rossz sorsú nők, kik testüket kényszerülnek eladni, az egyre növekvő társadalmi feszélyek, a zsidóság kérdése az 1930-as végi Magyarországon ahogy az közeledik Hitler Németországa felé. Ugyanakkor ez utóbbiak talán nem elég hangsúlyozottak.

“– Mit tett? – kérdezte végül Wayand István. Az öccse szólni sem bírt. Meredten bámult Nemesre.

– Megöltem egy kommunistát – felelte Nemes nyugodt hangon.

– Egy kommunistát? – nézett rá Wayand István megrökönyödve.

– Rosszabbat. Egy Lenin-fiút.”⁷²

A második könyv, a 2009-ben kiadott *“Bűnös Budapest”* már 1939-ben játszódó folytatása a *“Budapest Noir”* és Gordon Zsigmond történetének, közvetlen a világháborút megelőző tavaszon és nyáron. Magyarország, illetve Budapest a társadalmi viszonyok rombadőlését látja, menekültek áradatát és az általános mobilizációt az országban. A szerencsejáték és kábítószer kereskedelem erőre kapott Budapesten, ami egy fiatal szerző merényletéhez vezetett. A narratíva újfent a halál okát kutatta, mintsem a tettet, miközben reálisnak vélhetően érezteti azt a vihar előtti csendet, ami 1939 nyara lehetett. S itt a tágabb politikai intonáció közvetlenebb volt. Az utolsó merénylet a műben egy bosszú volt, melyet egy megfáradt öreg katona hajtott végre egy rendőrségi tiszt áldozattal, összekötve a szállakat mint egy nagyobb kommunista cella által végzett összeesküvés a budapesti rendőrkapitányságon.

“– Jó reggelt – üdvözölte Ujszászy István vezérőrnagy, az Államvédelmi Központ vezetője.

– Magának is – felelte Gordon, majd érdeklődve széttárta a kezét.

⁷² Kondor Vilmos 2009:225.

– *Hogy miért is vagyok itt, ezt akarja tudni – bólintott Ujszászy.*
– *Jobb híján.*”⁷³

A harmadik könyv, *“A budapesti kém”* (2010) már egy világháború közepében lévő, 1943-as Budapestet mutat be. Ebben a regényben már kevésbé egy bűntényen van a hangsúly, hanem inkább a feszült, szegmentálódott, gyanakvó és titkolózó magyar társadalomra fókuszál, ahol mindenki a másik titkos szándékától tart – “hova?”, “mit?”, “mikor?”, “miért?”. A dialógusok többsége megkérdőjelezés és a mögöttes szándék feltételezése, a visszatérő főszereplő, Gordon Zsigmond egyre cinikusabb és feszültebb, aki már kezdi a jellemzően pacifista nézeteit is elhagyni. Az igazságszolgáltatás egyre inkompetensebb, a korrupció szintje az egekben. Kommunista és náci kémek mindenhol, szeveren eseteknek és véletleneknek álcázott politikai játékok terrorizálják az embereket. Minden oly kilátástalan, vad, emberetelen. Bár nincs túl sok megbotránkoztató bűntény vagy gyilkosság, mint a korábbi művekben, ez a könyv eddig a legsötétebb, legkegyetlenebb, leg-noir-abb a *“Bűnös Budapest ciklus”* sorozatban.

– *Rajk elvtárs! – kiáltotta az egyik zszurnaliszta. Gordonnak meg sem kellett fordulnia, hogy megnézzze, ki az. Bodó Béla kiabált, az Ítélet munkatársa, akinek magas fejhángját száz másik fejháng közül is bármikor felismerte volna. – Mi történt itt? Gordon érdeklődve intett Zekernek, hogy hallgassa csak.*

– *A Vörös Hadsereg hősi felszabadító katonái ellen intéztek súlyos és megbocsáthatatlan támadást! – jelentette ki a belügyminiszter olyan lendülettel, amilyennel a munkásgyűléseken szokott beszélni. Felsőtestével kicsit előredőlt, homlokát összevonta, bal kezét zsebébe dugta, a jobbal pedig erőteljesen gesztikulált. – A reakciós erők mindent megtesznek azért, hogy meggyengítsék a magyar munkások töretlen lendületét, de ezúttal nem jártak sikerrel!”*⁷⁴

A negyedik könyv, a 2011-ben kiadott *“Budapest romokban”* egy még zorddabb valóságot mutat a budapesti életről, időrendileg nemsokkal, pár hónappal követve *“A budapesti kém”* cselekményének lezárását. A *“Budapest romokban”* cselekménye nem-kronológiai sorrendben játszódik, hanem több szállon – a fő száll 1946. Június, ahol Gordon Zsigmond együttműködik különböző oldalak, amerikai és szovjet katonatisztekkel, mint média tudósító segédkezik egyes, Gordon által vizsgált katonai-jellegű bűntények felderítésében az 1944 decemberében történt szovjet megszállást követő és 1946 júniusát megelőző periódusban Budapesten. A másik száll nem konkrét száll, hanem kiemelt esetek az említett periódusból, ahol Gordon mint szereplő, először a sorozatban, meg sem jelenik. A könyv cselekményének központjában, bár szegmentáltan meséli, a szovjet és náci

⁷³ Kondor Vilmos 2010:2.

⁷⁴ Kondor Vilmos 2011:3.

kollaborátorok, a Nyilaskeresztes párt tettei, háborús bűnök és szinte ok nélkül meggyilkolt civil áldozatok vannak, ahogy Budapest és a társadalmi rend összeomol.

“– *Semmit. Mit mondhatott volna? Ott találtuk a hulla mellett, kezében a véres késsel. Tagadott volna? – Amikor látta, hogy Gordon nem tud hirtelenjében mit mondani, hozzátette:*

– *Ezt kértem a jóistentől is a misén.*

– *Ezt? Egy halott magyar lányt? Maga ilyeneket kér? A jóistentől?*

– *Dehogyan – rázta meg a fejét sértődötten a férfi. – Csak azt, hogy ha már lennie kell bűnnek, akkor sok magyar meg horvát bűnözőt adjon nekünk, mert azokkal nincs nehéz dolgunk. Maguk olyan... maguk nem okosak.”⁷⁵*

A “*Budapest novemberben*”, a hatodik és maga a “*Budapest Noir*” után legjobbnak vélt 2012-ben kiadott könyve a “*Bűnös Budapest ciklusnak*”, egy friss és kifejezetten érdekes cselekményű mű. A történet 1956-ban kezdődik, Bécsben. Gordon Zsigmond és felesége, Krisztina, és a Magyarországon maradt, rég nem hallott nevelt lányuk, Emma ügyével, akinek személyazonosságát egy holtan felbukkanó, hasonlókorú fiatal nő használta Bécsben, akinek valódi kiléte rejtély. Az ügy odáig fajul, hogy Zsigmond és felesége miután az 1956. november 04.-ei szovjet katonai intervencióról hallanak, kapcsolatok és szívességek árán visszautaznak a polgárháború sújtotta Budapestre. A további, Magyarországon játszódó cselekmény, ahogy felgöngyölödik Emma eltűnésének oka és rátalálnak a lányra a pácban, az amerikában gyakori noir “*loan shark*” (“kölcsonzó cápa”, uzsorás, uzsora-kamatos illegális hitelező⁷⁶) bűncselekvő archetípust használja Kondor. A budapesti cselekmény-rész egy hétig, éppen a szabadságharc 1956. november 11.-ei végéig tartott, illetve, ahogy Gordon és családja visszament Bécsbe, még utána pár nappal. Az eleje a könyvnek többnyire a magyarok nemzetközi megvetéséről szól, míg a Budapesten folyó narratíva az ilyen vészidőkből nyereszkedőket kritizálta. A “*Budapest november*” méginkább kormű, mint elődei, s elődei durva, komor és sötét hangnemét egy olyan érzés váltotta fel, hogy, a dolgok jobbra fordulnak.

“*Gordon maga sem értette pontosan, csak sejtette, hogy miért is lett fontosabb tagja a truppnak a többiekénél. Strosnider nem olyan alaknak látszott, aki könnyen megbízik valakiben, pláne nem egy idegenben, ám Gordon ismerte jól a helyzetet, amikor az ember ösztönösen hajlik a bizalomra az iránt, akivel egy nyelvet beszél. A trupp fontosabb alakjai, Menyus és Sarkadi kiválóan beszéltek angolul, sőt még Sztroján is egészen elfogadhatóan tudta mondani, hogy háudujudu.”⁷⁷*

⁷⁵ Kondor Vilmos 2012:5.

⁷⁶ hu.bab.la 2025.

⁷⁷ Kondor Vilmos 2016:288.

A 2016-ban kiadott hetedik könyv, a *“Szélhámos Budapest”* egy előzmény történet, mely az első könyvet, a *“Budapest Noir”*-t előzi meg. 1930-1931-ben játszódva a frissen Amerikából hazatért Gordon Zsigmond még egy, magyar viszonylatban tapasztalatlan, névtelen és Budapestet nem annyira mélyrehatóan ismerő fiatal újságíró. A cselekmény középpontjában Budapest egy (a könyvben annak nem nevezett) Ponzi-sémát⁷⁸ lát, ahol egy szélhámos bűnözői szervezet milliőkat csal ki jómódú emberektől, fiktív ügyletekbe való befektetéseket ösztönözve, s mindegyre Gordon úgy derít fényt, hogy egy fiatal színész és tőzsdealkusz halálát nyomozza, aki a nagyobb összeesküvés áldozata. Gordon hamar kideríti az igazságot, már a könyv első negyedében, s az igazságszolgáltatás nehézséget az okozza, hogy ezt hogyan bizonyítsa. E könyv már kevésbé korkép, s sokkal fókuszáltabb egy korai 1930-as években működő alvilágra, a bűnözői pszichológiára. A noir esztétika már kevésbé jellemző.

*“Gordon a helyére akasztotta a mikrofont, és ült még egy ideig a cigarettafüstben, majd megszámlolta, mennyi pénze van. Majdnem száz dollár. Azzal már lehet kezdeni valamit. A portáról felszólt a lakosztályba. Roessler vette fel, és közölte, hogy Boo Boo eltűnt, nem tudni, hogy hová, és úgy néz ki, elő sem fog kerülni.”*⁷⁹

A sorozat jelenlegi utolsó könyvében, a 2019-ben kiadott *“A budapesti gengszter”* című regényben, Gordon Zsigmond története még visszább megy az időben, 1929-be, amikor a fiatal oknyomozó újságíró a *“Philadelphia Inquirer”* nevű újság oknyomozója volt. A cselekmény végig Észak-Kelet USA-ban játszódik, az alkoholtilalom és gengszter-kultúra aranykorában és ikonikus városaiban, mint Philadelphia vagy Chicago, s Gordon Zsigmond olyan legendákkal kerül interakcióban, mint Max “Boo Boo” Hoff, Alphonse “Sebhelyesarcú” Capone és Joseph “Polack Joe” Saltis. Gordon Zsigmond, hogy nevet és megbecsülést szerezzen, elvállal egy veszélyes megbízást, hogy beépül a gengsztertervilágba, s a magasan kalandos eseményeket megbolondítja az, hogy magyar beszédet hal egy magas rangú gengsztertől. Felvidéki magyar származású gengszterek révén egy sokkal nagyobb, nemzetközi, óceánokon átnyúló összeesküvés részévé vált Gordon, ami túl közel vitte a tűzhöz és veszélybe sodorta őt és a családját. Végül nem más, mint maga Al Capone volt az, aki kihúzta Gordont a pácból, és közbenjárása

⁷⁸ **Ponzi-séma** – egy csalási forma, melyben az elkövetők olyan befektetési lehetőséget kínál áldozatának, mely a felszínen profitálónak tűnik (és tipikusan előre-kifizetődő), de valójában bukásra van ítélve. A csalást az első legnagyobb ilyen típusú csalóról, Carlo “Charles” Ponzi-ról (1882-1949) kapta, aki az 1920-as évek USA-jában végzett ilyen csalói tevékenységet. Peng–Boyle, 2024:1.

⁷⁹ Kondor Vilmos 2019:203.

elengedhetetlen volt, hogy Gordon visszajusson Magyarországra, ahonnan apjával költöztek ki Amerikába 10 évvel e könyv cselekményét megelőzően.

“*A budapesti gengszter*” óta nem jött ki újabb mű, mely közvetlenül folytatná valamilyen formában Gordon Zsigmond életét, s nincs arról semmilyen közlemény az író által, hogy lesz-e még valaha. Bár már talán nincs is lehetőség folytatni a sztorit. A kronológiailag legelőrébb az időben lévő “*Budapest novemberben*” cselekményében egy, már 60 év körüli Gordon Zsigmond látott, akinek fénykora már lejárt, azaz nem tud folytatódni, illetve a múltjába “*A budapesti gengszter*” cselekményén túl sem lehet belenyúlni, ugyanis a korábbi könyvekben feltárt fiatalkora szerint nem történt semmi kiemelésre méltó. Még 1931-1936-os periódus, a “*Szélhámos Budapest*” és “*Budapest noir*” közötti időszak lehetne feldolgozni, ugyanakkor a “*Magda, a bestiális Népszínház utcai mindenese*” című, 2012-ben kiadott kiegészítő történet-gyűjtemény⁸⁰ Gordon Zsigmond oknyomozói tevékenysége mind Amerikában, mind Magyarországon be van mutatva az 1920- és 1937 periódusban, kihagyva a “*Bűnös Budapest*” ciklus fő sztorijait. Ez tovább bővítésre került a 2018-ban kiadott “*A haldokló részvényes*” című történet-gyűjteményben⁸¹, ami bővíti a “*Magda, a bestiális Népszínház utcai mindenese*” gyűjteményt. Ez a csont, már potenciálisan teljesen le van rágva.

Kondor Vilmos munkássága jelenleg egy másik krimi-sorozatában él tovább, az alternatív 20. századi történelemben játszódó “*Második Magyar Köztársaság*” sorozatban, ahol Magyarország szovjet csatlós-ország sorsa helyett a szövetségesek oldalán találta magát, s az 1960-as években Magyarország USA 1950-es éveéhez hasonló kultúrát tapasztal. Az ötlet igen érdekes, és kiemelten érdekes az, hogy elrugaszkodik maga Kondor egyik legmeghatározóbb elemétől – a történelemtől.

2.2. Narratív struktúra, nyelv és a “noir” esztétika elemzése

“Amióta hosszas átalakítás után végre megnyitották a Balaton kávéházat, a kávéba eleve cukrot tettek – hacsak az ember nem szólt nekik. Gordonnak ez rendre kiment a fejéből, így aztán legyintett, megitta a feketét cukorral, összehajtotta a Pesti Naplót, felállt, fizetett, feltúrta a gallérját, és kilépett a Rákóczi útra. A Blaha Lujza tér felé pillantott, látta a kiadóvállalat neonfényeit a távolban, majd benyúlt a zsebébe, elővett egy cigarettát, és rágyújtott.”⁸²

⁸⁰ Kondor Vilmos 2012.

⁸¹ Kondor Vilmos 2018.

⁸² Kondor Vilmos 2008:1.

Átfogóan a sorozat narratív struktúrája introspektív harmadik-személyű narratíva, mely a narratívát a központi szereplőre, Gordon Zsigmondra limitálja, vagy nagyon elvétve Zsigmondhoz közeli személyekre, ugyanakkor a belső monológok és világnézet Gordon Zsigmond szemszögéből látható.

A *“Budapest Noir”* és általánosan a *“Bűnös Budapest ciklus”* nem csak egy krimi regény, hanem egy tájkép Budapestről és a magyar társadalomról a második világháborút megelőző, közbeni és utáni években. Mivel a *“Bűnös Budapest ciklus”* nem fikció, csak fiktív elemekkel és eseményekkel kiegészített kormű (legalábbis *“A budapesti gengszter”*-ig), az ember tudja, hogy mi lesz a vége. Bár az 1930-as évek végén a Magyar Királyság szuverenitásra törekedett, 1941-ben a Horthy-Teleki kormány a német politikai nyomás hatására beadta a derekát és szövetségre lépett a nációkkal, ami egy nemzeti szégyenfolt, és, ahogy korábban említve volt, a magyarság igyekszik disszociatív lenni vele kapcsolatban. Ezt viszont Kondor nem engedi a művében, és egy realista képet fest arról, hogy akárhogy is, volt, aki a fasizmussal és az antiszemitizmussal egyetért, akár egyéni megfontolásából, akár nemzeti bosszúvágyból a trianoni békeszerződésért, és volt, aki ebből hasznot húzott a magyarok között.

A szovjet-uralta periódusokban már kevésbé kétoldalú Kondor narratívája, az író érezhetően erősen negatív érzelmeket táplál a periódus felé. Elégge disszociatív is, tekintettel arra, hogy a kronológiailag utolsó könyv, a *“Budapest novemberben”* egy, valamelyest távoli szemszögből mutatja be az 1956-os magyar szovjetellenes forradalmat, még akkor is, ha a karakterek maguk jelen vannak és bizonyos szinten szereplői. Itt nincs olyan, aki egyetért, nincs olyan, aki hasznot húzna belőle (már magára a szovjet-csatlósságra érve) – a szovjetek könyörtelen, gonosz emberek, s Magyarországon belül támogatói csak azok, akik félnek ellenük vélekedni. Ennél noir-abb környezet nem is létezhet, ugyanakkor a krimi, mint műfaj lehetőségei ezzel ki is apadnak Magyarország kontextusában. Ahogy a valóságban a Szovjetunió alatt nem lehetett krimi írni a cenzúra miatt, ugyanúgy nem is nagyon lenne értelme, a szovjet kontextusban ugyanis nem voltak hős rendfenntartók, akik igazságot keresve, méltányosan jártak el, s valószínűleg ez volt az oka annak, hogy Gordon Zsigmond nem maradt Magyarországon 1946 után a cselekmény szerint.

A nyelvezet könyvek között némileg dinamikus. Míg a sorozatban Kondor ügyel a korra jellemző manerizmusokra és a magázódó kommunikációra még romantikus párkapcsolatokban is, ahogy haladunk a *“Budapest noir”*-tól a *“Budapest novemberben”* könyvig, a nyelvezet egyre nyersebb, cinikusabb és apatikusabb. Erőst megjelenik a

korábban limitált trágár beszéd, kegyetlen gyilkosságok kevésbé sokkoló hangnemben vannak véve és megbeszélve, s ugyanígy Gordon világnézete is egyre komorabb és kevésbé pragmatikus, ami így jelentősen sötétebbé teszi a narratívát. Ezen kívül a különböző kulturális és társadalmi osztályok reprezentatívái a hátterüknek megfelelő szociális felfogásaiknak és életvitelüknek megfelelő módon viselkednek.

A „*Szélhámos Budapest*”-ben ez a sötétedő tendencia megszakad, és az előzmény-történetben újfent egy izgalmas, energetikus narratíva látható. Míg az apatikus hozzáállás a bűntényekhez megmarad, nincs az a fojtogató melankólikus érzés, ami jellemzi a nyelvezetet az első hat könyvben.

„*A budapesti gengszter*” külön figyelmet érdemel a kontextus részleteit illetően. A magázódás el van hagyva – az USA-ban játszódó cselekményben a párbeszéd angolul történik, s az angol nyelv rég elhagyta a magázódás/tegeződés nyelvi udvariasságokat, s minden interakciót jellemzően tegeződő hangnemben értik a nyelvi udvariasságokat használó nyelvek, mint a magyar is. Ez több szempontból is érdekes. Kondor megtehetné volna, hogy megtartja a magázódást, fenntartva a tisztelettudó Gordon arcképét ha, mást nem is, illetve egy kevésbé ismert tény, hogy az angol által jelenleg használt általános második személyi megnevezés, a „*You*” eredetileg az „*Ön*” az angol nyelvben, és a „*Thee*” ritkán használt/elhagyott szó volt a „*Te*”-re, amit a 19. századra elhagytak, s manapság inkább fordítva veszik – a magas szociális osztályokban használják a *thy*-t, mint kiemelt tisztelettel megszólítást, tévesen⁸³. Emiatt a magázódás meghagyása potenciálisan jobb lett volna lingvisztikai szempontból, ugyanakkor ezt a *you/thee* megkülönböztetést még az angolt anyanyelven beszélő személyek többsége sem is ismeri, s tipikusan ezért szokták a *you*-t szimplán tegeződésnek venni. Illetve az amerikai gengszter-kultúrára jellemző manerizmusok, mint a gengszter a vele egyrangúakat vagy magasabban lévőket „uraim”-nak szólítja (*gentlemen*), míg alattvalóikat közvetlenebben „fiúknak” (*boys*)⁸⁴.

A noir egy meghatározó aspektusa a melankólia és a lezárás mely nem a vég. A noir az árulás, a szerelem, az erkölcs, a bűnözés és a társadalom alvilágának minden igazán aljas oldalát boncolgatja és mindezt nagyon elegánsan mutatja be bravúros, felháborítóan valódi és nyers, ám mégis jelentősen radikalizált eseményekkel, környezettel és jellemekkel, valamint hallgatólagos, éles párbeszédekkel. Ezzel Kondor sajátos ötvözése egy új esztétikát hozott be a magyar irodalomba, illetve egy relatíve-alternatív olvasatot is

⁸³ von Dorst, 2018:1.

⁸⁴ Kondor Vilmos 2009.

kínál egy fontos történelmi periódusban, árnyalt kritikát adva mind a korról, mind az olvasóról, aki ezt a kort korábban figyelmen kívül hagyta.

2.3. A “Budapest noir” és a “Bűnös Budapest ciklus” hatása a krimi legitimitására és fejlődési pályájára Magyarországon

A “*Budapest noir*” 2008-as megjelenése megrendítő pillanat a magyar irodalomtörténetben. Nemcsak egy magas színvonalú, hazai gyökerű krimi regényt jelenített meg, amely mind a kritikusok, mind a nagyközönség számára vonzó volt, hanem újraértelmezte a magyar zsánerirodalom-, s különösen a krimi lehetőségeit is Magyarország kontextusán belül. Az azt követő szélesebb “*Bűnös Budapest ciklus*” elmélyítette és kibővítette ezt az eredményt, s a korábban került műfajt elismert és legitim irodalmi területté tette Magyarországon.

Ahogy korábban említette volt, Kondor érkezése előtt a krimi irodalom Magyarországon esetleg ponyvaszerű volt, inkább fordításai vagy nem-kánon folytatásai sikeres külföldi műveknek, nem pedig komoly hazai irodalmi produkciók. Bár a detektív- és átfogóan bűnügyi-központú cselekmények megjelentek néhány korábbi 20. századi magyar irodalomban (nevezetesen olyan íróknál, mint Móricz Zsigmond (1879-1942) “*Szegény Emberek*” (1917) művében vagy akár Passuth László (190-1979) “*A lombard kastély*” (1941) című művében)⁸⁵, ezek inkább kivételek voltak, mintsem egy meghatározott műfaj részei.

A magyar irodalom sokáig a realizmust, a szociális- és politikai allegóriát részesítette előnyben a krimihez hasonló “zsánerirodalommal” szemben, a krimit magát pedig egyenest felszínesnek “szórakozásnak” vagy “pénzhajhász törekvésnek” tekintették. A műfaj egyszerűen politikailag túl bonyolult volt, amikor elérhette Magyarországot a korai 1900-as években – a magyar közönség nem kért megbotránkoztató gyilkosságokat vagy szervezett bűnözés általi szélhámosságokat feltárni Magyarországon, a meglévő politikai turbulencia, 1919 előtt a szociális osztályok közötti viszály, s később a második világháború állandó veszélye, mint Damoklész kardja lebegett az emberek feje fölött a mindennapjaikban. Később, a szocialista korban pedig már a krimi mint úgy tiltott volt, s a lehetséges szocialista krimi nem volt egészen megfelelő. Mindezek miatt a krimi, mint műfaj, nem rendelkezett irodalmi hitelességgel és gyökerekkel, kultúrával a magyar irodalomban.

⁸⁵ Szekfü András 2014.

A *“Budapest noir”* megváltoztatta ezt a helyzetet. Kondor megközelítése radikálisan megfelelt az elvárt irodalmi kultúrának, mégis abszolút műfajhű. A cselekmény hard-boiled stílus szerkezetet alkalmazott – egy magányos oknyomozó újságíró, egy rejtélyes haláleset, intézményi korrupció – miközben korhűen, ugyanakkor a noir-nak megfelelően komor és melankólikus árnyaltsággal mutatta be az 1930-as évekbeli Budapestet. Ez az, ami folytán relevánsnak és kulturálisan specifikusnak érződött a mű, s a magyar történelmi emlékezetbe gyökerezte.

Főszereplője, Gordon Zsigmond, egy valós, erkölcsileg kissé szürke, de általánosan jó személy, az emulált kor újságírói által ihletve, aki egy egyre veszélyesebb Budapestben él és dolgozik, akinek aggodalmai és világnézete félreérthetetlenül magyar.

A *“Budapest noir”* komoly figyelmet kapott kritikailag – a visszhangosan pozitív kritikai attitűdök az irodalmi rend változását jelezte – a krimi most először lehetett egyenlő alapon értékelni az irodalmi fikcióval. A narratív stílus száraz, tömör, atmoszférikus, s irodalmi szintre emelte a műfajt, lehetővé téve az olvasók számára, hogy ne csak a cselekményt, hanem a történelmi kommentárokat, a karakterek mélységét és a társadalomkritikát is értékeljék. A regény *best-seller* lett, és a sorozat későbbi részei továbbra is jó értékelést kaptak, bár egyik további könyv a *“Bűnös Budapest”* sorozatban nem tudott olyan sikereket elérni, mint az eredeti *“Budapest noir”*. Ugyanakkor ez a kereskedelmi siker legitimálta a műfajt a kiadói körökben is. Fontos megemlíteni, hogy a *“Budapest noir”* bekerült a magyar és külföldi (kiemelten angliai) egyetemi tantervekbe, könyvtárak ajánlásaiba és az irodalmi beszélgetésekbe is, tovább erősítve a *“Budapest noir”* és a krimi irodalom helyét a magyar irodalmi kultúrában.

A *“Budapest noir”* 2017-ben filmadaptációt kapott, ezzel kiterjesztette a sorozat hatókörét az élőszereplős mozgókép-médiába. A filmadaptáció, bár teltházas vetítésekkel nyitott, nem volt sikeres. Kondor interjúbán adott megjegyzései szerint bánja, hogy nemet mondott a forgatókönyv megírására, mert aki vagy akik végül írták, nem értették Kondor elképzelését Gordon Zsigmond és a tágabb szereplőlistáról, kiemelve a karakteridegen ábrázolásokat, illetve túlságosan amerikai-stílusú Budapestet ábrázol, mintsem egy valósághűt, amire Kondor művében kiemelten figyelt⁸⁶.

Kondor sikerét követően más magyar írók is elkezdtek belépni a krimi műfajába, gyakran történelmi, regionális vagy stilisztikai variációkkal, illetve a tágabb krimi műfajon belül különböző alfajaival. A legtöbb író elismeri, hogy Kondor műve meghatározó volt

⁸⁶ Keresztesi Ferenc 2017.

saját munkájukra nézve, illetve, hogy Kondor Vilmos úttörő volt, aki bebizonyította, hogy a magyar krimi lehet egyedi, komoly és sikeres.

III. A NOIRTÓL A SZATÍRÁIG – “SZINDBÁD” ESETE

3.1. Csabai László – egy büszke kortárs magyar író

Kondor Vilmosmal ellentétben, a két évvel később hírnevet kapott “*Szindbád, a detektív*” írója nem használ álnevet, s magabiztosan ad interjúkat személyesen, kilétét vállalva. Csabai László (1969-) nyíregyházi magyar író, akinek nevéhez fűzhető számos kortárs magyar mű, s korunk Kelet-Magyarországának egyik legnevesebb írója⁸⁷.

Az író kritikai elismertsége nem véletlen. Már a meghatározó “*Szindbád, a detektív*” című, 2010-ben kiadott krimiművét megelőzően is író terjedelmes bibliográfiával múltra tekint vissza, melyben több irodalmi stílusban készített műveket. Míg kiemelt sikerét a “*Szindbád*” krimi-dráma regénysorozatával érte el, addig számos egyéb szépirodalmi műve is van, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye ősi kultúráját, hagyományait, mondáit megörökítve történet-gyűjteményekben.

Több irodalomművészeti társaság tagja, köztük a “Móricz Zsigmond Kulturális Egyesület-” és “Móricz Zsigmond Olvasóköré”, valamint a már megszűnt “Szabolcsi Írók Társaságának”⁸⁸.

Az író több irodalomművészeti díjnak is örvend⁸⁹:

- A Tokaji Borbarátnők díj (2010 előtt)
- Vörös Postakocsi díjat (2010)
- Békés Pál díj (2014)
- Első NKA alkotói ösztöndíj (2014)
- Artisjus Irodalmi Díj (2018)
- Második NKA alkotói ösztöndíj (2018)
- Mészöly Miklós díj (2020)

2023-ban egyéni interjú készült az íróval, különböző kérdésekkel irodalmi pályafutásáról, ám kiemelten a “*Szindbád*” sorozatra fókuszálva (nem összekeverendő Krúdy Gyula Szindbádjával!). Az első kérdés az író háttéréről volt, érdeklődve, hogy miért ragadott tollat első sorban. Azt válaszolta, hogy gyermekkori irodalom-szerелеmből, s abból a megfontolásból, hogy felismerte, tehetsége van az íráshoz. Csabai azt is említette,

⁸⁷ Mészáros Márton 2014.

⁸⁸ *szepiroktarsasaga.hu* 2025.

⁸⁹ *szepiroktarsasaga.hu* 2025.

hogy bár egészen 39 éves koráig nem voltak sikerei, sosem adta fel a szándékát, hogy tehetségét kibontakoztassa⁹⁰.

Továbbá, hogy milyen üzenetet tervezett közvetíteni a világnak műveivel: *“Eleinte talán, öntudatlanul, volt üzenetem. Mert azt hittem, értem a világot, és tanácsot tudok adni másoknak.”* Csabai viszont kifejezte, hogy írói mivolta “érésével” megváltozott a hozzáállása az irodalomhoz, s már igyekszik nem közvetíteni ideálokat, legfeljebb azt, hogy a világ bonyolult, s semmi sem annyira fekete-fehér, mint ahogy azt az ember szeretné⁹¹.

Témaválasztási motivációit illetően az Csabai az alábbiakat közölte: *“Egy jó témában, sőt már egy jó ötletben is benne rejtőzik egy egész regény, mint ahogy a mamutfenyő picinyke magva is tartalmazza a leendő faóriás minden porcikáját.”* Az író kifejti, hogy az általános tematikák, mint a vallás, élet-halál, romantika, hazafiasság és természet a legjobb eszközök, ugyanis ezek univerzálisan az ember életét jellemzik, s ezeket egyazon történelmi környezetben ideális egyesíteni, és bár természetesen lehetne a jelenben is, megítélése szerint ez sokkal korlátozóbb, mint egy múltban játszódó cselekményben⁹².

Csabai először szépirodalmi író volt, majd mégis a krimihez nyúlt, ami kiemelten érdekes, ugyanis általában a szépirodalmi írók elvonatkoztatnak a “könnyebb”, szórakoztató zsánerekhez való hozzányúlástól, mert általánosan kritikai megítélése ezeknek alacsonyabb értékű. Legalábbis az volt Kondor Vilmos *“Budapest noir”*-jáig. Arra a kérdésre, hogy nem tartott-e attól, hogy “krimi-íróként” fognak rá emlékezni, és szépirodalmi munkásságát figyelmen kívül hagyják, azt felelte, hogy ő mindig is szépíró akart lenni, s szerinte egy mű tematikája nem határozza meg annak értékét, szerinte a szépirodalom lehet szórakoztató. A krimi számára csak egy téma, nem pedig egy műfaj⁹³.

3.2. “Szindbád” és a nosztalgia, a szatíra és a krimi keveredése

*“Sok ötletem volt, hogyan lehetne íróként befutni. Írjak gyermekverseket? Meséket? Tudományos-fantasztikus-utópisztikus regényeket? És végül a krimi jött be. (Ami nem is valódi krimi, mert történeteimben inkább az adott történelmi kor bemutatás a fontos, nem a bűnügy felderítése. Az inkább csak ürügy.)”*⁹⁴

⁹⁰ László Henrietta, 2023:23.

⁹¹ László Henrietta, 2023:24.

⁹² László Henrietta, 2023:24.

⁹³ László Henrietta, 2023:24.

⁹⁴ László Henrietta, 2023:25.

Csabai László méltán híres *“Szindbád”* sorozatának központi karaktere Schiffer *“Szindbád”* Árpád, aki kamaszkorát Bagdadban töltve visszatér Magyarországra bűnügyi nyomozóként, a második világháború előtt és közben Nyárligeten (az első könyvben), majd a Szovjetunió és csatlós-országai több zugában a sorozat további részeiben⁹⁵.

A *“Szindbád”* sorozatban a cselekmény központjául szolgáló helyszínek fiktív alternatívái létező városoknak. Az első könyvben, a *“Szindbád, a detektívben”*, a cselekményül szolgáló Nyárliget egy Nyíregyházát helyettesítő közepes-méretű város. Az író egy interjúban úgy magyarázta, hogy a történetalakítás szempontjából könnyebb egy fiktív várost használni, mert így nem köti meg a kezét a földrajzi elhelyezkedések, ugyanakkor a városai refleksiói létező városoknak, melyek közül Nyárliget az a Nyíregyháza, amelyet Csabai nagyszüleitől ismert meg⁹⁶. Az, hogy mikor kezdődik az első könyv cselekménye, nem tudni pontosan, nincs megjelölve, viszont a durván 1930-es évek elején, míg a vége biztosan 1944 decembere - 1945 januárja, s azzal végződik, hogy a középkorú Szindbádot elviszik a *Malenkij Robot*⁹⁷-ra.

A sorozat regényeinek struktúrája a rendőrségi-eljárási krimi alműfajnak egy verziója, az epizodikus forma, amelyben minden fejezet egy új ügy, melyet a fejezet alatt Szindbád felgöngyölít, bár lehet visszaható hatása az ügynek a továbbiakra. Kondor Ugyanakkor nem disszociatív, van következetesség fejezetek között, s kronológiai sorrendben futó átfogó narratíva, mely különböző témákat ölel fel a sorozat négy könyvében:

- *“Szindbád, a detektív”* (2010) – Kelet-Magyarország társadalmi alakulása a korai 20. században, majd a világháborúk és közötti idők hatására⁹⁸.
- *“Szindbád Szerbiában”* (2013) – túlélés a *malenkij robot* program munkatáboraiiban magyarként és egyéb nemzetekkel, valamint a szibériai oroszok életének alakulása az 1940-es évek végén és 1950-es évek elején⁹⁹.
- *“Szindbád a forradalmár”* (2017) – visszatérve Nyárligetre, egyrészt a kommunista prolektatúra hatása a vidéki magyarokra és azok bűnözési tendenciáikra, a másik a növekvő polgári elégtelenség, melynek vége az 1956-os forradalom és annak rezonanciája Kelet-Magyarországon (kissé komikusan véve)¹⁰⁰.

⁹⁵ Csabai László 2010.

⁹⁶ Juhász Anna 2020.

⁹⁷ Müller Judit, W. 2022:184-187.

⁹⁸ Csabai László 2010.

⁹⁹ Csabai László 2013.

¹⁰⁰ Csabai László 2017.

- *“Inspektor Szindbád”* (2021) – élet a Német Szövetségi Köztársaságban (NSZK) az 1960-as évek elején, Szindbád zsarolás áldozata (mivel ál-személyazonosságon keresztül van az NSZK-ban), a fokozódó hidegháború, sport-történelmi vonatkozások¹⁰¹.

A *“Szindbád”* sorozat nagyon mélyen beágyazódik a 20. századi Közép- és Kelet-Európa viharos történelmi kontextusába, s ezek a történelmi rétegek, csak úgy, mint Kondornál, nem pusztán hátterek, hanem szerves részét képezik a regények szerkezetének, hangulatának és témáinak. A történetek több évtizedet ölelnek fel akár egy művön belül is (kiemelten az első könyvben, mely 10-15 éven keresztül történik), és ez a széles időbeli ív lehetővé teszi Csabai számára, hogy történészi betekintéssel és szatirikus szemmel vizsgálja a változó politikai, társadalmi és kulturális valóságát az adott időnek és helyeknek. Az eredmény egy olyan narratív tér, ahol több korszak folyik át egymáson, és ahol a múltbeli rezsimek maradványai láthatóak maradnak a jelen felszíne alatt.

*“Görögök és örmények együtt utálták (és adókkal támogatták) a török uralmat, nagy üzleteket kötöttek egymással, és céljuk volt a másik fölé kerekedni. (Bagdadban az örmények voltak erősebbek.) Az örmények rendkívüli módon összetartottak. Kifelé. Belül kezdtek szétszakadni. Egy csoport már régen kiegyezett a pápával, egy másik agyát megzavarták amerikai protestáns prédikátorok, egy harmadikat meg orosz szocialista agitátorok.”*¹⁰²

A történelmi anekdoták talán a fő szórakoztató eleme a regényeknek. Nincs olyan fejezet, ahol ne lenne valami kontextusilag jeleni politikai érdekesség, vagy visszaemlékezés, említése valami korábbi eseménynek, ami hozzájárult vagy hasonlít a jelenlegi helyzethez. Külön kiemelést érdemel ebben a tekintetben Szindbád Bagdadi élete Folyóközben.

Bár magyarul vannak leírva a dialógusok nem-magyar személyekkel is, akik a kontextusban nem magyarul beszélnek, gyakran megjelennek szavak, amelyek nincsenek lefordítva, bár egyértelmű, hogy mit jelentenek. Jó példa erre a *“Lisesi”* nevű bagdadi iskola igazgatója és Szindbád apja közötti társalgás, Szindbád iskoláztatása kapcsán, mikor az igazgató *“Schiffer effendi”*-nek nevezte, mely *“effendi”* jelző a perzsa világ megfelelője az *“úr”*-nak. Van amikor van német illetve román szöveg is megjelenik, valamint elszórtan némi angol is megjelenik, a végén pedig romanizált orosz is.

¹⁰¹ Csabai László 2021.

¹⁰² Csabai, 2010:153-154.

“– Ők – folytatja Szalics, még mindig az elvonulni készülőkre utalva – nemsokára már Irkutszkban a Podgornaját seprik és virágot ültetnek a Szovjetszkaján, este meg olyan borscsot szürcsölnek – felemeli az ujját, mint a násznagy, amikor fontos részhez ér –, amiben levescsont főtt.”¹⁰³

A történelmi anekdoták gyakran karakterek reflektálása az adott időszak eseményeire, de az egyik legtöbbet történelmi információt szolgáló rész az Szindbád visszaemlékezései, kiemelten Bagdadra, és múltjával kapcsolatos körülményekre.

“Sanyi nagyot nőtt Hudák szemében, amikor a „papok ’46-os agitálásakor” (így hívja a nép, valójában a szlovák egyházak és a szlovák kommunisták együtt szédítették a tír pákságot, ígértek fűt-fát, ha „hazatelepülnek” Csehszlovákiába) úgy állt ki a Nyárligeten maradás mellett, hogy ostorral kergette le a Vargabokorban felállított emelvényről az Áttelepítési Bizottság szónokait.”

3.3. Irodalmi utalások és posztmodern elemek

A “Szindbád” sorozat nem korlátozható egyetlen krimi alműfajra, és még olyat sem lehet mondani, hogy “leginkább” tartozik valamelyikbe. Kiemelhetően, megtalálható a művekben Sir Arthur Conan Doyle eredeti brit detektívregény stílusából fakadó elegancia és emelten intelligens karakterek, megjelenik Georges Simenon (1903-1989) belga krimiíró “*roman durs*” stílusa¹⁰⁴, mely nem riad vissza nyersen, explicit-mód bemutatni a szexualitást és erőszakot (a hard-boiled és noir-stílust idézve), de ugyanakkor Szindbád egy elkötelezett rendőr-nyomozó is, aki, bár hajlamos ravaszt húzni, a rendőrségi-eljárási stílusnak megfelelően inkább a megfelelő eljárás és közreműködés híve, mintsem az “igazság mindenáron”-é. Ugyanakkor Csabai kiemelt még olyan inspirációkat általánosan és kultúrhű ábrázoláshoz lokalizált írókat, mint¹⁰⁵:

- Magyar: Kosztolányi Dezső (1885-1936), Móricz Zsigmond (1879-1942), Mikszáth Kálmán (1847-1910), Török Gyula (1888-1918), Iványi Ödön (1854-1893) és Veres Péter (1897-1970);
- Orosz: Fjodor Dosztojevszkij (1821-1881), Nyikolaj Gogol (1809-1852), Ivan Turgenyev (1818-1883), Mikhail Bulgarikov (1891-1940);
- Német: Franz Kafka (1883-1924), Arthus Schnitzler (1862-1931), Thomass Mann (1875-1955);

¹⁰³ Csabai, 2013:7.

¹⁰⁴ Teive–Lees 2017:189-191.

¹⁰⁵ Hlavacska András 2020:74-75.

- Egyéb: Truman Capote (1924-1984) amerikai író, Jaroslav Hasek (1883-1923) cseh író, Gabriel García Márquez (1927-2014).
- Csabai László számára a “novellaírás szentháromsága”: Anton Csehov (1860-1904), Guy de Maupassant (1850-1893) francia író és Csáth Géza (1887-1919) magyar író és orvos.

E rengeteg inspiráció meglátszik cselekményeiben, karakter-alakításában és narratív stílusában is. Dosztojevszkij, Csehov, Csáth és Kosztolányi hatása nyilvánvaló a pszichológiai mélységben és az erkölcsi kétértelműségben, amely áthatja narratíváját, ahol a bűnügyek nyomozása az emberi természet összetettségének vizsgálatára szolgáló eszközzé válik. Kafka, Török és Mann egzisztenciális kérdéseket és intellektuális reflexiót adnak a regényeknek, filozófiai súlyt kölcsönözve a hagyományos krimi irodalom túl. Csabai továbbá stilisztikai pontosságot és narratív sokoldalúságot mutat, amelyet Maupassant, Mikszáth, Bulgakov és Márquez ihletetett, lírai, ironikus és gyakran szerkezetileg ötletes prózát eredményezve.

Móricz, Veres és Capote realista hagyományai hozzájárulnak ahhoz, hogy a regények konkrét társadalmi kontextusokban, különösen a vidéki magyar életben gyökerezzenek, ahol a bűnözés a tágabb társadalmi működési zavarokat tükrözi. Végül Hasek, Gogol és Schnitzler groteszk szatírái fekete humort és abszurditást visz Csabai világába, feltárva a bürokrácia, a tekintély és az igazságszolgáltatás ellentmondásait. Az eredmény egy gazdagon rétegzett narratíva, amelyben a krimi a történelmi emlékezet, a kulturális identitás és a megtöredezett modern “én” feltárásának eszközévé válik.

A posztmodern vonások egyértelműen jelen vannak Csabai László “*Szindbád*” sorozatában, és jelentős szerepet játszanak a sorozat hangvételének, szerkezetének és tematikus visszhangjának alakításában. Míg a történetek krimi hagyományokra épülnek, számos, a *posztmodern*¹⁰⁶ irodalomra jellemző technikát és narratív stratégiát is alkalmaz.

A sorozat egyik legszembevetőbb posztmodern eleme az *intertextualitás*. A központi szereplő beceneve, “*Szindbád*”, míg nem közvetlen karakter-átvétel, de egyértelmű nyílt irodalmi utalás Krúdy Gyula (1878-1933), szintén nyíregyházi író, ikonikus *flâneur* alakjára, illetve Csabai maga is az “*Ezeregyéjszaka meséi*”-ből¹⁰⁷ merítette a nevet. Ez az átalakítás nem-szándékos utánzat, de számos egyezés megjelenik az azonos ihlet folytán. Ezen kívül hasonlóan Krúdy melankolikus hangulatával itatja át a történeteket. Mindeközben olyan írókra tesz rétegzett utalásokat, mint Mikszáth, Móricz

¹⁰⁶ Sheeba, 2017:181-185.

¹⁰⁷ Al-Olaqi, 2012:384-388.

és Kafka, ezáltal egy sűrű irodalmi hálót épít fel, amelyben maga a történetmesélés aktusa reflexió tárgyává válik.

Egy másik jelentős posztmodern elem Csabai műfaji megközelítése. Ahelyett, hogy szigorúan egy vagy több krimi-trópushoz ragaszkodna, a Szindbád-regények folyékonyan ötvöznek több műfajt – krimi, történelmi fikció, emlékirat és politikai szatíra. Ez a hibriditás lehetővé teszi Csabai számára, hogy egyszerre használja ki és aláássa a krimi elvárásait, olyan történeteket alkotva, amelyek gyakran nélkülözik a világos megoldásokat vagy az erkölcsi tisztaságot. Az irónia és a paródia használata tovább bonyolítja a műfaji konvenciókat; sok jelenetben stilizált vagy eltúlzott bürokratikus párbeszédnek jelennek meg, míg maga a detektívfigura gyakran úgy viselkedik, hogy szatirikusan ábrázolja a műfaj racionális, hősies nyomozásról szóló mítoszát. A hangvételt végig egy öntudatos, ironikus távolságtartás jellemzi, amely arra ösztönzi az olvasókat, hogy ne csak a történet eseményeit, hanem magát a narráció mechanizmusait is megkérdőjelezzék.

Csabai a narratív fragmentációt és az időbeli szétválasztást is magáévá teszi, amelyek mindkettő a posztmodern próza védjegye. A Szindbád-történetek kronológiája szándékosan kétértelmű: a detektív több évtizeden és történelmi rendszereken keresztül jelenik meg, gyakran kevés erőfeszítéssel a folytonosság tisztázására. Ez a nonlinearitás egy rétegzett, szinte álomszerű történelmi teret hoz létre, amely ellenáll a realista lezárásnak. Hasonlóképpen, a hely ábrázolása – különösen Budapest és a különböző vidéki városok esetében – egyfajta szimulakrumként működik, nem a múlt dokumentarista rekonstrukcióját, hanem a történelmi emlékezet stilizált, irodalmi újraértelmezését idézi fel. Ezeket a városokat nemcsak a politikai és társadalmi hanyatlás kísérti, hanem más szövegek, hangok és elfeledett narratívák maradványai is.

A sorozat nagy részének alapját az igazsággal és a tekintéllyel szembeni posztmodern szkepticizmus húzódik meg. Csabai gyakran ábrázolja a hatalmi intézményeket – a rendőrséget, a sajtót, az államot átláthatatlannak, korruptnak vagy abszurdnak. A detektív nyomozásai gyakran nem válaszokat, hanem a bizonytalanság és az erkölcsi kétértelműség mélyebb rétegeit tárják fel. Ahelyett, hogy a rend megnyugtató helyreállítását kínálnák, a történetek azt sugallják, hogy a valóság megtöredezett, a motívumok elhomályosultak, a múlt pedig vitatott terep.

3.4. Olvasói fogadtatás és kritikai összehasonlítás Kondorral

Kondor Vilmos *“Budapest noir”* krimiregényének sikere utat nyitott a magyar krimi irodalom szélesebb körű “reneszánszának”. Bár Csabai László nem jelöli Kondort inspirációnak, elismeri, hogy a “Kondor-Baráth-Hász-Lengyel-féle áramlat” része (referrálva Kondor Vilmost, Baráth Katalint (1978-), Hász Róbertet (1964-) és Lengyel Pétert (1939-) magyar írókat)¹⁰⁸, ahogy ő a magyar krimi reneszánsz korai úttörőit nevezi. A *“Szindbád”* sorozata érdekes alternatívát kínál Kondor *“Bűnös Budapest ciklusával”* szemben, mivel, bár mindkét sorozat a magyar történelemmel, a krimivel és a noir esztétikával foglalkozik, radikálisan eltérő hangvétellel, struktúrával és célokkal teszik ezt, ami az olvasók és a kritikusok részéről egyaránt eltérő fogadtatáshoz vezet.

Az olvasói vélemények különböző könyvtár- és irodalmi-portál weboldalakon egyhangúan kiváló kritikával vannak a *“Szindbád”* sorozat minden könyvéről. Általánosan az *“Inspektor Szindbád”* a legalacsonyabban értékelt, de ez várható volt, tekintettel, hogy eltért a *“Szindbád”* sorozat tipikus formulájától, s így a visszatérő olvasók számára ez meglehetősen lehetett. Ugyanakkor így sem esik 80%-os elismertség alá (ahol 100% = kivétel nélküli tökéletesség), s a sorozat maga átlagosan 88,5% és 95,5%-os elismertség körül kering.

Az olvasók általánosan kiemelik a realizmust, a történelmi kontextust, a politikai hangvételt és a vidéki élet bemutatását, mint magasan kiemelkedő pozitív kvalitása a regényeknek. A *moly.hu* könyvtárház weboldalán a *“Szindbád, a detektív”* értékelései között talán ez az olvasói vélemény reflektálja a legjobban a *“Szindbád”* sorozat fogadtatását:

*“Az a fajta szépirodalom, amely igyekszik valamelyest hiteles korrajzot festeni, hús-vér karaktereket mozgatva mesélni egy-egy korszak kisemberének életéről, megcsillantani korabeli társadalmi viszonyokat (tehát például Csabai első Szindbád-kötete), az – mindezen túl – ne adjon már nekem semmi újat, ne tanítson, nincs már arra nekem szükségem. Pont úgy jó az, ahogy van. Hiszen már azzal tanít, hogy feldob témákat, helyszíneket, feledésbe merült történeteket, utánanézendő kulcsszavakat dug az orrom alá, elmélázásra, gondolkodásra késztet.”*¹⁰⁹

Kritikai szempontból is az elismerések legmagasabb fokát vívta ki Csabai. Egy kicsit pontosabb megfogalmazásban a szakirodalmi kritika ugyanazon pontokat hozta fel mint

¹⁰⁸ Hlavacska András 2020:75.

¹⁰⁹ *moly.hu* 2025a.

erősségek, mint ami tetszik az olvasók számára – az atmoszféra, azaz az egyedi, vidéki magyar környezet, a fiktív, mégis különösen emberi történetek. A szakkritika erősen asszociálja a *“Szindbád”* sorozatot a már korábban említett Simenon *“Maigret”* (1931-1964) sorozatával. Kondorral való összehasonlításban elismerésre kerül, hogy míg Kondor nagyon agresszíven igyekszik a noir stíluson belül maradni egy kor-történelmi kép kialakításával együtt, addig Csabai pont, hogy lazán veszi a zsáner-trópusok és sok más zsánerbe is tartozhatnának a könyvek, ugyanakkor még mindig megmarad krimi-nek, és azon belül a szakirodalmi kritika szerint, a maga módján, noir-nak.

Mind az olvasói, mind a kritikai megítélés alapján, Csabai László elérte, amit szeretett volna a *“Szindbád”* sorozattal megvalósítani – egy korhű kép egy kevésbé megvilágított kulturális részt mutatva be, egy irodalmi mű, amely nyers ám elegáns, de ugyanakkor nem egy fojtogató, provokatív vagy hamis érzésekre épülő próza, hanem egy semleges figurán keresztül lencse egy fiktív ám létező világba, mely így átengedte a hangsúlyt annak a helyszínnek, környezetnek és ügynek, amelyet feltár.

IV. KORTÁRS KRIMI ÉS MŰFAJI EXPANZIÓ A 2020-AS ÉVEKBEN – FARKAS ANETT ÉS CSERHÁTI ÉVA MŰVEI

Míg a 2010-es évek elején beinduló “magyar krimi reneszánszban” elsődlegesen a hard-boiled és kiemelten annak melankolikusabb, atmoszferikusabb noir változata volt leginkább használva krimihez, addig a 2010-es évek végén és 2020-as évek elején egy expanszió undult.

Egy új magyar szerző-generáció, kiemelten, a fiatal krimiírók, elkezdtek átformálni és újraértelmezni a krimi műfajt különböző perspektívákból – stilisztikailag, tematikailag és strukturálisan. Ezen szerzők között központi szerepet játszik Cserháti Éva és Farkas Anett, akiknek krimisorozatai – Cserháti “*A K.É.Z. esetei*” sorozata illetve Farkas “*Dávid és Vivien*” sorozata – a magyar krimi irodalom fejlődését képviselik. A két sorozat nemcsak a bűnügyi nyomozás narratíva újkeletű magyar hagyományait folytatja, hanem új irányok, közönségek és történetmesélési módok felé viszi, olyan témákat feszegetve, mint a nemek, a családi élet, a korrupció belső szemlélettel, a generációs konfliktusok, a mentális egészség és a digitális kor szorongásai. Ugyanakkor a magyar krimi virtusnak megfelelően a szerzők a műfajok hibridizációjával kísérleteznek – a hagyományos detektívtrópusokat pszichológiai thrillerekkel és romantikus mellékszálakkal, vagy akár vígjátéki elemekkel és társadalmi-politikai kritikával ötvözik.

4.1. Cserháti Éva “A K.É.Z. esetei” sorozatának elemzése

Cserháti Éva (1975-) magyar kortárs, (egészséges mód) feminista író nő nemzetközi sikeret élvez. Egyike azon kiváltságosoknak, hogy a krimi irodalom otthonát képző brit piacon is megjelent 2023-ban első kiemelten sikeres könyve, a 2019-ben megjelent “*A Sellő titka*” krimiregénye, mely “*A K.É.Z. esetei*” sorozat első könyve. Ez az eredmény nagyon kiemelkedő, ugyanis a brit irodalmi piacon a fordított, importált művek aránya kevesebb, mint 5%, illetve azon belül is csak 30% női szerzők munkái, és ezen felül még kevesebb a Közép- és Kelet-Európai import¹¹⁰.

4.1.1. Innováció a narratív hangban és struktúrában

“*A K.É.Z. esetei*” sorozat egy rendőrségi-eljárási, négy könyvből álló krimi regény sorozat. A cselekmény valódi helyszíneken játszódik, ám egy fiktív, a Budapesti Rendőr

¹¹⁰ kortarskrimi.hu 2023.

Főkapitányság *Kiemelt Életellenes Ügyekkel Felderítő Főosztály* “C” csoportja, vagy ismertebben, ahogy a központi karakter Telki-Nagy Judit őrnagy és kollégái maguk között nevezik a csoportot, a “*Kiszuperáltak És Zöldfülűek*”¹¹¹, azaz a “K.É.Z.” rendőrnnyomozói a főszereplői. Abszolút központi karakter nincs, az első három könyvben talán Telki-Nagy Judit, a K.É.Z. vezető nyomozója az, de minden könyvben a csapat valamilyen formában megmarad.

A cselekmény maga minden könyvben két sztori vonalat követ, mely vagy egymás mellett, vagy visszatekintések folytán futnak egymás mellett, s a könyv végére, amikor megoldódik az ügy, a két szál egybefut, polifonikus elbeszélés módján. Újfént megjelenik a történelem, mint narratív eszköz fontossága egy kiemelt krimsorozatban.

Az első könyv, a 2019-ben megjelent “*A Sellő titka*” cselekménye a K.É.Z. számára 2015-ben játszódik, ám a központi ügy, egy ismeretlen okokból elkövetett merénylet hátterében egy nagyon ritkán taglalt esemény áll – az 1946-1949-es Görög Polgárháború, melyben környező kommunista államok által támogatva a görög kommunisták a Görög Királyság (1832-1924; 1935-1973) ellen lázadtak, hogy egy kommunista államot vezessenek be Görögországban. A lázadás annyira véres volt, hogy az átlagosna nyugat-párti görög állampolgárok még a Szovjetunióba és szovjet-csatlós államokba is menekültek a polgárháború elől, köztük Magyarországra. Az akkor alig több, mint 7 milliós görög lakosságból több mint 1 millió állampolgár, főleg asszonyok és gyerekek, ideiglenesen vagy véglegesen elmenekült Görögországból¹¹². Ez “*A Sellő titka*” történelmi szálának központi történelmi eleme, s 1948-ban Magyarországra menekült görög és macedón fiatalok Lena, Mitre és Sztavrosz.

– *Üljön le, és ne ordibáljon! Ennek itt nincs helye. Ha tovább hóbörög, nem veszem fel a vallomását.*

– *Nem is kell. Nem teszek vallomást. Nem ülök le fasisztákkal egy asztalhoz!*

– *Figyelmeztetem, hogy megbírságozhatom hivatalos személy sérelmére elkövetett rágalmazásért. A maga múltjával nem lesz nehéz. Remek címlap lehetne a Blikkben: A pufajkás görög újra támad.”*¹¹³

Nem grandiózus összeesküvésről van szó, nem hard-boiled típusú hős nyomozók hajmeresztő akciója – inkább mint egy lágy film vagy sorozat, amelyben kibontakoznak a megbontránczató, de “ez van” típusú történetek, mintsem kikényszerítik az igazságot. Az egész egy, akkor ismeretlen narrátor gondolataival kezdődik, ahogy véleményezi a

¹¹¹ Cserhádi Éva 2019:45.

¹¹² Christodoulakis, 2015:1-5.

¹¹³ Cserhádi Éva 2019:4.

modern család-megbecsülési szokásokat, s azt, hogy: *“Isten csak módjával bünteti a gyilkosokat”*¹¹⁴.

A cselekmény középpontjában a K.É.Z. nyomozói mellett Mitre Todorovszki áll, akinek tanuvallomása a *Népszabadság* című politikai újságban az, ami fényt derít az öreg macedón bűnére. Miután 1948-ban Magyarországra érkeztek, a testvérpár Mitre és Lena menekülttáborból menekülttáborba került, majd szétválasztották őket. Ekkor Mitre más kommunista-támogató görög fiatalokkal együtt visszamentek Görögországban és csatlakoztak a szabadságharchoz, ami engedve volt a görög kommunista párt támogatottsága révén. Ekkor ismerte meg a macedón Sztavroszt. 1949-ben kimentették a két fiatal fiút Magyarországra, még a háború vége előtt, hogy megmentse őket a Görög Királyság megtorlásától. Miután vége lett a háborúnak, a Vasfüggöny jobboldalán lévő országok és a Görög Királyság között újraértékelődött politikai kapcsolatok miatt a legtöbb menekült nem kapott útlevelet, hogy hazatérhessenek, kiemelten a macedóniaiak. Mindenesetre Magyarország jó volt hozzájuk, s aki értékelte a kommunista rendet, az kényelmesen volt az országban. De nem is ez volt a lényeg. Az volt a lényeg, hogy Sztavrosz és Lena egybekeltek, de nem lehetett gyerekük, mert Sztavrosz a Görög Polgárháborúban nemi-szervi sérült szerzett.

1981-ben sikerült Sztavrosz-nak és Mitre-nek hazatérniük Görögországba, azzal az elsődleges céllal, hogy megkeressék Mitre és Lena legfiatalabb testvérét, Angyelkot, és elhozzák Magyarországra, ha más nem, látogatóba. Mindeközben Lena-nak magyar szeretője lett, aki végül teherbe is ejtette. A család-törő Kertész Miklóst, a magyar szeretőt, Angyelko és Sztavrosz megölte dühében, még mielőtt tudtak volna a terhességről, s maradványait elrejtették. Lena nem is tudott róla, hogy Miklós meghalt, azt hitte, hogy szimplán faképnél hagyta a terhességben. Miután kiderült a terhesség, Sztavrosz megbocsátott Lena-nak, s Mitre állítása szerint felismerte, hogy a már 40 év feletti Lena elkeseredésből lett hűtlen, nem pedig szerelmének elvesztéséből. A született fiút, kit Janisznak neveztek el, Sztavrosz sajátjaként nevelte, s nem kezelte fattyúként.

A K.É.Z. szál, mely e visszaemlékezés mellett fut, egy sorozatgyilkos utáni nyomozás, ami Kertész Miklós maradványainak megtalálásával kezdődik. A két szál összefut, hogy 2015 májusában, a 73 éves Lena eltűnt, amit Sztavrosz és Janisz jelentettek, s most relevánssá vált az összeköttetés, amikor is sikerül a sorozatgyilkost beazonosítani, mint egy görög disszidenseket célzó személy. Minden összeállt, amikor kiderült, hogy

¹¹⁴ Cserhádi Éva 2019:2.

Kertész Miklósnak volt egy jómódú ügyvéd öccse, aki egy nyom híján megúszta az egészet – tudott bátyja macedón szeretőjéről, s megtudta azt is, hogy bátyját megölték, aki maga is görög származású volt, s a magyar Kertész család alig 4 hónapos korában fogadta örökbe. Kertész Sándor imádta a bátyját, és elvetemült gyűlölettel volt a görög kisebbség ellen, ami három előre-megfontolt merényletet eredményezett, és segítségnyújtás elmulasztását, amikor az öreg Lena, felkeresve régi szeretőjének öccsét, miután megtalálták Miklós csontmaradványait, egy heves vita közepette szívinfarktust kapott.

“Ki dönti el, jó ember volt-e a Nagymama? Elég jó-e ahhoz, hogy öregkorára a társadalom gondoskodjon róla? Az a társadalom, amelynek a jobbításában annyira hitt. Tőle tanulta, hogy nem az egyén számít, hanem a közösség. Ez fájdalmas igazság volt néha. És ő megkérdezte többször is, akkor fontos-e, hogy mégiscsak ő a Nagymama unokája, és nem más, nem mindenki, nem a többiek. A Nagymama válasza mindig ugyanaz volt: „A vérségi kötelék nem számít. Azért vagy az unokám, mert nekem te kellettél.””¹¹⁵

Míg az első könyvben már látható volt erős női karakterek mind a jelenben, mind a múltban, ám a második könyvben, a 2021-ben kiadott “Szabadulószobá”-ban már abszolút központi téma a nők társadalmi megbecsülése és döntés jogaik mind törvény előtt, mind társadalomban. A történelmi cselekményben a szocialista időkben a női jogok és abortusz kérdése áll.

A könyv újfent egy bűnösetre utaló, ismeretlen narrátor általi harmadik személyi introspektív monológussal kezdődik, mint az első könyvben. Említi, hogy “a Nagymamá”-ért ölni tudott volna, ahogy a Nagymama képes lett volna ölni ő-érte. Mégis, neki kellett ítélkeznie a Nagyamama felett.

Az ügy maga egy ríktóan komplex szociális dráma, mely ezer szála majd 40 éven át fut. Egy nagykorösi konzervgyár védönöje, Gonda Rozália eltűnt 1974-ben, s míg az eltűnés oka egy szerencsétlen baleset volt amit eltitkoltak és eltűnésnek állítottak be, az ügy bűnesetek sorozatát váltotta ki. A K.É.Z. száll itt úgy fut be, hogy 2016 januárjában az egyik K.É.Z. nyomozó, Magyar Vanda ismerőse (és párjelöltje), egy erőst allergiás férfi, Takaros “Taki” Tamás, anafilaxiás sokkot szenved, miután allergén anyagot tartalmazó italt fogyaszt egy szabadulószobában, ami semmiképp sem lehet véletlen. De nincs szó elvetemültségről, mint az első könyben.

Mint kiderült, Taki gyilkosa, Vas-Bogdán “Vasbé” Ádám nagymamája, Brandauer Ivánné, aki apai ági vérszerinti nagyanyjának húga (így nem vérszerinti nagymamája), egy kegyetlen s gonosz múltú asszony, aki ezreket károsított meg és ítelt halálra a szocialista

¹¹⁵ Cserhádi Éva 2021a:1.

rendszerben a női jogok megcsorbításával. Amikor Taki, akivel együtt Vasbé tagja volt egy politikai társulatnak, félreérthetően beszélt nagymamája, Gonda Rozália eltűnéséről egy vitát követően Vasbéval (mert barátok, de ugyanakkor szerelmi riválisok voltak Taki és Vasbé), Vasbé úgy értékelte, hogy Taki burkoltan fenyegeti Vasbé nagymamája életét, aki ekkor még élt. Ezért Vasbé rá akart ijeszteni a szabadulószozában azzal, hogy allergiáját kiváltja. Viszont az általánossággal ellentétben ebben az esetben Taki-nál nem volt a megfelelő allergia-kezelési Anapen és Epipen gyógyszerek, s így Vasbé, aki bár megtudta volna menteni velük Taki életét, ebben az esetben nem tudta.

“Hosszan fohászkodott, hogy az elhunyt bűnei megbocsátást nyerjenek, és Isten emelje őt magához az Ő nagy kegyességében. Amikor pedig meghallotta a sietős léptek dobogását, utolsó könnyörgésével azt kérte, felejtse el örökre a fiú alakját, akit a vonatfolyosó másik végén látott eltűnni a lengőajtó mögött, mielőtt haraggal telve belépett volna a csendes fülkébe. Így találtak rá. Rácz Flórián atya véres holtteste előtt egy középkorú apáca térdepelt, adventi miseéneket dúdolva.”¹¹⁶

A harmadik könyv, a szintén 2021-ben kiadott *“Zarándoklat a halálba”*¹¹⁷ egy újabb siker-fejezet Cserháti Éva munkásságában, és a sorozat eddig legjobban értékelt könyve. Újfént egy kevésbé taglalt témát dolgoz fel történelmi szálalában – a magyar egyházi személyek és különösen az apácák sorsa a kommunista uralom folytán.

A cselekmény központjában nagyon hangsúlyos a nemi egyenlőtlenségek kérdése. A második könyv egyik vezető szereplője, Magyar Vanda, aki folyamatosan aktívan hangoztatta nőjogi elkötelezettségét, és nem kerülte a konfliktust, ha nemi negatív diszkriminációt tapasztalt, a második könyvben kiválik a K.É.Z.-ből és magánnyomozói irodát nyitott “A KÉZ” néven (mert a K.É.Z. nem volt hivatalos megnevezése a “C” csoportnak), s csak női klienseknek vállal az iroda ügyet, illetve csak női kollégákat vesz fel.

Ennek a könyvek továbbá egyedi struktúrája van – ahelyett, hogy egy hosszú tömbbe lenne sűrítve az események, három fő részre van osztva a könyv.

Az első része a *“Zarándoklat a halálba”* könyvnek a *“Fekete Hollók”*, mely felvezeti az átfogó esetet egy nagyon kétes múltú egyházi pap gyilkosságával. A cselekmény középpontjában a K.É.Z. soraiból jelenleg nem csak Telki-Nagy Judit, hanem a cselekményi jelenben nemrég kényszer-nyugdíjaztatott, általában zavaró tényező öreg Vasvári Lajos százados, aki alkoholizmusa miatt lett nyugdíjaztatva, mert hozzá is sorosan

¹¹⁶ Cserháti Éva 2021b:1.

¹¹⁷ Cserháti Éva 2021b:.

kapcsolódik az ügy, ahol úgy tűnik, hogy a százados egy múltbéli komoly vétke áll a háttérben. Egy Kis Klára nevű apáca leszűrt egy Rác Flórián atya nevű nyugalmazott papot Pécsre, amikor azok nemzetközi vonaton zarándok útra indultak volna Bosznia-Hercegovinában Horvátországon keresztül.

Emellett, megjelent egy nő-jogi aktivista szervezet is a *“Zarándoklat a halálba”* könyvben, az *“Új Diakonisszák”*, akik apák törvényi és egyházi jogait akarták javítani, s rózsaszín füstbombával terrorizálják a várost. Először e csoport volt gyanúsított, majd amikor kiderült, hogy apáca volt a merénylő, mégjobban elfajultak a dolgok. Minden jel arra utal viszont, hogy az apáca nem volt az igazi tettes, s inkább az áldozat akkor jelenlévő unokaöccse, Rác Ágoston, akivel együtt Rác Flórián a međugarjei Boldogasszonytól akartak segítséget kérni Ágoston apjának, Flórián bátyjának felépüléséhez egy betegségből. Míg több szállon fut a sztori három személy perspektívájából (Telki-Nagy Judit, Vasvári és a K.É.Z. szintén most nyugdíjaztatott s már Magyar Vanda magánnyomozói irodájában dolgozó Kovácsné Fáy *“Admin”* Matild), hiába látjuk introspektív harmadik személy nézetből Vasvári századost, aki már ebben a részben el van mondva, hogy pontosan tudja ki és mi áll az ügy háttérében, az olvasónak egyelőre nincs bemutatva.

A következő rész, *“Fekete Karácsony”* 1974 decemberével kezdődik. A vallási személy csak óvatosan van jelen, ugyanis a rendszer tiltja, ám elismerik az egyháziakat. Ebben a fejezetben félig az akkor még járőző rendőr Vasvári őrmester és Rác Flórián atya a nézőpontok. Egyrészt azt mutatja be, hogy mi áll Vasvári százados háttérében, mi miatt lett az, aki, illetve a pap temérdek bűneit. Egy, az olvasók számára az amerikai médián keresztül már sztereotípiának nevezhetően, biszexuális ragadozó papról van szó, aki érdeklődött az általa egyházi hitben nevelte fiatalok iránt. S mindez nem derül ki, mert Vasvári fél-tökélt nagyravágásával rosszul kezeli az ügyet ami helytelen igazságszolgáltatáshoz vezet.

A harmadik rész, a *“Fekete Madonna”*, melyben visszatérünk az első fejezet nézőpontjaihoz, felderül az ügy nyitánya. Mindhárom fél, Vasvári, a *“C”* csoport és Vanda és Admin azon dolgoznak, hogy felderítsék az ügyet, és felmentsék az egyre ártatlanabbnak tűnő Kis Klára nővért. A szálak végre összefutottak Klára nővér vallomásával – az unokaöcs volt tényleg a tettes, de önvédelemből tette, amennyire a nővér látta. Tudott Rác atya bűneiről, és bár az igazságot elmondta, nem derül ki tisztán, hogy mi lett az apáca sorsa – vallomásában úgy nyilatkozott, nem akar hagyni még egy ártatlant szenvedni Rác atya miatt.

“98 BELSŐ. RENDŐRSÉG. NAPPAL

A fiatal Zolit látjuk ahogy egy csoport férfinak magyaráz egy szagazonosító helyiségben. Aztán átmegy a figyelőszobába, melynek ablaka mögött elhelyezkednek a konferencia résztvevői.

ZOLI (V. O.)

Pataki már előzetesben volt, hála neked.”¹¹⁸

A negyedik s jelenleg utolsó könyv, “Az Albatrosz-rejtély”¹¹⁹ 2024-ben jelent meg. E könyv felépítése eltér a korábbi könyvektől – félig regény-szerű elbeszélés, félig forgatókönyv. A cselekmény elbeszélése a címadó “Albatrosz-rejtély” eset filmes adaptációja, melyet a K.É.Z. egyik törzs karaktere, Köteles László főhadnagy felesége, Köteles Réka ír. Fejezetek mellett jelenetek vannak, amelyek film forgatókönyvként van leírva, míg néhány fejezet, mint például “9-12 ELSŐ FEJEZET” több jelenetet foglal el. E példa után a 13. jelenet kezdődik.

A cselekmény pontos jeleni időpontját nem tudni, 2017 a legkésőbbi dátum, ami meg van jelenítve a 2010-es évekből, és a 2020-as évekből nincs, tehát 2017 a jeleni cselekmény ideje. A történelmi cselekményszál, már az első jelentben, 1988-ban kezdődik.

A cselekményben a Magyar Vanda alapította K.É.Z. magánnyomozói iroda áll a cselekmény központjában, melynek Telki-Nagy Juditot kivéve minden korábbi “C” csoportbéli személy tagja – Köteles főhadnagy, Magyar nyomozónő, Admin technikus és a harmadik könyv által reformált életet élő Vasvári százados, illetve annak visszatért felesége, Zsuzsa. Telki-Nagy inkább külső segítő, habár jelentős, mintsem központi karakter. Ez már egy magánnyomozói iroda ügye, és érződik rajta a hard-boiled stílisztika.

A “film” cselekményének középpontjában egy 1988-ban megölt nő, Faragó Éve és annak igazságtalanul elítélt férje áll, Pataki Ernő, akire akkor minden jel utalt, hogy bűnös. Jelen regényben a cselekménybe annyira nem érdemes belemenni, ha a formátuma nem olyan lenne amilyen, elég rövid lenne. A megoldás hátterében az állt, hogy az áldozat nő volt férje, a katonatiszt Csordás Imre második felesége, Csordás Jutka volt a tettes.

Míg eredetileg több ügy-közeli személyt is gyanúsítottak, legtovább Imrét gyanúsították, ám kiderült, hogy végig Jutka volt a tettes, ugyanis amikor a K.É.Z. közel került Imréhez, Jutka ugyanazon fegyverrel próbálta megölni férjét, mint tette Faragó Évet 30 évvel azelőtt, s addig mégcsak a lehetősége sem merült fel a nyomozásban, hogy Jutka a tettes. Ekkor az eddig összeállított sztori a feje tetejére áll – a sötét házasságban nem Imre bántalmazta Jutkát, hanem fordítva. Nem Imre intézte el, hogy 1988-ban a katonaság

¹¹⁸ Cserhádi Éva 2024:197.

¹¹⁹ Cserhádi Éva 2024.

közbelépjen az ügy leállításához, hanem Jutka. És legfőképp – nem Imre lőtte le Faragót, hanem a féltékeny Jutka, akit 50-es évei végére az eddigi legizgalmasabb akciójelenete. Ami a végén kiderült, hogy nem úgy történt.

Az *“UTÓSZÓ”* című fejezetben kiderül, hogy nem volt ennyire akciódús a vége, de K.É.Z. nyomozói beleegyeztek, hogy a filmben ez legyen. Ez az író által nagyon okos narratíva félrevezetés, és elég komikusan vehető, amikor kiderül, hogy nem így történt. Ugyanakkor újfent nem tudni, hogy mi lett a valódi vége, bár annyit tudni, hogy a K.É.Z. ezt az esetet is megoldotta.

4.1.2. A 2010-es évek társadalmi szorongásai – a múlt meghatározása

Cserhádi Éva *“A K.É.Z. esetei”* sorozata a 2020-as évek magyar krimijének meghatározó művévé vált, nemcsak érdekesen felépített krimijeit, hanem a nemi identitás, a modern társadalmi szorongásai a múlt visszahatásaival témakörével való intelligens és árnyalt foglalkozása miatt is. Kondor és Csabai atmoszferikus, történelmi helyszíneken játszódó irodalmilag reflektív detektívregényével ellentétben Cserhádi narratívái határozottan kortársak, kiemelkedő női szereplőkkel, mint nyomozók, anyák, lányok, áldozatok, túlélők és bűnösök jellemzik őket, akik egy olyan társadalomban élnek, amely még mindig vonakodik teljes mértékben szembenézni a nemi egyenlőtlenség, a családon belüli erőszak és az intézményi hanyagság kérdéseivel.

A sorozatban eleve egy túlnyomórészt nőkből álló nyomozócsapatról áll középpontban (Telki-Nagy Judit, Magyar Vanda, Kovácsné Fáy “Admin” Matild), amely szokatlan és politikailag érzékeny bűncselekményekkel foglalkozik – s bár többnyire kevésbé vokálisan, inkább utalásokkal – ez a felállás azonnal a nemi dinamikát helyezi a történet középpontjába. Ennek közvetlen közvetítője Magyar Vanda, a fiatal, okos, erkölcsileg tiszta bár bizonyos tekintetben túlbuzgó és akaratos nyomozónő. Vele ellentétben áll a K.É.Z. férfi karakterei közül az öreg, életunt és (a negyedik könyvig) erőst alkoholista Vasvári Lajos. Kettőjük konfliktusa gyakran nagy vitákba fulladt, illetve leglehangolóbb pillanataiban Vasvári még szabotálta is Magyar törekvéseit. A harmadik könyvben viszont az ügyben segédkezni próbáló Vasvári törekvéseit utasította el Magyar, aki ezzel ugyanúgy hátráltatta az igazságszolgáltatást.

Vasvári és Magyar dinamikája kiemelhető azért, mert látszólag Vasvári csak Magyarral kerül konfliktusba ennyire. Bár mind a Vasvárihoz korban közelálló Kovácsné Fáy “Admin” Matild és a Magyartól nem sokkal idősebb Telki-Nagy Judit is talpraesett,

kompetens nők, sőt, Telki-Nagy temperamentuma néha rosszabb mint Magyaré, de ezekkel nem kerül Vasvári konfliktusba többet, mint bárki mással. Ha úgy vesszük, hogy Magyar a női jogokért talán túlbuzgóan küzdő, kihívó fiatal mozgalmat jelképezi, Vasvári pedig a letűnt kor mentalitását követő és mindig mindig annak megfelelését elváró magyar társadalmat (mely így tovább ironizálja “Magyar” Vanda karakterét), arra lehetne következtetni, hogy Cserháti potenciálisan egy burkolt üzenetet szeretne közvetíteni ezáltal – koegzisztencia, nem pedig dominancia. Ennek ötletét tovább erősíti a tény, hogy Magyar “SEGÍTŐ KÉZ NYOMOZÓIRODÁ”-ja, melynek falán színes tábla hirdette: “CSAK NŐKNEK!”, azaz csak női klienseket fogadnak, abszolút nem jövedelmező, és állandóan kiemelésre kerül rossz pénzügyi helyzetük. Míg talán nemes volt Magyar elképzelése, Cserháti egyenesen bemutatja, hogy a férfi nem diszkriminációja nem segíti elő a női jogok javulását vagy a feminista elvek megvalósulását. Ugyanúgy a női karakterek idealizálása sem jelenik meg “A K.É.Z. esetei” sorozatban. Nem “hős”-nők, sem archetipikus “erős”-nők – hanem reális módon összetett egyének, gyakran hibákkal tarkított alkotások, és pszichológiai realizmussal íródnak.

4.2. Farkas Anett “Dávid és Vivien” sorozatának elemzése

Farkas Anett (1985-) kortárs magyar író “*Dávid és Vivien*” (2021-2024) sorozata egy pár év alatt hatalmas belföldi s nemzetközi sikert ért a pszichológiai thriller rendőrségi-eljárási és noir keverékű műveivel, ami egyesek szerint már kriminálisztikai szaktanulmánynak kellene lennie. 2022-2023 között több díjat, közülük a Dugonics András díj, Etelka díj és 2022 a “*Dávid és Vivien*” sorozat harmadik könyve, a “*33-as áldozat*” elnyerte “Az Év Könyve” címet, illetve e sorozaton kívül is a további krimi munkásságai is jelentős elismeréseket nyertek¹²⁰.

Ugyanakkor ez a szinte akadémiai pontosságú kriminalisztika a munkásságában nem véletlen – Farkas Anettnak ugyanis kiterjedt hozzájárulói hálója van a hajmeresztő sztorijaihoz. Először is, rendőrségnek dolgozott (nem megjelölve, hogy hol), s míg maga nem volt nyomozó, addig közvetlen felettese és egy nyugalmazott bűnügyi nyomozó is segítségére volt, valamint sógornője orvos, én annak ismeretsége révén egy pszichiáter ismerőse is bevonásra került¹²¹. Míg talán ez elvehet egyesek számára Farkas megbecsüléséből, addig el kell ismerni a felkészültséget és elszántságot, s ha a végeredményt nézzük – egyértelmű, hogy a megfelelő megközelítés volt.

¹²⁰ *pitypangkonyvek.hu* 2025.

¹²¹ *amagyszerzokert.hu* 2022.

Farkas saját leírása szerint stílusa szabadszájú és vállaltan gyomorforgató¹²². Ez előbbi meglátszik dialógusaiban, melyben a káromkodás erőst jelen van, utóbbi pedig egyrészt abban, hogy mik történnek, illetve, hogy ezt hogyan kezelik – míg mind Kondor, Csabai és Cserhádi műveiben megjelenik legalább a szájalom, mint az empátia és disszociáció eszköze, addig Farkas képes úgy bemutatni gonosztevőit, hogy nem kér bocsánatot értük:

- Idegesítő öreg nő a kórteremben fuldoklik és nincs senki más jelen? Itt a lehetőség a felbőszült szobatársnak megszabadulni tőle!
- Valaki rosszul szól valakihez? Le lehet löni!

Nincs köntörfalazás, de ugyanakkor nincs a noir-ra jellemző negatív környezetleírás és morális súly-éreztetés sem, ami arra utasítaná az olvasót, hogy most legyen empátikus vagy szomorú, hanem hagyja az olvasónak eldönteni, hogyan érezzen az eset kapcsán.

4.2.1. A főszereplők fejlődése és folytonosság a kötetek között

A *“Dávid és Vivien”* sorozat a címszereplő karakterei Pintér Dávid sztárnyomó és annak alkalmi társa, Fehér Vivien rohamrendőr nyomozásai (majd később maga is nyomozó) egy 2000-es évekbeli Keszthelyen, Farkas Anett író nő otthonában játszódik, igaz, annak fiktívált változatában. Csabaival ellentétben Farkast nem az motiválta, hogy ne legyen megköttve földrajzilag a keze, hanem az, hogy ne asszociáljon valódi helyeket eseteivel.

A cselekmény felépítése két szálon fut – egyszer a címszereplő Dávid és Vivien szála, a másik pedig egy látszólag mellékszál, ahol kiderül, hogy egy ügyszorosan kapcsolódó személy története. Ugyanakkor a Dávid és Vivien szálaban váltakozik, hogy ki a harmadik-személyi lencse a történesekbe – hol Pintér, de inkább Fehér introspektív harmadik személyi nézőpontjából van narrálva a sztori, de nincs eltérő nyelvezet vagy narratíva amikor a kettő külön van véve, sem amikor a másik szál van előtérben.

*“– Szóval baromarc – nevetett Vivien, aki szinte minden szót tisztán hallott.
– Mi itt így hívjuk, igen. – mérgelődött Péter, majd hosszan ecsetelte Dávidról a nem túl fényes véleményét. – Mindent azonnal akar, irányításmániás, egy egoista hülye.”*¹²³

¹²² Moncsi–Kovács, 2022.

¹²³ Farkas Anett 2021:31.

Az első könyvben, a 2021-ben megjelent „33-as beteg”¹²⁴ cselekményében találkozunk a címszereplő Pintér Dávid és Fehér Vivien először. Pintér éppen egy sorozatgyilkos után kutat, amikor beajánlásra kerül hozzá Fehér Vivien rendőrő, aki ismerte a látszólag nőgyűlölő sorozatgyilkos áldozatait. A mellékszál egy Rebeka nevű, pszichiátriai intézetben kezelt fiatal lány, aki megölte mostohaapját miután az, vélhetően, szexuálisan zaklatta őt. A mellékszál Rebeka és pszichiátriai/pszichológiai kezelői közötti interakciókat mutatja be, némileg túl hosszán.

A mellékszál és a főszál összekapcsolódik, amikor a könyv közepén Pintér elmeséli pszichológus nagybátyjának a gyilkosságok körülményeit, és az orvos felismeri, hogy Rebeka ugyanilyen módon írta le mostohaapja meggyilkolását. Egy újabb eltűnés történik, ami nyomon egy prostitúciós láncot találnak az ügy hátterében, viszont nem vezethő magára a gyilkosságokra. Aztán Fehér Vivien húga is eltűnt.

Minden összeállt, amikor a Rebeka szálon nyomozva Fehér meglátta Rebekát és legutóbbi kezelőorvosát, Júliát. Mint kiderült, Rebeka valódi neve Mónika, és Júliával és Fehér Vivien húgával, Izabellával, illetve az eddigi áldozatokkal együtt gyerekkorban barátok voltak, ám azon típusok, akik egyiküket nagyon sokat bántalmazták. Ez volt Júlia. Ő volt az, aki a nőket elrabolta, s miután úgy kínozták őket, ahogy akkor az tették vele, végzett velük, majd miután Izabella kiszabadult, végzett magával. Vagy legalábbis tettestárs volt benne.

Mint kiderült az áldozat nem csak Júlia volt, hanem Mónika is, azaz Rebeka. Az őt Júliát bántalmazó lány közül Mónika igyekezett védelmezni Júliát, ám ezért a többiek elárulták, s nem volt taglalva hogyan, de közvetlenül emiatt került pszichológiai intézetbe. Emiatt Rebeka meg-nem nevezett biológiai apja, aki egy orvos, is beszállt Júlia hadjáratába, ismeretlen mód, hogy hogyan kerültek kapcsolatban, s mint kiderült, a férfi volt az, aki elrabolta és megölte a nőket, majd kiengedte a csapdából Fehér Vivien húgát, Izabellát, miután Júlia kínozták, illetve megrendezte Júlia öngyilkosságát, ezzel elterelve magáról a gyanút. Amikor viszont kiderült, hogy Júlia is ki volt ütve halálakor a korábbi nőket kiütő gyógyszerkeverékkel, minden megváltozott – Pintér és Fehér tudta, hogy a korábban Rebeka által „védelmező”-nek titulált személy létezik, és sikerült elkapni, amikor Rebekát meglátogatta az ügy végén.

“– Ugye milyen bájos kislányok voltak ők ketten? – Az asszony nem értette, mi zajlik most pontosan, mi zaklatta fel ennyire a két nyomozót. Felvette a földről a fényképet, a szívéhez

¹²⁴ Farkas Anett 2021.

szorítva azt.

Vivien elnézést kért, és kirohant a szobából, egyenesen a friss levegőre, szorosan Dáviddal a nyomában. Tudta, hogy sírni fog, ez még neki is sok volt. Érezte a szemébe toluló könnyeket, a gombócot a torkában, amitől nem tudott megszólalni. A kapuhoz sétált, abban támaszkodott meg. Mikor megérezte hátán az erős kezeket, Dávid felé fordult.”¹²⁵

A sorozat második könyvében, a 2021-ben kiadott “33-as ügy”¹²⁶ már követi a magyar krimi reneszánsz hagyományát, és beleszővi a történelmet a cselekménybe. Egy gyerekrabló bűncselekvő után nyomoz Pintér Dávid és Fehér Vivien, akinek *modus-operandi*-ja hasonlít egy 1970-es évekbeli üggyhöz. Ebben a könyvben a mellékszál az említett 1970-es évekbeli ügy áldozata, Pavlovics “Linett” Karolina, iskolás lány, az akkori eset egyik áldozatának mindennapjai.

Újfent egy gyermekkori sérelmek állnak az ügy hátterében, mint kiderült. A tettes, Veronika, egy iskolai tanárnő, aki csak azért rabolta el a gyermekeket, hogy nyomozást kényszerítsen ki az 1970-es években elkövetett lánygyermek rablásokban. Mint kiderült, jelenleg három köztisztviselőben álló személy, akkor maguk még 18 körüli, fiatal fiúk, megerőszakolták majd végeztek a lányokkal, mely között volt a két lány, Pavlovics Karolina és egy másik, akiről csak most derült ki a tettesek számára, hogy él, új néven – Antal Veronika, akit életben hagytak, míg barátnőjét megölték. Veronika azért cselekedett most, mert most hozzáférése volt mindhárom férfi gyermekéhez, akik így már tudták, hogy ki tette, de azt is, hogy ezzel őket játsszák ki. Az egyik férfinak megjött a lelkiismerete, s ennek hatására vallomást tett. A három férfit letartóztatták különös kegyetlenséggel elkövetet emberölés, nemi erőszak és hatósági nyomozás félrevezetés vádjával.

A második könyvben, már a magyar krimi hagyományaihoz hűen megjelent a történelem, egyáltalán nem korképfestés volt, mint Kondornál vagy Csabainál, illetve a történelmi viszonyok sem voltak meghatározók, mint Cserhátinál. Itt tényleg nem a történelmi Keszthely bemutatása vagy szocialista kor viszonyait idézte Farkas, hanem csak hátteret adott a cselekménynek.

“Fél pillanatra találkozott a tekintetük, Vivien egyszerre olvasta ki belőle a gyűlöletet, a megbánást, a szomorúságot. Valahol még meg is értette a férfi indulatait, hiszen ő mindössze a testvére elszenvedett fájdalomáért állt bosszút. Nevén akarta szólítani, meggyőzni, ne tegye, sejtette, mire készült, de olyan gyorsan történt minden, hogy nem tudott reagálni.”¹²⁷

¹²⁵ Farkas Anett 2022a:189.

¹²⁶ Farkas Anett 2022a.

¹²⁷ Farkas Anett 2022b:221.

A harmadik, szintén 2022-ben kiadott „33-as áldozat”¹²⁸ könyv újfent gyermekkori bántalmazás témát dolgoz fel, visszatérően gyerekek által gyereken elkövetett bűnt, s ezúttal pedofiliát is.

A visszatérő sorozat-címszereplő Pintér Dávid és Fehér Vivien szociális drámája ezúttal háttérbe szorul, és inkább az ügyön, és a mellékszálakat képező Alízon és Kittin van a hangsúly, az ügy középpontjában lévő ikerpáron, akik közül Alíz író, s az ő regényei alapján történtek a gyilkosságok. Ugyanakkor nem hiába – a könyv végére kiderül, hogy Alí skizofrén, s jóformán minden, amit az ő szemszögéből volt bemutatva pusztán képzelgése volt, és ikertestvére, Kitti, valójában nem is létezik, csak egy hang a fejében.

Ebben a regényben az olvasó abszolút félre van vezetve az egészben, ugyanis Alíz perspektívája szinte teljesen fiktív – sokat hallucinál, és disszociatív a valóságot illetően, ugyanakkor nem tér annyira el tőle, hogy az olvasó észrevegye, hogy nem igaz. Továbbá, az említett események sem kifejezetten fiktívek, csak torzult, ami nem elvetést, hanem csak újraértékelést kér a végén. Az ügy három ügy valójában, mint kiderült:

- Első, egy sorozatgyilkosság három gyilkossága a fő szál, melyben egy „*hóvirágos gyilkos*”-nak nevezett személy egy bizonyos osztály, Alíz volt középiskolai osztályának diákjait rabolta el és ölte meg, s a tett helyén hóvirágot hagyott.
- Második, Alíz nagyapja, Károly, feltételezetten 33 gyermeket érintő pedofiliája, melyen 33.-ik áldozata volt Alíz.
- Harmadik, Alíz anyja, Eszter, aki egy börtön pszichiátria osztályán van bezárva, mert megölte apját, Károlyt.

Mindhárom ügy egybefoly, bár igaz, az első eltérően a másik kettőtől. Mindennek középpontjában Alíz áll. Ő lett volna a negyedik áldozat, akit megmentett Fehér Vivien, majdnem az élete árán.

A sorozatgyilkos nem volt más, mint egy 1980-as években meghalt gyerek, Misi öccse, Levente, aki bosszút állt bátyja gyilkosain, ugyanis mint kiderült, Alíz és három osztálytársa hóvirág-hagymát etettek a szintén osztálytárs fogyatékkal élő fiúval, Misivel, amibe az belehalt. Mint kiderült, Alíz volt az ötletgazda, de Kittinek köszönhetően, a pszichés állapotából született hangnak a fejében, aki azért jött létre, mert nagyapja nemi bántalmazását szenvedte. És ezután Alíz Károlyt is megölte, amiért Eszter vállalta a fellelősséget.

¹²⁸ Farkas Anett 2022b.

Nem hiába, hogy ezt, a harmadik könyvet értékelik a legjobban, itt be van vetve minden, ami Farkas Anett erőssége – brutálisabbnál brutálisabb ügyek, egy félrevezető nyom és egy elkészerítő nyitány, mely azt mondja, hogy a tettes csak bosszút áll magáért és sajátjaiért.

*“- Mi az ördög folyik itt? - Henrik szemöldöke a homlokáig szökött a látottaktól.
- Tudomásom szerint hullák után kutatunk, és azt a felvilágosítást kaptam a kollégáktól, hogy hideg nyomon járnak - felelte egy fiatal férfi, miközben megigazította magán újonnan vásárolt bőrkabátját. - Vettem a bátorságot, és felásattam a virágágyást. Túlságosan kitűnt a többi elburjánzott rész mellett. Ezt a helyet itt rendben tartották - mutatott a virágok irányába. - Míg az ott - bökött ujjával a kert végébe - elgazosodott.”*¹²⁹

A negyedik és egyelőre utolsó könyve a “Dávid és Vivien” sorozatnak, a 2024-ben kiadott “Sakk-Matt” kivonat a szintén 2024-ben kiadott “Diótörő”¹³⁰ című könyvéből, melyben megjelenik Pintér Dávid, ugyanakkor nem főszereplő, csak abban a rövid, alig 82 oldalas részletben, amikor az akkor még friss és fiatal Pintér nyomozó 1993-ban nyomoz egy sorozatgyilkos házaspár ügyében, mely tette őt később sztárnyomozóvá.

A cselekmény úgy látszik arra fókuszál, hogy megmagyarázza Pintér karakterét a megelőző könyvekben. Megjelenik akkori idősebb társa, az hogy kezeli a fiatal nyomozót, illetve megjelenik a korábbi könyvekben közvetetten említett menyasszonya, Lilla, aki közvetlen oka annak, hogy Pintér miként vált érzéketlen nőcsábásszá.

A cselekmény maga is egyedi ebben a könyvben. Már az első lapokon abszolút érthető, hogy mi történt – a központi gonosztevők egy Méhész Vilmosnak nevezett férfi és annak felesége, Méhész Alexandra. Vilmos abszolút traumatizált személy, ugyanis anyja, aki 15 évesen szülte Vilmost, saját traumáját és tönkrement életét a gyermek Vilmoson élte ki, szexuálisan és mazohista módon bántalmazva Vilmost, amíg Piroska meg nem halt. Viszont mint kiderült, Méhész Alexandra nem az az Alexandra, hanem Vilmos lánya, aki szintén az Alexandra nevet kapta, s e családi trauma köreiben pszichopatikus tendenciákkal jött világra, s erős Elektra-komplexumával romantikusan szerelmes volt apjába, s segédkezett apja beteges sorozatgyilkosi tevékenységében, illetve a fiatalabb Alexandra volt az, aki megölte az idősebbet, az anyját.

A központi konfliktus a cselekményben ez a sakkjátszma Pintér és a fiatal Alexandra között, ahogy az nem ismerte be az igazságot, hanem okosan csak utalgatott rá, illetve Pintér ekkori társa, a már idősebb, de bizonyítani korábban nem tudó Tóth Henrik

¹²⁹ Farkas Anett 2024a:7.

¹³⁰ Farkas Anett 2024b.

és Pintér összetűzésben vannak, mert egyenlően elosztásra került az ügy, miután elfogták a Méhész-párost, és tudták, hogy az a nyomozó jár jobban, akinek a részébe tartozó tettes több büntetést kap, ugyanakkor a végére a kettő megbékélt, ha barátságos viszony nem is alakult ki.

A korábbi könyvekkel ellentétben itt már kézfogóbb a narratíva. Itt, míg Méhész Vilmos maga is egy erősen traumatizált személy, nem bosszút állt az őt sértelmezőkön, hanem ártatlanokat kínozott és kegyetlenül megölt. A fiatalabb Méhész Alexandrának még kevesebb mentsége van tetteire – oedipuszi elektra komplexusa folytán segédkezett apjának gaztetteiben, és még az azt megakadályozni próbáló anyját is megölte, kinek személyét utána felvette s játszotta ismeretlen fokig. Ebben az esetben nem áldozatokról van szó, akik saját kezükbe vették és extrém módon szolgáltatnak igazságot, hanem gonosz emberekről, akik önkényesen megvalósítják beteges álmaikat, ártatlan áldozatok felhasználásával.

A “pszichológiai thriller” jelző Farkas munkásságára abszolút illő. A tipikus krimi megdöbbentő módon itt a jelenetekben szinte nincs háttér – míg Kondor és Csabai műveiben az atmoszféra abszolút meghatározó elem volt, s bizonyos fokig Cserháti is végzett korkép-leírást és részletes háttérfestést. De Farkas nem. Ahol Kondor oldalakat írna egy szoba tartalmáról, dekorációjáról, bútorgyjairól, Farkas annyit írna, hogy “*szürke falú szoba*”. Ugyanakkor, ahol Kondor csak annyit írna, hogy “*A detektív megbotránkoztatta az eset, és másnap...*”, addig erről az egy jelentről Farkas az, aki oldalakon átívelő leírást adna.

Nem csoda, hogy a “*Dávid és Vivien*” sorozat egy meghatározó krimisorozat, és talán legjobb bemutatója annak, hogy a Kondor és Csabai által vett történelmi szál és környezetleírás nem kell, hogy fókális pontja legyen egy jó magyar kriminek.

4.2.2. A nemek dinamikája

A főszereplő-páros karakter-dinamikája hasonlít a 2000-es években népszerű “*buddy-cop*”¹³¹ típusú élszereplős krimi TV-sorozatokhoz, amelyben radikálisan eltérő személyiségű nyomozó főszereplők váratlanul összekeverülnek és utána továbbra is együttműködnek, s ha különböző neműek, mindig egy oda-vissza huzakodó szerelmi lánc alakul ki, mely egy ponton kiteljesedik.

¹³¹ Vaughan, 2015:4-5.

Jelen esetben Pintér Dávid, a némileg egotista és pökhendi, ám “kisportolt”¹³², motrozó nőbálvány sztárnyomozó, és Fehér Vivien, a “*Modelleket megszégyenítő alakj*”¹³³-val, abszolút híggadtságával, morális rendíthetlenségével és harci tudásával a tökéletes rendőrnő, van dinamikában. Azt fel lehet ismerni, hogy az író nő némi romantikus fantáziáit vetített ki a sztorira. Ugyanakkor ebben a *buddy-cop* tipológiában ez jellemző – egy radikálisan jóképű de “baromarc” férfi karakter, és egy őt kihívó és általa kihívott, sármjának eleinte nem-dőlő-be (de később igen), irreálisztikusan jól kinéző, de közben nagyon intelligens és magabiztos női karakter, aki mellesleg nincs tisztában vonzóságával és nincs megbékélve érzéseivel a férfi karakter felé.

A főkérekek között a közvetlen nyomozáson kívül a párbeszéd játékos, tapintható a romantikus száll. Mindkét karakter a találkozásukat megelőzően bemutatott személyiségüket látszólag elhagyják az egymással folytatott intímabb interakcióban, és azonnal egy kekeckedő, kutya-macska kapcsolati játék látható, ahol, újfent a *buddy-cop*-ra jellemző módon, Pintér, hogy talált egy nőt aki nem térdel le előtte ahogy meglátja, kihívást érez, és igyekszik megkaparintani. Ugyanakkor a nyomozás közben mindkettő átvált rendfenntartói módba, és a játékuk nem megy a nyomozás kárára, bár Fehér sokszor fenyegetőzik, hogy kilép a nyomozásból, ha Pintér nem hagy fel nyomolusával, amit titokban kedvel.

Pintér karaktere, ahogy az író nő is fogalmaz, megosztó¹³⁴. Míg a “baromarc” jelző talán néhol megfelelő leírás, addig számtalan helyen ki van emelve pozitív tulajdonságai, és nem véletlenül van titulálva “sztár”-nyomozónak – magasan effektív és fáradhatatlan rendfenntartó. Továbbá, az érdeklődése Fehér felé komikusan van bemutatva, nem erőszakosan vagy “bénán”, ami sokszor a szürke és komor események közben szükséges felüdítő komédia.

A második könyvben a románc elmélyül, s a könyv végén már hivatalosan is párkapcsolatba lép a nyomozópáros. Ez egészségesen fel volt már építve az olvasó számára, ugyanakkor az író nő elismerte, hogy a romantikai szál a legnehezebb megírnia, és ez meglátászik. A narratíva használ egy, tipikusan hibának vélt elbeszélési megoldást – az olvasó többet tud, mint a karakterek. Míg olvasóként látható a két karakter belső monológjaiban történő kiértékelések és hasonlók, mellyel egyértelműsíthető, hogy a két karakter valóban táplál egymás iránt szerelmi érzelmeket, a kontextusban a két karakter

¹³² Farkas Anett 2021:3.

¹³³ Farkas Anett 2021:8.

¹³⁴ Moncsi–Kovács, 2022.

viszont egymásról ezt nem tudják, ám a sztori úgy kezeli, hogy igen. Pintér mindig is relatíve őszinte volt vonzalmát illetően, noha inkább megjátszottak mutatja, de Fehér folyamatosan elutasító s úgy mutatja, hogy nem értékeli pozitívan Pintér nyomulását. Míg ez újfent egy tipikus *buddy-cop* felállás eltérő-nemű főszereplőkkel, élőszerplős TV műsorokban, ahol nem látni karakterek gondolatait és csak amit mondanak és tetteik a nyomok valódi érzéseikről, ahogyan azt a másik is láthatja, ez egy teljesen működő felállás, de viszont amikor egy regényben az olvasó látja a karakterek gondolatait anélkül, hogy az prezentálva lenne a másik karakternek, s másképpen cselekszik, az már nem teszi ezt a felállást működőképpé. S ez a felállás azt az érzést kelti, hogy kettejük kapcsolata inkább kényszerített mintsem természetes.

A negyedik könyvben, megismerve Pintér háttérét és egykori kedvesét, már érthetőbb viselkedése az első könyvben. Rossz pénzügyi helyzete volt a párnak, kiemelve, hogy egy fizetésből nem képesek megélni, mivel Lilla nem dolgozott, és egyértelműen nem is akart. Ennek a tetején, miközben el voltak jegyezve, mivel Pintér nyomozóként aktívabban kezdett el munkájával foglalkozni kompenzálni pénzügyi helyzetüket, s a munkánélküli jegyese, únva az életét, gazdag szeretőt szerzett és teherbe is esett szeretőjétől. Ezt az árulást követően Pintér nem ragadt le egy nőnél, s a negyedik könyv úgy fejeződik, hogy Pintér legutóbbi barátnőjének a nevét se jegyezte meg. Ezzel Farkas megerősítette Pintér érdeklődésének validitását Fehér Vivienben, aki látszólag mindenben Lilla ellentéte.

Cserhátihoz hasonlóan a *“Dávid és Vivien”* sorozat is felhívja a figyelmet a Magyarországon még mindig jellemző, konzervatív társadalmi felfogásra, ahol a nő alulértékelt és másodrendű szerepet tölt be, bár ezt nem főszereplőjén, Fehér Vivienben keresztül teszi, hanem mellékkarakterein keresztül.

A barátnők, párok és feleségek gyakorta elnyomottak férjük által, s “győzelmi” pillanatnak tűnik, amikor kiállnak a maguk igazáért a férjük véleményével/akaratával szemben. Ennek legkifinomultabb reprezentációja a második könyvben, a *“33-as ügy”*-ben látható, ugyanis a bűncselekvő férfiak rendre erőszakosak és diszkriminatívak feleségeikkel, valamint jellemzőbben használnak olyan nők sértésére szánt trágár kifejezéseket, mint *“kurva”*, *“ribanc”*, *“picsa”*, stb.

*“Ott állt, szemben, a falnál, szorosan mellette pókhasú férje. Egyik kezét a nő szájára tapasztotta, a másikkal kést tartott az oldalához.”*¹³⁵

¹³⁵ Farkas Anett 2021:10.

Megfigyelhető továbbá, hogy a az író nő mutat némi negatív elfogultságot a rosszul kinéző férfiak felé, és ezt negatívan asszociálja a bűnözőkkel. A főhősnőt, Fehér Vivient, irreális hízelgéssel vázolja fel, nemcsak szerepe miatt, hanem idealizált lencsén keresztül a történet középpontjában áll. Ez az esztétikai idealizmus azonban nem terjed ki egységesen más szereplőkre, és nem is feltétlenül igazodik kiegyensúlyozott módon a narratív célhoz. Más női szereplők, bár nem mindig konvencionálisan vonzóak, mégis megengedik maguknak a komplexitást és az értéket a történetben anélkül, hogy megjelenésüket értékük vagy erkölcsiségük rövidítéseként használnák. Ez progresszív megközelítésre utalna – amíg meg nem figyeljük a férfi szereplők kezelését.

Az árnyalt női szereplőgárdával ellentétben a férfi szereplők élesebb vizuális-erkölcsi dichotómiába esnek. A rossz kinézetű férfiak a legtöbb esetben gazemberek vagy erkölcsi kudarcok – bűnözők, agresszorok vagy ostobák. Vonzatlanságuk, bár nem közvetlenül, de közvetetten kissé szimbolikus jelzéssé válik, irodalmi eszközzé, amellyel belső romlottságukat vagy értéktelenségüket jelzik. A “jó” férfiak ezzel szemben vagy hízelgő fizikai leírásokkal vannak, vagy vizuálisan homályosak maradnak – mintha erkölcsi értékük jelentéktelenné tenné a megjelenésüket. Ez egy finom, de tartós elfogultságot hoz létre a nemi dinamikában a “*Dávid és Vivien*” sorozatban a férfiakat vagy idealizálják, vagy becsmérlik a külsejük alapján, míg a nők szabadabban léteznek a megjelenésüktől függetlenül.

Az ilyen ábrázolások a női nézőpont irodalmi megjelenésével kapcsolatos nagyobb kérdéseket veti fel. Különösen a krimi regényekben, míg a férfi szerzőket gyakran kritizálták (és kritizálják) a női karakterek túlzott szexualizálása vagy esztétizálása miatt, Farkas munkássága valamelyest tükrözött jelenséget tár fel, bár más tétellel. Ugyanakkor, ez nem jelenik meg annyira agresszíven vagy felháborítóan, hogy diszkriminálónak lehetne nevezni, mindenesetre, kiemelhető tény.

4.2.3. Társadalmi kommentár

Bár a 2000-es években játszódik, a “*Dávid és Vivien*” sok, a 2020-as években is felmerülő társadalmi problémát érinti. A nemi dinamikát leszámítva, legszembetűnőbben három pontot érintenek Farkas művei:

- gyermekkori bántalmazás más gyermekek által;
- mentális betegségek;
- nemi erőszak.

Farkas a gyermekkori bántalmazással sokat foglalkozik, a *“Dávid és Vivien”* sorozaton kívüli is az író műveiben mindenhol központi elem a gyermekkori bántalmazás – vagy az áldozatoknál, vagy a tetteseknél, vagy ahogy a legtöbb könyvében van – ahol mindkettő ugyanaz. Nem lehet azt mondani, hogy Farkas nem viseli szívében a gyermekkori bántalmazás témáját, s gyakoribb az, hogy kortársak végzik a bántalmazást, mintsem felnőttek. Erről kifejezetten közleményt nem találni, de potenciálisan Farkas maga is áldozata volt ilyen kegyetlen bánásmódnak gyerekként.

A mentális betegségek kapcsán kevésbé tűnik úgy, hogy reflektáció vagy emulálás lenne. Az író büszkén vállalja, hogy rengeteg utánajárás eredménye a pszichológiai esetek leírása, s interjúi alapján a bizalmatlan narrátor használatának lehetősége miatt inkorporálja ennyire intenzíven, hogy félrevezesse az olvasót, s ezzel is mélyítse a kriminalisztikai elemeket.

A nemi erőszak, bár az is eléggé gyakori és kevésbé megalapozott, inkább egy *“meg történt”* cselekményi rész, mintsem komoly indítékhoz kötött cselekedett, amivel intim kapcsolata lenne az írónek. Ugyanakkor, néhol kissé túl mellékes és indítéktalan. Úgy érződik, hogy néhol a tettesek megteszik, mert megtehetik, mintsem, hogy magyarázatra kerülne indítékaik.

Míg a legtöbb esetben van racionális háttere, hogy miért történt – a *“33-as beteg”*-ben a gyilkosok egyik a magán s a másik a lányán elkövetet sérelmekért állt bosszút, a *“33-as ügy”*-ben az gyerekrabló egy korábbi merénylet felderítését akarta kicsikarni, a *“33-as áldozatban”* bosszúk sora látható – ám a gyermekkori bántalmazás gyerekek által, és a nemi erőszak sosincs racionalizálva. Míg igaz, a nemi erőszakot nehezen lehet indokolni vagy racionalizálni, de ez, és a társaikat bántalmazó fiatalok, a két irány, ami nincs nagyon kibogozva, s megkérdőjelezhető, hogy miért.

Mindazonáltal egyértelmű, hogy Farkas elkötelezetten ellenzi a gyermekbántalmazást és nemi erőszakot, és figyelemfelhívó a mentális betegségek kapcsán is. Csabaival ellentétben, Farkas vállalja, hogy vannak üzenetei a művein keresztül, és anélkül el sem tudná képzelni munkásságát¹³⁶.

¹³⁶ amagyarszerzokert.hu 2022.

V. TAPASZTALATOK ÉS KÖVETKEZTETÉSEK

5.1. Helyszínek és nemzeti történelem mint bűnügyi helyszínek

A kortárs magyar krimi reneszánszának egyik legfigyelemreméltóbb és legmeghatározóbb vonása a nemzeti történelem és a közismert helyszínek átalakulása a bűnözések és a nyomozások helyszínévé. Kondor Vilmos, Csabai László és Cserhádi Éva műveiben a bűnügyek megoldásának aktusa elválaszthatatlanul összekapcsolódik Magyarország múltjával, a városi és vidéki, valamint nemzeti identitással, és a társadalmi emlékezetével való mélyebb kapcsolattal. Ezek a szerzők a várost (Kondor), a vidéket (Csabai) és még az intézmény (Cserhádi) belső tereit is szimbolikusan és szó szerinti is bűntények helyszínévé alakítják – tükrözve Magyarország 20. századi traumáinak maradványait, s azok hogyan alakítják továbbra is a jelenét.

Kondor Vilmos *“Bűnös Budapest ciklusá”*-ban maga Budapest az egyik főszereplő. A város utcáit, kocsmái, kávéházait és politikai központjait noir stílisztikával és pontossággal térképezi fel, ahol emlékek mellett egyben az ideológiai feszültség és az elfojtott erőszak helyszínei is. Kondor a magyar fővárost nem semleges háttérként, hanem a először egy fasiszta felemelkedésként majd kommunista lehullásként sújtotta helyszíneként ábrázolja, ami a társadalmi egyenlőtlenség és a politikai korrupció és kétségbeesés élő archívuma. Kondor számára a történelem erkölcsi földrajzzá válik, ahol Budapesten belül minden kerület, sikátor és rom az autoritarizmus, az együttműködés és az ellenállás szellemeit hordozza magában. A történelmi sajátosság alapozza meg a noir hangulatát – az árnyékok nemcsak esztétikaiak, hanem politikai és kulturális maradványok is.

Csabai László más térbeli és történelmi megközelítést alkalmaz. Míg Kondor narratívái mélyen a városi társadalomra összpontosul a narratíva, addig Csabai *“Szindbád”* regényei a peremről kiindulva működnek, földrajzilag, társadalmilag és narratívailag is – a két világháború közötti és a korai kommunista időszakban, a vidéki Magyarországon (különösen Nyíregyháza fiktív másán de a nem-fiktív tágabb keleti régiókban) játszódó regények az alulreprezentált, liminális terekre összpontosítanak, amelyeket gyakran kihagynak a nemzeti történelmi narratívákból. Detektívje, Schiffer *“Szindbád”* Árpád, nemcsak az egyénekhez, hanem a trianon utáni Magyarország kollektív felfogáshoz, szegénységéhez és ideológiai változásaihoz kapcsolódó bűncselekményeket tár fel. A vidék és a kisvárosok a nemzeti kiábrándultság mikrokozmoszai, ahol minden bűntény,

gyilkosság vagy árulás, szélhámosság, az átfogó nemzeti társadalom helyzetének reprezentatívai. Azzal, hogy nem Budapest “nagy” történelméről mesél, Csabai láthatóvá teszi, hogyan élte meg a vidék a 20. század elei és közepi politikai változásokat – lassú, fájdalmas és feldolgozatlan traumákkal teli folyamatokat. Tájképeit ironia és filozófiai reflexió hatja át, de ezek is olyan terek, amelyeket a birodalom, a háború és az ideológiai kudarc maradványai kísértének.

Míg Kondor és Csabai elsősorban Magyarország 20. századi történelmét tárja fel, Cserhádi Éva “*A K.É.Z esetei*” sorozat a 2010 utáni kortárs világban játszódik, ám a történelem továbbra is jelen van, ahol a trauma nem a múltban van, hanem a jelen felszínében. Ahogy felszínre törnek múltbéli büntettek maradványai, vagy ahogy régi sérelmek frissen kerülnek megbosszulásra, Cserhádi térlátásának különösen erőteljes eleme a láthatatlanság és a törlődés ábrázolása. Sok áldozata nő, migráns vagy sérült egyén, akiket a társadalom úgy dönt, hogy nem lát. Detektívjei nem csupán fizikai helyekhez rendelik a bűncselekményeket – pszichológiai és kulturális terekben navigálnak, ahol a történelem nem íródik, hanem megtestesül.

Farkas Anett “*Dávid és Vivien*” sorozatában a történelem már inkább csak egy háttér, mintsem egy szereplő vagy szimbolikusan bármilyen formában meghatározó forma. A Keszthelyen játszódó krimisorozatban bár a múlt meghatározó, csakis és kizárólag pszichológiai tényező. Nem korkép, nincs üzenete – esetleg annyi, hogy magyarázat valakinek a viselkedésére, tetteire.

Mivel Farkas művei hasonló vagy akár magasabb becsben van, mint Kondor, Csabai vagy Cserhádi művei, így ellehet mondani, hogy a történelem szerepe, bár meghatározó, nem követelmény egy magyar krimi-sikerműhöz.

5.2. A humor, az ironia és az intertextualitás szerepe

Mint úgy, a krimi zsánerben nem elvárás a humor mint megjelenő elemens. A krimi lényege egy bűncselekmény feltárása, egy rejtvény megfejtése, mely a szórakozás középpontjában áll, és nem nagyon kíván többet. A krimi alműfajain belül tipikusan inkább a rendőrségi-eljárési és hobbi-detektív alműfajokban jelentkezik a humor, de ott sem szerves része a narratológiának.

Kondor Vilmos “*Bűnös Budapest ciklusa*” követi a noir hagyomány stilisztikai sötéttségét és komolyságát, de a társadalom- és a karakterábrázolásában fellelhető némi finom ironia. Míg az adott időszak politikai helyzete abszolút meghatározó a narratíva

szempontjából, az oknyomozó főszereplőt, Gordon Zsigmondot gyakran úgy ábrázolja, mint aki elidegenedett a körülötte lévő politikai világ abszurditásaitól, s egy cinikus, aki száraz távolságtartással figyeli a bohózati nemzeti drámákat. Ahogy a *“Budapest noir”*-ban és a *“Budapest novemberben”*-ben is látható, vannak olyan pillanatok, amikor Gordon belső monológja a fekete humorhoz közelít, különösen akkor, amikor a bürokratikus alkalmatlanságról, az ideológiai képmutatásról vagy a társadalmi apátiáról elmélkedik.

Kondor iróniája ugyanakkor ritkán komikus, ehelyett kritikai távolságtartásként működik, amely arra hívja fel az olvasó figyelmét, hogy felismerje az autoriter rendszerek abszurditását és a bennük élő értelmiségiek tehetetlenségét. Az intertextualitás használata ebben a kontextusban a klasszikus noir trópusokra és az újságírói nyelvre hivatkozik, egyszerre tisztelgés és kritika. A magyar környezetbe átültetett noir esztétikát nem pusztán másolás, hanem egy hozzáértő kacsintással átülteti – Gordonból egy magyar Sam Spade (Dashiell Hammett karaktere) lesz, de olyan, akinek a Horthy-korszakbeli majd Rákosi Magyarországon kell eligazodnia, nem pedig amerika örült bűnügyi elképzeléseiben.

Csabai László számára ugyanúgy megjelenik az irónia, viszont itt nemcsak stilisztikai eszköz, hanem a narratíva egy központi motorja is. A *“Szindbád”* sorozat regényei gazdagok szatirikus hangvételben, ironikus kommentárjaikban és kifejezéstelen humorukban. Kondor száraz távolságtartásával ellentétben Csabai iróniája gyakran nyíltan komikus és metafikciós, tükrözve a történelmi mitológiákból és magából a krimi műfaj konvencióiból való kiábrándulás által formált világképet. Szindbád inkább filozofikus megfigyelő, mintsem hősies nyomozó. A körülötte lévő szereplőket gyakran abszurd túlzással ábrázolja, bemutatva az ideológiai rendszerek bohózatát, legyen szó akár a két világháború közötti nacionalizmusról, vagy akár a kommunista bürokráciáról. Ezzel Csabai krimiműveiben a kelet-európai tragikomédia hagyományát képviseli, ahol a nevetés nem az örömből, hanem a történelmi ismétlődés és az emberi ostobaság mély tudatosságából fakad, azaz inkább nihilizmust emulál, mintsem bánatot.

Cserháti Éva *“A K.É.Z. esetei”* sorozatában a humor gyakran társadalmi irónia formáját ölti, feltárva az intézményi szexizmus, a populista retorikát és a neoliberális bizonytalanság mindennapi abszurditását. Főszereplői olyan helyzetekkel találkoznak, amelyek egyszerre borzalmasak és nevetségesek. A humor itt nem az erőszak enyhítésére szolgál, hanem társadalmi gyökereinek felerősítésére a túlzás, a szembeállítás és az irónia révén. A főszereplő rendőrcsapat, mely a Kiemelt Életellenes Ügyekkel Felderítő Főosztály “C” csoportja, *“Kiszuperáltak És Zöldfülűek”*-nek (“K.É.Z.”) gúnyolja saját hivatásukat, illetve előszeretettel majmolják a hivatalos nyelvet, és bár Telki-Nagy Judit

központi szereplő egy igazi katonás rendőrfőnöknő, a narratíva lefegyverző szarkazmussal kezeli a tekintélyt. Ez a humorfajta ellenállásként működik. Bár Csabaihoz hasonlóan nem komikus a hagyományos értelemben, Magyarország tragikomikus realizmusát idézi, ahol az abszurditás és a kegyetlenség gyakran ugyanazon helyen létezik együtt.

Cserhádi intertextualitásában megjelenik a média diskurzusa, a feminista elméletről és a kortárs újságírásról formált vélemények – a történetek gyakran idézik, parodizálják vagy kritizálni a köznyelvet és ignoráns felfogását egyes meghatározó társadalmi témáknak, feltárva, hogyan vitatják az igazságot és a narratívát a modern Magyarországon, s a krimi műfaj így, a bűnügyi megoldáson túl, ideológiai dekódolásra is kiterjed.

Farkas Anett friss megközelítést alkalmazott a *“Dávid és Vivien”* sorozatában, amelyet javarészt párbeszéd és gondolatot alakítanak. Gyors és nyers megnyílvánulások, ironikus narráció és popkulturális utalások jellemzik őket. A főszereplő detektív páros érzelmileg összetett és szappanopera-szerű kapcsolatú Pintér Dávid és Fehér Vivien olyan esetekkel foglalkozik, amelyek egy univerzálisan jellemző traumát képvisel.

Farkas regényeiben a humor nagyon releváns, s gyakran vezérli a párbeszédet, különösen Pintér és Fehér intímabb interakcióiban. Vivien éles esze és Dávid nyomuló de közben távolságtartó stílusa érzelmi és komikus ellensúlyt nyújt a megbotránkoztató esetekkel szemben, amelyeket vizsgálnak. A sorozat gyakran játszik mind a krimi, mind a romantikus feszültség trópusaival, szándékosan destabilizálva az olvasó elvárásait és szükséges szünetet ad az érzelmileg nehéz cselekményben.

5.3. Női nézőpontok és változó karakterarchetípusaik

A női krimiírók megjelenése a kortárs magyar irodalomban egy új narratív perspektívát, tematikus fókuszot és a karakteralkotást hozta magával. Bár nem ritkaság a krimiírodalmon belül a női szerző, a leghíresebb krimiíró, Agatha Christie is nő, ugyanakkor a kortárs krimiíróknak, mint Cserhádi Éva és Farkas Anett, nemcsak a hagyományosan férfiaknak fenntartott szerepekbe helyezik a női karaktereket, hanem a szerepek mögött meghúzódó kulturális archetípusokat és nemi ideológiákat is vizsgálják. E szerzők művei többet jelentenek, mint a férfias krimi hagyományok egyszerű inverziói – a műfaj narratív állványzatának tudatos rekonstrukcióját képviselik, hogy a komplexebb, megéltebb és árnyaltabb női nézőpontokat is mutassanak a bűn világában.

Cserhádi *“A K.É.Z. esetei”* sorozata alapvetően más fogalmi kerettel működik, mint Kondor vagy Csabai hagyományosan férfiközpontú, introspektív krimije. Ahelyett, hogy

egyetlen, pszichológiailag megterhelt férfi nyomozót követne a városi bűnözés labirintusán keresztül, Cserhádi egy csapatalapú nyomozóegységet hozott létre, amelyet női szakemberek uralnak – nem szuperhősök vagy az erény mintaképei, hanem realisztikus, hibás és sokszínű egyének, akik eligazodnak egy olyan Magyarországon, amely társadalmilag és intézményesen még mindig ellenséges az autonómiájukkal szemben. A különböző karakterei, mint Nagy-Telki Judit, egy sziklaszilárd, tekintélyes főnöknő; Magyar Vanda, egy eltökélt, fiatalos, túlbuzgó nőjogi aktivista; és az idősebb és visszafogottabb Kovácsné Fáy “Admin” Matild bevonása lehetővé teszi Cserhádi számára, hogy a női lét több árnyalatát mutassa be ugyanazon pontokon keresztül – kiábrándult, mégis eltökéltett; a fiatal és idealistát; a középkorút és gyakorlatiast. Fontos, hogy ezek a nők nem csupán a férfiak alkalmatlanságának korrekciójaként léteznek, és semmiképp sem a feminista diadal idealizált megtestesítőiként működnek – pszichológiai és etikai pozíciók széles skáláját testesítik meg, tükrözve a egyenlőségi törekvések és a kortárs Magyarország társadalmi-politikai valósága közötti megélt feszültséget.

A Magyar Vanda és az idősebb férfi nyomozó, Vasvári Lajos közötti súrlódás a generációs és ideológiai szorongások érzékelhető reprezentáció. Vasvári nemcsak a patriarchális ellenállás szimbóluma, hanem a belső hanyatlás árnyalt alakja is, aki a halványuló ideálok és a védekező irónia között ragadt. Magyar ezzel szemben gyakran túlzásba viszi feminista elképzeléseit, mely egy olyan tulajdonsága, amelyet Cserhádi nem büntet vagy jutalmaz egyoldalúan, hanem komplex módon tár fel. Az eredmény egy olyan nemi dinamika, amely nem az egyszerűsített szembenállásból, hanem a kölcsönös kellemetlenségből, a nehéz kompromisszumokból és a kritikai reflexióból áll.

Ezzel szemben Farkas Anett “*Dávid és Vivien*” sorozata a nemek ábrázolásának játékosabb, műfajilag is különleges megközelítését tükrözi, gyakran a TV-stílusú *buddy-cop* dinamikára, a romantikus feszültségre és az idealizált karaktertípusokra építve. Míg női főszereplője, Fehér Vivien kétségtelenül erős, kompetens és erkölcsileg megalapozott nyomozóként van pozicionálva, karakterét az esztétikai és jellemi idealizáció formálja. Szépsége, rendfenntartói és nyomozói képességei, valamint érzelmi stabilitása egy modern hősnőt alkotnak – de olyant, akinek összetettségét a romantikus fantázia és a narratív stilizáció lencséjén keresztül szűrik. Vivien dinamikája férfi párjával, Pintér Dáviddal a nemi trópusok evolúcióját – vagy talán újrahasznosítását – illusztrálja kortárs hangvételben. Antagonista flörtölésük, közvetett szakmai rivalizálásuk és kölcsönös fejlődésük ismerős mégis új, ami arra utal, hogy Farkas egy transznacionális média-nyelvtan keretein belül működik, még akkor is, ha azt a magyar kontextusban is

jelenik meg. A férfi főszereplőt, jóképűt és hibásat, “megszelídíti” egy erős nő jelenléte, aki kihívást jelent számára. A női főszereplő, bár magabiztos és kompetens, férfi tekinteten keresztül jelenik meg, bár ez a tekintet narratíván közvetített és öntudatos. E romantizált keretezés ellenére a Dávid és Vivien könyvek valódi társadalmi kritikával foglalkoznak, különösen a nemi alapú erőszak és a nők objektivizálása terén.

A mellékszereplők és a mellékszálak bemutatásával Farkas a nők kulturális marginalizációját illusztrálja a családi struktúrákban és a bűnözői kontextusokban. Ezek a témák azonban gyakran másodlagosak a főszereplők interperszonális drámájához és esztétikai csiszoltságához képest. Van egy finom ellentmondás is – miközben a sorozat a női cselekvőképességet kívánja előtérbe helyezni, alkalmaz konzervatív szépségideálokat és a férfiasság reduktív ábrázolását, különösen a erkölcs kinézetéhez kötésében, ahol a nem-vonzó férfiak gyakran gonosztevőnek bizonyulnak. Mindazonáltal Farkas munkássága nem azért fontos, mert feloldja ezeket a nemi-dinamikai feszültségeket, hanem azért, mert feltárja azokat – a nyomásokat, amelyekkel a női írók a zsánerfikcióban navigálnak.

Cserháti és Farkas összehasonlításából a magyar krimi női karaktereinek egy új tipológiája rajzolódik ki – olyan, amely ellenáll a korábbi női archetípusoknak a krimi zsánerben. Karaktereik nem csak *femme fatale*-k, áldozatok, erős nők vagy férfi megmentésre szoruló hölgyek, hanem a realizmus és az idealizmus, a feminista kritika és a műfaji közötti elhatárolások reprezentatívai. Míg Cserháti nincs ennyire mélyen a témában, inkább építve a realizmusra és a szociológiai elköteleződés felé, Farkas megengedi magának a műfaji játék örömeit, még akkor is, ha ez a női fantáziának megfelelően némi ellentmondásokkal való kacérkodást is jelent. Mindkét írónő esetében a női perspektívát nem egyszerűen a névmások vagy a főszereplő nemének eltolódásaként látjuk, hanem az etikai fókusz, a társadalmi hatókör és a narratív elvárások újraorientációjaként. A nő szerepe a társadalomban és családban, a generációkon átívelő trauma, a testi autonómia és a romantikus ambivalencia bevonása szélesíti a magyar krimi érzelmi és tematikus terepét, nemcsak alternatív karaktereket, hanem a bűnözés, az igazságszolgáltatás és az emberi komplexitás narrációjának alternatív módjait kínálva.

5.4. Jövőbeli kilátások – folytatódik vagy stagnál a magyar krimi reneszánsz?

A krimi irodalom magyar formája a Kondor Vilmos 2008-ban megjelent *“Budapest noir”*-jával kezdve a krimi irodalom betört a magyar köztudatba, amely sikeresen átformálta a korábban marginalizált műfajról alkotott képet a magyar irodalmi életben. Ez nemcsak a krimi regények megjelenésének megindulása és népszerűsödése jellemezte, hanem a műfaj tematikus körének kiszélesedése mind a köztudatban, mind a társadalmi-politikai szerepvállalása és irodalmi ambíciói kérdéseiben is. Ami műfajt nyugat-európai elterjedésekor a magyar irodalmi elit *“alsóbbrendűnek”* vagy *“szórakoztató”*, *“pénzhajhász”* zsánerirodalomnak tekintettek, az egy sokrétű kulturális jelenséggé fejlődött, amely expozícióként a magyar történelemmel, identitással és a kortárs társadalmi kérdésekkel, dilemmákkal foglalkozik.

A magyar krimi reneszánsz egyik erőssége a kezdeti frissesség volt. Kondor művei egy olyan irodalmi környezetben jelent meg, amelynek nem volt erős hazai krimi hagyománya, s így munkássága egyszerre tűnt felforgatónak és legitimálónak. Ahogy egyre több író lépett be a műfajba, mint például Csabai egyedi filozófiai-noir beállítottságú *“Szindbád”* regényeivel, később pedig Cserhádi és Farkas társadalmilag érzékeny és gyakran nemi szempontból tudatos narratíváikkal, a magyar krimi egyre összetettebbé és relevánsabbá vált.

Ennek a hullámnak a sikere azonban magában hordozza a formalizálódás kockázatát, mely meguntsághoz vezethet. Ahogy a zsánerirodalom egyre inkább népszerűbbé és piacképesebbé válik, hajlam jelenik meg az ismerős formulák, esztétikai klisék és a közönség elvárásai köré szerveződni vagy korábbi sikereket pofátlanul másolni. Míg a zsánerirodalom eredendően a struktúrára és a felismerhetőségre épít, folyamatos vitalitása inkább evolúciót, mint ismétlést igényel. Az íróknak ügyelniük kell arra, hogy ne egyszerűen csak reprodukálják a sikeresnek bizonyult dolgokat, hanem kísérletezzenek a narratív formákkal, karaktermodellekkel és tematikus kérdésekkel olyan módon, hogy azok továbbra is relevánsak maradjanak a magyar kulturális valóság szempontjából.

A magyar krimi reneszánsz hosszú távú sikere valószínűleg azon múlik, hogy a műfaj képes-e meghatározóan továbbra is a kortárs társadalom tükrévé és kritikusaként funkcionálni. A műfaj legerősebb művei a krimi a cselekményvezérelt szórakoztatáson túlra emelik. A műfaj új irányai közé tartozhat az erősebb regionális diverzifikáció, a

magyar vidék-város szakadék kezelése; a migráció, a nemzeti- és gazdasági-egyenlőtlenség vagy a digitálizáció mélyebb feltárása, sőt, akár a spekulatív vagy közeljövőbeli történetek is megjelenhetnek, amelyek a technológiai és ökológiai válságokkal néznek szembe. A műfaj modern rugalmassága óriási lehetőségeket kínál – feltéve, hogy a szerzők hajlandóak túllépni a formulákon, és vállalják a politikai és formai kockázatot. Ugyanakkor a műfaj múlttal való kapcsolatteremtő képessége – ahogyan azt Kondor és Csabai történelmileg megalapozott narratívái is mutatják – továbbra is értékes, különösen egy olyan kulturális kontextusban, ahol a nemzeti identitás és a történelmi emlékezet gyakran politizálódik. A krimi ebben a tekintetben paradox szerepet tölt be – mint konzervatív és diszruptív forma, ami egyedülálló pozíciót biztosít számára az irodalmi diskurzusban.

Míg az uttörő szerzők korá még korántsem ért véget, fontos az új, fiatal szerzők megjelenése, különösen az alulreprezentált társadalmi csoportokból. Bár az elmúlt két évtizedben megnőtt például a női szerzők és női főszereplők aránya a krimi irodalomban, a műfaj továbbra is bizonyos kulturális korlátokat tükröz, mint az LGBTQ+, a roma és az egyéb etnikai vagy gazdasági háttérű személyek reprezentációi vagy írói hozzájárulásai, hogy hozzájáruljanak és átalakítsák a műfajt Magyarországon.

A magyar krimi reneszánsza kétségtelenül átalakította az irodalmi területet, teret teremtve a művészileg és politikailag is komoly műfaji írásoknak. Minden reneszánsznak azonban végül szembe kell néznie saját örökségével. A stagnálás elkerülése érdekében a szerzőknek, a kritikusoknak és az intézményeknek egyaránt ápolniuk kell a kísérletezést, a sokszínűséget és a kritikai elköteleződést. Csak így kerülheti el a magyar krimi, hogy saját sikerének áldozatává váljon, és ehelyett az irodalmi kifejezés erőteljes, visszhangzó és jellegzetesen helyi formájaként fejlődhesen tovább.

ÖSSZEGZÉS

A dolgozat a kortárs magyar krimi irodalom fejlődését, legitimációját és diverzifikációját vizsgálta választott művek alapján, különös tekintettel Kondor Vilmos *“Budapest noir”* és a *“Bűnös Budapest ciklus”* sorozat műveire, Csabai László *“Szindbád”* sorozatára, Cserhádi Éva *“A K.É.Z. esetei”* sorozatára és Farkas Anett *“Dávid és Vivien”* sorozatára, valamint ezek kulcsszerepére abban, hogy elindították és fenntartották azt, amit széles körben a “magyar krimi reneszánszaként” tartanak számon.

Maga a krimi műfaj részletes irodalmi elemzésével, történelmi kontextusával és összehasonlító olvasmányok segítségével vizsgálva volt, hogy a magyar krimi – amelyet egykor “szórakoztató” és “pénzhajhász” zsánerirodalomnak tekintettek – hogyan vált a magyar kulturális irodalom, művészi innováció és társadalmi kommentár dinamikus portálává.

Először Kondor regényei voltak azok, amelyek térképre helyezték a krimi irodalmat. Történetei mélyen beágyazódnak a két világháború közötti időszakba és utáni időszakba, és a noir esztétikája köré épülnek. Nemcsak abban játszottak szerepet, hogy a krimi komoly irodalmi műfajként megszilárduljon Magyarországon, hanem megteremtették a történelmileg reflektív, erkölcsileg kétértelmű és formailag csiszolt narratívák alapjait is. Csabai László *“Szindbád”* regényei tovább mélyítették ezt a fejlődést azáltal, hogy a detektívirodalmat filozófiai önvizsgálattal és posztmodern iróniával ötvözték, megerősítve a műfaj irodalmi legitimitását, miközben bővítették tematikus skáláját. Ezen alapokra építve a 2020-as években elmozdulás figyelhető meg a kortársabb helyszínek és a társadalmilag elkötelezett narratívák felé, különösen Cserhádi Éva és Farkas Anett munkáiban.

Cserhádi *“A K.É.Z. esetei”* diverz nézőpontokat, intézményi kritikát és a nemi szerepek árnyalt ábrázolását helyezi előtérbe a kortárs Magyarországon. Farkas *“Dávid és Vivien”* sorozata, bár erősen a népszerű *buddy-cop* formulán alapul, feltárja a műfaji konvenciók és az idealizált nemi szerepek ábrázolása közötti feszültséget, gyakran humorral, romantikus feszültséggel és stilizált esztétikával tükrözve, mely finoman kritizálja a konzervatív társadalmi normákat.

A szerzők összehasonlító elemzése egy tágabb trendet tár fel – a magyar krimi már nem pusztán külföldi modelleket utánoz, hanem aktívan alakítja saját, helyi identitását. Ez különösen abban mutatkozik meg, ahogyan a bűntények helyszínei nemcsak fizikai

terekként, hanem a nemzeti történelem, kollektív trauma és megoldatlan társadalmi feszültségek palimpszesztjeiként konstruálódnak. Akár intertextuális játékon, történelmi allegórián vagy posztmodern önreflexión keresztül, ezek a cselekmények komplex és kulturálisan jelentős módon kapcsolódnak Magyarország múltjához és jelenéhez.

A dolgozatban e szerzők és műveik által az is vizsgálatra került, hogy a humor, az irónia és az intertextualitás hogyan járul hozzá az irodalmi megbecsüléshez, és hogy a különböző karakterarchetípusok – különösen a női főszereplők – megjelenése hogyan gondolja újra mind a narratív struktúrát, mind az olvasói elvárásokat a krimi műfajhoz. Ezek a fejlemények a változó kulturális attitűdöket tükrözik, és aláhúzzák a műfajban rejlő lehetőségeket az identitás, az igazságosság és az erkölcsi kétértelműség feltárására magyar kontextusban.

Végül a magyar krimi reneszánsz jövőbeli kilátásairól voltak megfigyelések megfogalmazva. Bár a műfaj példátlan népszerűsége és kritikai elismerésre vitathatatlan, a további egészsége a fenntartható innovációtól, a sokszínű megközelítésektől és témáktól, nyitottságtól és a formulák szerinti ismétléssel szembeni ellenállástól függ. A reneszánsz folytatódása vagy stagnálása a műfaj azon képességétől függ, hogy képes-e szembenézni az új társadalmi valóságokkal, befogadni a kísérletezést, és megőrizni kritikai, reflektív funkcióját a magyar irodalomban.

A magyar krimi a marginális műfajból sokrétű és kulturálisan jelentős irodalmi formává vált. Kondor, Csabai, Cserhádi és Farkas művei nemcsak a műfaj alkalmazkodóképességét mutatják be, hanem mélyen rezonálnak Magyarország történelmi tudatával és kortárs küzdelmeivel is. Mint úgy, a krimi ma Magyarországon nem pusztán szórakozás, hanem a kulturális kifejezés és kritika egy lenyűgöző és felfrissítő módja, a gyakran disszociatív és nihilista életfelfogás mellett, amit a magyar társadalom tanúsít.

IRODALOM ÉS FORRÁSJEGYZÉK

Feldolgozott központi művek:

- Kondor Vilmos “Bűnös Budapest ciklus” sorozata:

Kondor Vilmos 2008: *Budapest noir*. Agave Könyvek, Budapest.

Kondor Vilmos 2009: *Bűnös Budapest*. Agave Könyvek, Budapest.

Kondor Vilmos 2010: *A budapesti kém*. Agave Könyvek, Budapest.

Kondor Vilmos 2011: *Budapest romokban*. Agave Könyvek, Budapest.

Kondor Vilmos 2012: *Budapest novemberben*. Agave Könyvek, Budapest.

Kondor Vilmos 2012: *Magda, a bestiális Népszínház utcai mindenese*. Agave Könyvek, Budapest.

Kondor Vilmos 2016: *Szélhámos Budapest*. Libri Könyvkiadó, Budapest.

Kondor Vilmos 2018: *A haldokló részvényes - Új és régi történetek*. Libri Könyvkiadó, Budapest.

Kondor, Vilmos 2019: *A budapesti gengszter*. Libri Könyvkiadó, Budapest.

- Csabai László “Szindbád” sorozata:

Csabai László 2010: *Szindbád, a detektív*. Magvető Könyvkiadó, Budapest.

Csabai László 2013: *Szindbád Szibériában*. Magvető Könyvkiadó, Budapest.

Csabai László 2017: *Szindbád, a forradalmár*. Magvető Könyvkiadó, Budapest.

Csabai László 2021: *Inspektor Szindbád*. Magvető Könyvkiadó, Budapest.

- Cserháti Éva “A K.É.Z. esetei” sorozata:

Cserháti Éva 2019: *A Sellő titka*. Prae Kiadó, Budapest.

Cserháti Éva 2021a: *Szabadulószoza*. Athenaeum Kiadó, Budapest.

Cserháti Éva 2021b: *Zarándoklat a halálba*. Athenaeum Kiadó, Budapest.

Cserháti Éva 2024: *Az Albatrosz-rejtély*. General Press Kiadó, Budapest.

- Farkas Anett “Dávid és Vivien” sorozata:

Farkas Anett 2021: *A 33-as beteg*. NewLine Kiadó, Budapest.

Farkas Anett 2022a: *A 33-as ügy*. Magánkiadás, forgalmazza: Pitypang Könyvkiadó, Bazsi.

Farkas Anett 2022b: *A 33-as áldozat*. Magánkiadás, forgalmazza: Pitypang Könyvkiadó, Bazsi.

Farkas Anett 2024a: *Sakk-matt*. Pitypang Könyvkiadó, Bazsi.

AI-használat elismerése

Elismerem, hogy a ChatGPT (<https://chat.openai.com/>) platformot használtam háttérkutatáshoz és önálló tanuláshoz szükséges anyagok előállításához. A következő feladatokat 2025. április 05 és 2025. április 30. között adtam meg:

- Recommend me an MA thesis in literature List of Content based on this introduction: [Melléklet 1 – prompt folytatása] [Melléklet 2 – válasz]
- What do you mean by structuralist approach? What is structuralism, how is it connected to the crime literary genre? [Melléklet 3 – válasz]
- When is the “Bűnös Budapest”’s (2009) story is played? [Melléklet 4 – válasz]
- Analyse the following from narrative structure, language and "noir" aesthetic points (noticing evolution of the writing too): [Melléklet 5 – prompt folytatása] [Melléklet 6 – válasz]

Az eredeti válaszokat átalakítottam és módosítottam a végső válaszhoz. Az eredeti kimenet másolatát csatoltam a feladatomhoz.

Szakirodalmi források:

1. Al-Juboori, I. M. W. 2024: A Socially Realistic Study of Crime and Corruption in P.D. James’ Works. *Journal of Tikrit University for Humanities*, 31. évf., 1. sz., 1-13. DOI:10.25130/jtuh.31.1.2024.23
2. Al-Olaqi, F. M. T. S. 2017: The Influence of the Arabian Nights on English Literature: A Selective Study. *European Journal of Social Sciences*, 31. évf., 3. sz., 384-396.
3. Aleksandrova, A. – Tabakova, H. 2023: Features of the ironic detective in 1970s socialist literature. *University of Bucharest Review Literary and Cultural Studies Series*, 13. évf., 2. sz., 48-59. DOI:10.31178/UBR.13.2.5
4. *amagyszerzokert.hu* 2022: Farkas Anett. Forrás: <https://amagyszerzokert.hu/interjuk/farkas-anett-2022-06-17/>, megtekintve: 2025.05.07.
5. Carlström, M. P. 2022: Swedish Crime Fiction in the Soviet Union. *Samlaren*, 43. évf., 1. sz., 141-177. E-ISSN 0348–6133

6. Chakraborty, R. 2023: Detective Fiction: Birth and Rise. *Educational Administration Theory and Practice journal*, 29. évf., 4. sz., 2347-2349. DOI:10.53555/kuey.v29i4.6096
7. Christodoulakis, N. 2015: Conflict dynamics and costs in the Greek Civil War 1946–1949, Defence and Peace Economics. Kiadta: Routledge, London, Anglia, Egyesült Királyság.
8. Clausson, N. 2018: Arthur Conan Doyle's Art of Fiction. A Revaluation. Kiadta: Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, Anglia, Egyesült Királyság. Forrás: <https://www.cambridgescholars.com/resources/pdfs/978-1-5275-1157-6-sample.pdf> , megtekintve: 2025.02.01.
9. Deczki Sarolta 2023: A megsérült világrend és az igazság vágya. *Helikon*, 69. évf., 1. sz., 8-26. DOI: 10.57226/Hel.2023.1.1
10. Dhanawade, S. V. 2021: "In a Dry Season" - A Police Procedural Novel by Peter Robinson. *World Journal of English Language*, 11. évf., 1. sz., 24-3. DOI:10.5430/wjel.v11n1p24
11. Dowling, R. 2013: Explaining and Preventing Crime in the Soviet 1970s: the Institute of Criminology and Problems in the (American) War on Crime. Kiadta: University of California, Berkeley, Kalifornia, USA. Forrás: https://iseees.berkeley.edu/sites/default/files/2013_8-dowling.pdf , megtekintve: 2025.04.18.
12. Dowling, R. L. 2017: rezhnev's War on Crime: The Criminal in Soviet Society, 1963-1984. Kiadta: University of California, Berkeley, Kalifornia, USA. Forrás: https://escholarship.org/content/qt44n3x1m7/qt44n3x1m7_noSplash_df15b4b004d9b882a6be862ae80ab997.pdf , megtekintve: 2025.04.19.
13. Drozdowska, K. 2023: A stereotype that deconstructs itself. Representations of Danes and Denmark in Joanna Chmielewska's crime novels. *Folia Scandinavica Posnaniensi*, 34. évf., 3. sz., 31-44. DOI:10.14746/fsp-2023.34.03
14. Dubey, A. 2020: The Rise of Detective Fiction: A Historical Perspective with Special Reference to the Oeuvre of Wilkie Collins and Sir Arthur Conan Doyle. *Journal Of Humanities And Social Science*, 25. évf., 6. sz., 7-26. DOI: 10.9790/0837-2506071726
15. Farkas Anett 2024b: *Diótörő*. Pitypang Könyvkiadó, Bazsi.
16. Gabay, S. 2021: Beyond Idiolectometry? On Racine's Stylometric Signature. Forrás: https://ceur-ws.org/Vol-2989/long_paper39.pdf , megtekintve: 2025.04.10.

17. Gadhire, S. S. – Mane, S. S. 2022: Hard-Boiled Fiction: A Fusion of Noir and Detective Fiction. *International Journal on Studies in English Language and Literature*, 10. évf., 9. sz., 1-5. DOI:10.20431/2347-3134.1009001
18. Gilk, E. 2013: Unreliable narration in fiction by Ladislav Fuks. *World Literature Studies*, 5. évf., 1. sz., 76-91.
19. Gombos Péter 2024: A két világháború közötti magyar szépirodalmi utópiák, disztópiák. *Anyanyelvi Kultúraközvetítés*, 7. évf., 1. sz., 48-58. DOI:10.33569/akk.5403
20. Görmez, A. – Beyoglu, S. G. 2024: The Basis Of Formalism And Its Limitations. *Journal of the Institute of Social Sciences Bahar*, 5. évf., 30. sz., 443-456. DOI:10.56597/kausbed.1148797
21. Greenfield, S. 2025: The True Crime Genre: A Positive Influence for Criminal Justice? *Zeitschrift für Rechtssoziologie*, 45. évf., 1. sz., 42-62. DOI:10.1515/zfrs-2025-2002
22. Hoffman, M. 2016: Gender and Representation in British ‘Golden Age’ Crime Fiction. Forrás: <https://www.hugendubel.info/annot/564C42696D677C7C393738313133373533363636327C7C504446.pdf?sq=3> , megtekintve: 2025.04.14.
23. *hu.bab.la* 2025: Mi a “loan shark” fordítása a magyar-ben? Forrás: <https://hu.bab.la/szótár/angol-magyar/loan-shark> , megtekintve: 2025.04.30.
24. Ismael, K. 2024: Establishing the Hardboiled Fiction as a Literary Landmark in Dashiell Hammett’s Red Harvest. *Zanco Journal of Humanity Sciences*, 28. évf., 1. sz., 158-170. DOI:10.21271/zjhs.28.1.12
25. Jahn, M. 2021: Narratology 2.3: A Guide to the Theory of Narrative. Kiadta: University of Cologne, Köln, Németország. Forrás: <https://www.uni-koeln.de/~ame02/pppn.pdf> , letöltési idő: 2025.04.13.
26. John Lukács 2010: Boldog emberöltő? Körmendi Ferenc elfeledett regénye. *FEUILLETON*, 54. évf., 49. sz., 10-30.
27. Joseph, J. 2021: Raymond Picard, Roland Barthes, Pierre Bourdieu. Ein paar (auch persönliche) Schlaglichter. *Dossier*, 63. évf., 6. sz., 245-261.
28. Juhász Anna 2020: Kortársaság #16 | Csabai László | 2020/04/15. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=li93ga4z36A> , megtekintve: 2025.05.04.
29. Kálai Sándor 2024: “...a magyar irodalom adott-e hozzá valamit a külföldi detektívirodalomhoz?” *Médiakutató*, 25. évf., 3-4. sz., 61-68. DOI:10.55395/MK.2024.3-4.5

30. Kecskés, D. Gusztáv 2012: A szovjet csatlós államok a NATO perspektívájában az 1962-es kubai rakétaválság idején. *Világtörténet*, 2012 évf., 2. sz., 121-145.
31. Keresztesi Ferenc 2017: Nincs odáig a Budapest Noir filmadaptációjáért Kondor Vilmos. Forrás:
<https://24.hu/kultura/2017/11/30/nincs-odaig-a-budapest-noir-filmadaptaciojaert-kondor-vilmos/> , megtekintve: 2025.05.03.
32. Kimyongür, A. – Wigelsworth, A. 2014: An Introduction. In. Kimyongür – Wigelsworth szerk. *Rewriting Wrongs: French Crime Fiction and the Palimpsest*. Kiadta: Cambridge Scholars Publishing, Newcastle Upon Tyne, Anglia, Egyesült Királyság.
33. *kortarskrimi.hu* 2023: Interjú Cserhádi Évával. Forrás:
<https://kortarskrimi.hu/cserhati-eva-interju-2023-julius/> , megtekintve: 2025.05.06.
34. Krawczyk-Żywko, L. 2021: The Comfort of Crime: The Appeal of Formulaic Fiction during the Pandemic. *Litteraria Copernicana*, 3. évf., 39. sz., 13-22. DOI:10.12775/LC.2021.022
35. László Henrietta 2023: *A Szépirodalom És Szórakoztató Irodalom Jellegzetességeinek Ötvöződése Csabai László Szindbád, A Detektív Című Regényében*. Beregszász: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszék, Magyar Tanszéki Csoport.
36. Link, S. J. 2023: Excursus: The Thorndyke Novels and the Language of Science. In. Bloom szerk. *A Narratological Approach to Lists in Detective Fiction*. Kiadta: Palgrave MacMillan, Cham, Svájc. DOI:10.1007/978-3-031-33227-2
37. Mesropova, O. 2008: Crime, byt, and fairy tales: Daria Dontsova and post-Soviet ironical detective fiction. *The Slavic and East European Journal*, 52. évf., 1. sz., 113-128.
38. Mészáros Márton 2014: “A válságot jól lehet ábrázolni” – Interjú Csabai László íróval. Forrás:
<https://meszarosmartonblogja.hu/2014/06/30/a-valsagot-jol-lehet-abrazolni-interju-csabai-laszlo-iroval/> , megtekintve: 2025.05.03.
39. Molnár Csongor 2018: Kondor Vilmos: A bűn soha nem nagyszerű és csodálatos. Forrás:
<https://litera.hu/magazin/interju/kondor-vilmos-a-bun-soha-nem-nagyszeru-es-csodalatanos.html> , megtekintve: 2025.04.25.
40. *moly.hu* 2025a.: Szindbád, a detektív (Szindbád 1.) 86%. Forrás:
<https://moly.hu/konyvek/csabai-laszlo-szindbad-a-detektiv> , megtekintve: 2025.05.05.

41. Moncsi Ária – Kovács Ági 2022: Interjú a Pitypang könyvek megálmodóival: Farkas Anettel, Diana Hunttal, Annae Ravennel “Ha fújás közben kívánsz valamit, és egy levegővel sikerül minden magot elfűjnod, a kívánságod teljesül.” Forrás: <https://www.magyarszerzokonyveimagazin.hu/2022/06/interju-pitypang-konyvek-megalmodoival.html> , megtekintve: 2025.05.09.
42. Müller Judit, W. 2022: “Előbb elhurcoltak, aztán meg kitelepítettek minket1...” A „málenkij robotra” hurcoltak emlékezete a Magyarországról kitelepített németek közösségében. *Janus Pannonius Múzeum Évkönyv*, 55. Kiadás, 183-194, Pécs.
43. Münderlein, K. A. 2022: The Golden Age of British Crime Fiction. Forrás: https://www.researchgate.net/publication/369245463_The_Golden_Age_of_British_Crime_Fiction , megtekintve: 2025.04.12.
44. Muzdeka, N. 2023: How Far South Does North Go: Researching Nordic Noir As An Epitome Of Popular Culture Across The Boundaries Of Academic Disciplines, Genres And Geography. Forrás: <https://hal.science/hal-04439524v1/document> , megtekintve: 2025.04.10.
45. Nagy Ivett 2018: A rendőr noir nyomában – Kondor Vilmos ábrázolásai. *Magyar Rendészet*, 2018 évf., 1. sz., 81-89.
46. Nielsen, J. S. 2023: Geopolitics, Northern Europe, and Nordic Noir: What Television Series Tell Us About World Politics. *Scandinavica*, 62. évf., 2. sz., 1-5. DOI:10.54432/scand/PIZX8983
47. Nyírádi Klaudia 2018: Krimiirodalom és irodalomoktatás. Kiadta: Újvidéki Egyetem, Újvidék, Szerbia. Forrás: <https://magyarkrimiszemle.hu/wp-content/uploads/2022/01/Nyiradi-Klaudia-Krimiirodalom-es-irodalomoktatas.pdf> , megtekintve: 2025.04.20.
48. Olaru, O. 2020: Detective Fiction In The East. *Dacoromania Litteraria*, 7. évf., 1. sz., 126-136.
49. Öztekin, S. 2020: Crime, Class, and Gender in Victorian Sensation Fiction. *The ESSE Messenger*, 29. évf., 2. sz., 53-62.
50. Panggabean, D. S. – Rangkuti, R. 2020: The Basic Concept of Narratology and Narrative. *Journal of Language and Literature*, 14. évf., 2. sz., 184-190. E-ISSN 2460-853X
51. Peng, Z. – Boyle, P. P. 2024: Ponzi Schemes: A Review. Forrás: <https://download.ssrn.com/2024/11/13/5019934.pdf> , megtekintve: 2025.04.30.

52. *pitypangkonyvek.hu* 2025: Farkas Anett. Forrás: <https://pitypangkonyvek.hu/farkas-anett/>, megtekintve: 2025.05.07.
53. Primasita, F. A. – Putra, H. S. A. 2019: An Introduction to the Police Procedural: A Subgenre of Detective Genre. *Jurnal Humaniora*, 31. évf., 1. sz., 33-40. DOI:10.22146/JH.V31I1.15309
54. Salemi, M. 2024: The Detective Novel: Origins and Evolution. *Journal for Educators, Teachers and Trainers*, 15. évf., 5. sz., 148-156. DOI:10.47750/jett.2024.15.05.015
55. Sand, S. A. – Vordal, T. 2021: 'Northern, not Nordic noir': A Norwegian case study on crime series and strategies for transnational television. *Journal of Scandinavian Cinema*, 11. évf., 2. sz., 157-176. DOI:10.1386/jsca_00045_1
56. Simon Attila 2013: Kondor ABC – (majdnem) minden, amit Kondor Vilmosról tudni akartál. Forrás: <https://olvasoterem.com/blog/2013/11/28/kondor-abc-majdnem-minden-amit-kondor-vilmosrol-tudni-akartal/>, megtekintve: 2025.04.24.
57. Sheeba, S. 2017: Postmodern literature: Practices and Theory. *Excellence International Journal of Education and Research*, 4. évf., 3. sz., 181-190. ISSN 2349-8838
58. Shelley, L. 2019: Crime in the Soviet Union. In: Connor, Powell – Jones szerk. *Soviet Social Problems*. Kiadta: Routledge, New York, New York, USA. DOI:10.4324/9780429307140
59. Singh, K. S. – Saritha, M. S. 2022: An Analysis of the Typification of Mystery and Detective Fiction by John G Cawalti and Carl D Malmgren: Another Cul-de-sac in Generic Classifications? *Bodhi International Journal of Research in Humanities, Arts and Science*, 6. évf., 4. sz., 13-22. E-ISSN: 2456-5571
60. Srinivasan, S., Shekhawat, S. – Bhattacharya, S. 2020: Mapping the Evolution of Crime Fiction as a Genre: Eighteenth Century to the Contemporary Times. *Rupkatha Journal on Interdisciplinary Studies in Humanities*, 12. évf., 6. sz., 1-12. DOI:10.21659/rupkatha.v12n6.13
61. Stickley, A., Kondo, N., Inoue, Y., Kanamori, M., Kino, S., Araka, Y. – McKee, M. 2022: Worry about crime and loneliness in nine countries of the former Soviet Union. *Population Health*, 21. évf., 1. sz., 1-9. DOI:10.1016/j.ssmph.2022.101316
62. Szabari Vera 2020: A Tények Valóban Magukért Beszélnek? In: Kapitány et al. szerk. *Kultúra, Közösség És Társadalom*. Kiadta: Társadalomtudományi Kutatóközpont – Magyar Szociológiai Társaság, Budapest, 230-241. Forrás:

https://szociologia.tk.hu/uploads_files/2020/TTT_kotet_vegleges.pdf , megtekintve: 2025.04.24.

63. Szekfü András 2014: Móricz Zsigmond, G. M. Höllering És A “Hortobágy” -Film. Forrás: <https://www.holmi.org/2014/11/szekfu-andras-moricz-zsigmond-g-m-holler-ing-es-a-,,hortobagy“-film> , megtekintve: 2025.05.02.

64. szepiroktarsasaga.hu 2025: Csabai László. Forrás: https://szepiroktarsasaga.hu/tagok/csabai_laszlo.1840.html?pageid=973 , megtekintve: 2025.05.03.

65. Taghizadeh, A. 2013: A Theory of Literary Structuralism (in Henry James). *Bodhi Theory and Practice in Language Studies*, 3. évf., 2. sz., 285-292. DOI:10.4304/tpls.3.2.285-292

66. Teive, H. A. G. – Lees, A. J. 2017: Georges Simenon, Inspector Maigret and his relevance to the practice of Neurology. *Arquivos de Neuro-Psiquiatria*, 75. évf., 3. sz., 189-191. DOI:10.1590/0004-282x20170019

67. Thore, D. V. 2024: The Principles and Influence of Formalism in Literature: A Critical Study of “The Theory of the Novel” by Georg Lukács. *International Journal of English and Studies*, 6. évf., 8. sz., 123-128. DOI:10.47311/IJOES.2024.6.8.128

68. Todorov, T. 1966: The Typology of Detective Fiction. In. Howard szerk. *The Poetics and Prose*. Kiadta: Cornell University Press, New York, New York, USA, 42–52.

69. Vaughan, N. 2015: From Buddy Movie to Bromance. Kiadta: Brunel University, London, Anglia, Egyesült Királyság. Forrás: <https://bura.brunel.ac.uk/bitstream/2438/12116/1/FulltextThesis.pdf> , megtekintve: 2025.05.10.

70. Vincze Miklós 2023: Közel egyórás tévéinterjút adott a rejtélyes Kondor Vilmos, péntek este mutatja be az RTL. Forrás: <https://24.hu/kultura/2023/12/29/kondor-vilmos-teveinterju-interju-rtl-xxi-szazad-gordon-zsigmond-bunos-budapest-iro/> , megtekintve: 2025.04.22.

71. von Dorst, I. 2018: You, thou and thee: A statistical analysis of Shakespeare’s use of pronominal address terms. Forrás: <https://wp.lancs.ac.uk/shakespearelang/files/2018/10/Isolde-van-Dorst-JTDH2018.pdf> , megtekintve: 2025.05.01.

72. Wilding, M. 2018: The murky depths of crime fiction. *Quadrant*, 62. évf., 3. sz., 82-90.

РЕЗЮМЕ

У кваліфікаційній роботі досліджувався розвиток, легітимність та диверсифікація сучасної угорської кримінальної літератури на основі вибраних творів, з особливою увагою до серій “*Будапешт нуар*” та “*Кримінальний Будапешт цикл*” Вільмоша Кондора, серія “*Сіндбад*” Ласло Чабаї, серія “*Випадки К.Е.З.-а*” Чергаті та серія “*Давид та Вів'єн*” Анет Фаркаша, а також їхня ключова роль у започаткуванні та підтримці того, що широко вважається “угорським кримінальним ренесансом”.

Шляхом детального літературного аналізу самого кримінального жанру, його історичного контексту та порівняльного прочитання було досліджено, як угорська кримінальна проза – колись вважалася “розважальним” та “крадіжка готівки” жанром – стала динамічним порталом угорської культурної літератури, художніх новацій та соціальних коментарів.

Саме романи Кондора вперше зробили кримінальну фантастику відомою. Його оповідання глибоко вкорінені в міжвоєнний та повоєнний період і побудовані навколо естетики нуару. Вони не лише відіграли певну роль у становленні кримінальної прози як серйозного літературного жанру в Угорщині, але й заклали основи для історично рефлексивних, морально неоднозначних та формально відшліфованих наративів. Романи Ласло Чабаї “*Сіндбад*” ще більше поглибили цей розвиток, поєднавши детективну літературу з філософською інтроспекцією та постмодерністською іронією, зміцнивши літературну легітимність жанру, одночасно розширивши його тематичний діапазон. Спираючись на ці основи, у 2020-х роках відбувся зсув у бік більш сучасних локацій та соціально залучених наративів, зокрема у роботах Єви Чергаті та Анетт Фаркаш.

У “*Випадки К.Е.З.-а*” Чергаті висвітлює різноманітні перспективи, інституційну критику та нюансоване зображення гендерних ролей у сучасній Угорщині. Серія Фаркаша “*Девід і Вів'єн*”, хоча й значною мірою заснована на популярній формулі “*buddy-cop*”, досліджує напругу між жанровими умовностями та зображенням ідеалізованих гендерних ролей, часто відображених у гуморі, романтичній напрузі та стилізованій естетиці, яка тонко критикує консервативні соціальні норми.

Порівняльний аналіз авторів виявляє ширшу тенденцію – угорська кримінальна література вже не просто наслідує іноземні моделі, а активно формує власну, місцеву ідентичність. Це особливо очевидно у тому, як місця злочинів конструюються не лише як фізичні простори, а й як палімпсести національної історії, колективної травми та невирішеної соціальної напруженості. Чи то через інтертекстуальну гру, історичну алегорію, чи постмодерністську саморефлексію, ці акти пов'язані з минулим і сьогоденням Угорщини складним та культурно значущим чином.

У кваліфікаційній роботі також досліджується як гумор, іронія та інтертекстуальність сприяють літературному сприйняттю через цих авторів та їхні твори, а також як поява різних архетипів персонажів, особливо жінок-головних героїнь, переосмислює як структуру наративу, так і очікування читачів щодо кримінального жанру. Ці події відображають зміну культурних установок і підкреслюють потенціал жанру досліджувати ідентичність, справедливість та моральну неоднозначність в угорському контексті.

Зрештою, були зроблені зауваження щодо майбутніх перспектив відродження злочинності в Угорщині. Хоча жанр безперечно користується безпрецедентною популярністю та схваленням критиків, його подальше здоров'я залежить від сталих інновацій, різноманітних підходів і тем, відкритості та стійкості до шаблонного повторення. Продовження чи застій епохи Відродження залежить від здатності жанру протистояти новим соціальним реаліям, сприймати експерименти та зберігати свою критичну, рефлексивну функцію в угорській літературі.

Угорська кримінальна проза перетворилася з маргінального жанру на різноманітну та культурно значущу літературну форму. Твори Кондора, Чабаї, Чергаті та Фаркаша не лише демонструють адаптивність жанру, а й глибоко резонують з історичною свідомістю та сучасними боротьбами Угорщини. Таким чином, кримінальна література в сучасній Угорщині — це не просто розвага, а захопливий та освіжаючий спосіб культурного вираження та критики, на додаток до часто дисоціативного та нігілістичного погляду на життя, який демонструє угорське суспільство.

MELLÉKLETEK

Melléklet 1. ChatGPT “prompt 1”.

Recommend me an MA thesis in literature List of Content based on this introduction:

"At the beginning of the 21st century, Hungarian literature stagnated, failing to find the right direction that resonated with the Hungarian audience. While the defining themes of the early 2000s were historical, social dramas, and horror novels, everything changed in 2008 – a (mostly) fictional crime novel set in 1930s Hungary was published, which spread like wildfire and earned the highest level of acclaim from both critics and readers. This was the crime novel "Budapest Noir" by Hungarian writer Vilmos Kondor (1954-), published in February 2008, which is called the "first true Hungarian crime novel". On the other hand, this novel, and the 2010 crime novel "Szindbád, the Detective" by Hungarian writer László Csabai (1969-), also set in the early 20th century, set a new precedent in Hungarian literature, and a writing movement began, which is now called the "Hungarian crime novel renaissance." Following the great success of these two works, countless Hungarian crime novels were published in the 2010s, with varying degrees of success. While the success of "Budapest Noir" or "Szindbád, the Detective" could not be replicated, a significant number of writers have achieved success in the field of crime writing, and many internationally recognized crime book series written in the 2010s and 2020s have achieved outstanding critical and reader attention.

The aim of this thesis is to observe and create a comprehensive picture of the characteristics of contemporary Hungarian crime literature and the "Hungarian crime renaissance", as well as to understand the role and significance that these works play in today's literary and cultural life.

Starting with Vilmos Kondor's "Criminal Budapest Cycle" series, the first book of which is "Budapest Noir", continuing with the "Dávid and Vivien" series by Hungarian writer Anett Farkas (1985-) and finally with the "A KÉZ. esetei" series by Hungarian writer Éva Cserhádi (1975-), various, uniquely representative works of contemporary Hungarian crime literature will be analyzed. During the analysis, the structure, language, characters of these works and series, as well as the historical, social and political contexts and messages raised by the authors will be examined in detail. In connection with each work, it can be observed how they fit into the context of contemporary Hungarian literature and crime literature as a whole, how they represent the social and cultural problems of this era, and how they contribute to the development and renewal of the genre in the 21st century."

(Each series have atleast 4 books)

Melléklet 2. ChatGPT válasza a “prompt 1”-re.

Based on your introduction and the scope of your proposed MA thesis, here's a recommended List of Contents tailored for a comprehensive literary analysis of the <i>Hungarian crime novel renaissance</i>. The structure allows you to explore historical context, genre theory, close readings of major series, and critical reflections on literary impact.	
List of Contents	
Introduction - Background of Hungarian literature at the turn of the 21st century - Emergence of crime fiction as a revitalizing force - Objectives and scope of the thesis - Methodology and theoretical framework	
Chapter 1: The Crime Genre – An Overview - Origins and global evolution of crime fiction - Subgenres of crime fiction: noir, detective, police procedural, psychological thriller - Theoretical approaches: Genre theory, cultural studies, narratology - Crime fiction in Central and Eastern Europe: Comparative background	
Chapter 2: A Turning Point – “Budapest Noir” and the Birth of Hungarian Crime Fiction - Historical and literary context of “Budapest Noir” - Analysis of narrative structure, language, and noir aesthetics - Representation of interwar Budapest: urban space, corruption, and memory - Vilmos Kondor’s influence on the genre’s legitimacy and trajectory	
Chapter 3: From Noir to Satire – The Case of “Szindbád, the Detective” - László Csabai and the blending of nostalgia, satire, and crime - Literary allusions and postmodern elements - The reinterpretation of Hungarian literary heritage through genre fiction - Reader reception and critical comparison with Kondor	
Chapter 4: Contemporary Series and Genre Expansion – The Works of Anett Farkas and Éva Cserhádi - Analysis of the “Dávid and Vivien” series by Anett Farkas - Gender dynamics, procedural elements, and social commentary - Evolution of protagonists and continuity across volumes - Analysis of the “A KÉZ. esetei” series by Éva Cserhádi - Innovation in narrative voice and structure - Exploration of post-2010 societal anxieties and Hungarian identity	
Chapter 5: Themes and Trends in the Hungarian Crime Renaissance - Urban space and national history as crime settings - Social and political critique in post-2008 Hungarian fiction - Female perspectives and shifting character archetypes - The role of humor, irony, and intertextuality - Reader demographics and publishing trends	
Chapter 6: Cultural Impact and Literary Significance - Reception of the Hungarian crime genre in literary and academic circles - The boundary between “genre fiction” and “literary fiction” - Influence on newer authors and cross-media adaptations - Future prospects: Is the renaissance continuing or plateauing?	
Conclusion - Summary of findings - Contribution of the Hungarian crime renaissance to national literature - Final thoughts on the genre’s cultural role in 21st-century Hungary	
Appendices - Bibliography of analyzed works - Author bios and publication timelines - Charts of reader ratings, reviews, or sales (if applicable)	
Bibliography - Primary sources (novels and series) - Secondary sources (critical theory, reviews, literary studies)	
Would you like a sample introduction or chapter outline to go along with this list? 🔍 📄 🗑️ 🔄 📌 ⌵	

Melléklet 3. ChatGPT válasza a “What do you mean by structuralist approach? What is structuralism, how is it connected to the crime literary genre?” kérdésre.

✍ What Is Structuralism?

Structuralism is a theoretical approach that originated in linguistics (mainly through Ferdinand de Saussure) and was later adapted to literary theory, anthropology, and cultural studies. Structuralists believe that meaning is produced through systems of signs and structures, not just individual elements.

In literature, structuralism focuses on:

- The underlying structures that govern narratives (like patterns, oppositions, functions)
- How stories are constructed rather than what the stories are “about”
- The codes, conventions, and grammar of genres or storytelling

Think of it as treating stories like language: they follow rules, have a syntax, and meaning comes from their position in a system.

✳ Structuralism in Literary Studies

Key figures in literary structuralism include:

- Tzvetan Todorov – analyzed the structure of crime stories
- Roland Barthes – emphasized “narrative codes” and semiotics
- Vladimir Propp – studied recurring narrative roles (e.g. villain, hero, donor) in folktales

They weren’t interested in what a story said, but in how it was organized and what rules or formulas it followed.

📖 How Structuralism Connects to Crime Fiction

Crime fiction is perfect for structuralist analysis because it follows highly recognizable patterns. Structuralists have shown that detective stories are structured by a specific narrative formula.

Tzvetan Todorov’s Model (1971):

In *The Typology of Detective Fiction*, Todorov argued that classic detective fiction contains two separate but intertwined stories:

1. The story of the crime (the past):
 - What happened before the book began (the murder, the motive, the culprit’s actions)
 - Hidden from the reader at first
2. The story of the investigation (the present):
 - The detective’s step-by-step reconstruction of that hidden crime
 - This is the story we read

🔍 This dual structure is a unique hallmark of crime fiction and can be analyzed using structuralist tools.

Other structuralist observations:

- Binary oppositions: e.g. Order vs. Chaos, Innocence vs. Guilt, Detective vs. Criminal
- Repetition and variation: Each crime novel follows a basic formula, but varies it slightly (a core idea in genre theory too)
- Roles and functions: Much like fairy tales, characters fulfill functions (detective = solver, suspect = misdirection, victim = inciting incident)

✅ Summary

Concept	Explanation
Structuralism	A theory focusing on the deep structures that govern meaning and form
In crime fiction	Helps us understand the narrative formula, dual storylines, and role systems
Why it’s useful	It shows how crime stories work across different cultures and time periods

Melléklet 4. ChatGPT válasza a “*When is the “Bűnös Budapest”’s (2009) story is played?*” kérdésre.

Vilmos Kondor's *Bűnös Budapest* (2009), the second novel in the *Bűnös Budapest-ciklus* (*Guilty Budapest Cycle*), is set in the year 1939, roughly three years after the events of *Budapest Noir* (which is set in 1936).

This time frame is crucial because:

- 1939 marks the beginning of World War II, and while Hungary hadn't yet entered the war, the atmosphere was tense and politically volatile.
- The novel reflects increasing political extremism, the strengthening of right-wing forces, rising antisemitism, and the deepening corruption in Hungarian society and politics.
- Gordon Zsigmond, the protagonist, continues his investigations as a journalist, navigating through state censorship, secret police activities, and ideological conflicts in a rapidly radicalizing society.

The narrative captures a pre-war Budapest on the brink of collapse, further darkening the noir atmosphere and deepening the socio-political critique.

Would you like a timeline or overview of all the books in the cycle and their historical settings?

Melléklet 5. ChatGPT “prompt 4”.

Analyse the following from narrative structure, language and "noir" aesthetic points (noticing evolution of the writing too):

Budapest Noir:

"Gordon megrázta a fejét. Nem lehetséges, hogy Gömböst gyászolja! A kormány miatt sem aggódhatnak, mert ebben az országban akkor sem aggódnak a kormány miatt, ha kellene. Darányi már egy jó hónapja vitte az ügyeket. Gömbös valójában keveseknek hiányzott, válságról szó sem volt. Persze, a kormány lemondott, a kormányzó el is fogadta a lemondását, de még napok kérdése volt, hogy megbízza Darányit a végleges kormány megalakításával. Gordon ilyenkor nem bánta, hogy bűnügyi újságíró. Eleve nem sok affinitása volt a politikához, és amikor belegondolt abba, milyen lelkes és indulatos vélemények csapnak össze azt illetően, hogy Darányi a Nemzeti Egység Pártja mellé kit von be a kormányzásba, egyszerűen nevetségesnek találta az egészet. Nem volt türelme ehhez, és azt is tudta: nincs egyedül csendes apátiájával."

Bűnös Budapest:

"– Mit tett? – kérdezte végül Wayand István. Az öccse szólni sem bírta. Meredten bámult Nemesre.

– Megöltem egy kommunistát – felelte Nemes nyugodt hangon.

– Egy kommunistát? – nézett rá Wayand István megrökönyödve.

– Rosszabbat. Egy Lenin-fiút."

A budapesti kém:

"– Jó reggelt – üdvözölte Ujszászy István vezérőrnagy, az Államvédelmi Központ vezetője.

– Magának is – felelte Gordon, majd érdeklődve széttárta a kezét.

– Hogy miért is vagyok itt, ezt akarja tudni – bölintott Ujszászy.

– Jobb híján."

Budapest romokban:

"– Rajk elvtárs! – kiáltotta az egyik zsumaliszta. Gordonnak meg sem kellett fordulnia, hogy megnézzé, ki az. Bodó Béla kiabált, az ítélet munkatársa, akinek magas fehangját száz másik fehang közül is bármikor felismerte volna. – Mi történt itt? Gordon érdeklődve intett Zekernek, hogy hallgassa csak.

– A Vörös Hadsereg hősi felszabadító katonái ellen intéztek súlyos és megbocsáthatatlan támadást! – jelentette ki a belügyminiszter olyan lendülettel, amilyennel a munkásgyűléseken szokott beszélni. Felsőtestével kicsit előredőlt, homlokát összevonta, bal kezét zsebébe dugta, a jobbal pedig erőteljesen gesztikulált. – A reakciós erők mindent megtesznek azért, hogy meggyengítsék a magyar munkások töretlen lendületét, de ezúttal nem jártak sikerrel!"

Budapest novemberben:

"– Semmit. Mit mondhatott volna? Ott találtuk a hulla mellett, kezében a véres késsel. Tagadott volna? – Amikor látta, hogy Gordon nem tud hirtelenjében mit mondani, hozzátette: – Ezt kértem a jóistentől is a misén.

– Ezt? Egy halott magyar lányt? Maga ilyeneket kér? A jóistentől?

– Dehogya – rázta meg a fejét sértődötten a férfi. – Csak azt, hogy ha már lennie kell bűnnek, akkor sok magyar meg horvát bűnözőt adjon nekünk, mert azokkal nincs nehéz dolgunk. Maguk olyan... maguk nem okosak."

Szélfámos budapest:

"Gordon maga sem értette pontosan, csak sejtette, hogy miért is lett fontosabb tagja a truppnak a többiekénél. Strosnider nem olyan alaknak látszott, aki könnyen megbízik valakiben, pláne nem egy idegenben, ám Gordon ismerte jól a helyzetet, amikor az ember ösztönösen hajlik a bizalomra az iránt, akivel egy nyelvet beszél. A trupp fontosabb alakjai, Menyus és Sarkadi kiválóan beszéltek angolul, sőt még Sztroján is egészen elfogadhatóan tudta mondani, hogy háudjudu."

A budapesti gengszter:

"Gordon a helyére akasztotta a mikrofont, és ült még egy ideig a cigarettafüstben, majd megszámolta, mennyi pénze van. Majdnem száz dollár. Azzal már lehet kezdeni valamit. A portáról felszólt a lakosztályba. Roessler vette fel, és közölte, hogy Boo Boo eltűnt, nem tudni, hogy hová, és úgy néz ki, elő sem fog kerülni."

Melléklet 6. ChatGPT válasza a “prompt 4”-re.

This passage-by-passage comparison of Vilmos Kondor's "Bűnös Budapest" cycle reveals a clear evolution in narrative structure, language, and noir aesthetics, reflecting both the protagonist's internal transformation and the historical descent of Hungary from authoritarianism into chaos, then occupying a finally postwar existential limbo.

2.2. Narrative Structure, Language, and the "Noir" Aesthetic - Comparative Analysis

1. Budapest Noir (2008)

"Gordon megrázta a fejét. Nem lehetséges, hogy Gömböst gyászolják..."

- Narrative Structure:** Introspective third-person limited perspective. The passage reflects a high of inner monologue, which sets the tone for the noir tradition of a disillusioned, intelligent investigator.
- Language:** Dry, journalistic, and skeptical. Kondor uses clipped, declarative sentences to mirror a pragmatic view of politics and society.
- Noir Aesthetic:** Dominated by cynicism and political apathy. Budapest is not yet a war zone, but already a morally grey place. The protagonist's indifference reflects noir's focus on alienation and distrust of power.

✔ *Emergence of noir skepticism rooted in political detachment.*

2. Bűnös Budapest (2009)

"... Mit tett? – kérdezte végül Wayand István. ... – Rosszabbat. Egy Lenin-fiút."

- Narrative Structure:** Dialogue-driven revelation. This format increases tension and introduces ideological horror.
- Language:** Crisp, confrontational, blunt. Words like "kommunista" and "Lenin-fiú" carry ideological weight.
- Noir Aesthetic:** The political now becomes visceral and violent. Noir pessimism shifts from urban ennui to deadly ideological entanglements.

✔ *Moral ambiguity and ideological paranoia intensify.*

3. A budapesti kém (2012)

"... Jó reggelt – üdvözölte Újszászy István vezérőrnagy... – Jobb híján."

- Narrative Structure:** Balanced between dry exposition and sharp exchanges. We enter the Cold War spy-noir territory.
- Language:** Formal mixed with sardonic tones. Dialogue carries subtle power plays.
- Noir Aesthetic:** Shifts toward bureaucratic menace — polite conversation masks political terror. A noir of intelligence networks and psychological warfare.

✔ *The noir mood becomes one of quiet terror beneath official formality.*

4. Budapest romokban (2011)

"... Rajk elvtárs! – kiáltotta az egyik zornaliszta..."

- Narrative Structure:** Multi-voiced, chaotic. A blend of media spectacle and propaganda speech.
- Language:** Sharp and performative. Characters speak in exaggerated ideological clichés.
- Noir Aesthetic:** This is totalitarian noir — the state speaks in slogans, and truth is buried under ideology and ruins. There's no more illusion of stability.

✔ *Language is weaponized; the noir tone borders on absurdist dystopia.*

5. Budapest novemberben (2014)

"... Semmit. Mit mondhatott volna? Ott találtuk a hulla mellett..."

- Narrative Structure:** Tightly focused, psychological dialogue with a twist of dark irony.
- Language:** Blunt, disillusioned, and moralizing. Religious language collides with crime and prejudice.
- Noir Aesthetic:** Fully existential noir. There's no redemption or rationality — only prejudice, chance, and worn-out faith.

✔ *Postwar noir, echoing Camus: absurd crimes in a morally broken world.*

6. Székhámos Budapest (2016)

"Gordon maga sem értette pontosan... amikor az ember ösztönösen hajlik a bizalomra..."

- Narrative Structure:** Reflective and emotionally layered. Flashbacks and psychological nuance emerge more strongly.
- Language:** More literary, less journalistic. Emotional uncertainty replaces political clarity.
- Noir Aesthetic:** The theme of performance and deception dominates — noir meets con-man genre. The city is now a stage, identity is fluid.

✔ *Noir turns inward: identity and trust replace ideology as the central crisis.*

Evolution Summary:

Book	Narrative	Language	Noir Mood
Budapest Noir	Introspective	Cynical, terse	Political indifference
Bűnös Budapest	Dialogic tension	Confrontational	Ideological paranoia
A budapesti kém	Bureaucratic drama	Wry, formal	Spy-state dread
Budapest romokban	Chaotic reportage	Ideological	Totalitarian absurdity
Budapest novemberben	Moral dialogue	Existential	Postwar absurdism
Székhámos Budapest	Reflective	Emotional, ironic	Noir of masks and trust
A budapesti gengszter	Solitary scenes	Minimalist	Return to classic noir

Would you like me to generate a visual timeline showing this aesthetic and narrative evolution?

Звіт подібності

метадані

Назва організації

Hungarian College of Higher Education Ferenc Rakoczi II Transcarpathian

Заголовок

László Henrietta_Magyar szak_Magiszteri dolgozat_2025 (2)-4-71

Науковий керівник / Експерт

Автор **Аніко Чурман-Пушкеш**

підрозділ

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

0.38%

0.38%

КП 1

9.96%

9.96%

КЦ

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

22123

Кількість слів

163276

Кількість символів

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв	Б	0
Інтервали	A→	0
Мікропробіли	␣	0
Білі знаки	Б	0
Парафрази (SmartMarks)	a	1

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Колір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	https://moly.hu/konyvek/csabai-laszlo-szindbad-a-detektiv	72 0.33 %
2	https://epdf.tips/100-masters-of-mystery-and-detective-fiction-magills-choice9a70645d2c1f1ec3032404fb3c02037641821.html	13 0.06 %

з домашньої бази даних (0.00 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
------------------	-----------	--

з програми обміну базами даних (0.00 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
------------------	-----------	--

з Інтернету (0.38 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ДЖЕРЕЛО URL	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	https://moly.hu/konyvek/csabai-laszlo-szindbad-a-detektiv	72 (1) 0.33 %
2	https://epdf.tips/100-masters-of-mystery-and-detective-fiction-magills-choice9a70645d2c1f1ec3032404fb3c02037641821.html	13 (1) 0.06 %

Список прийнятих фрагментів (немає прийнятих фрагментів)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗМІСТ	КІЛЬКІСТЬ ОДНАКОВИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
------------------	-------	---------------------------------------

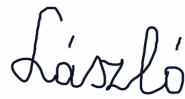
ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Я, Ласлов Генрієтта Оттілівна, підтверджую, що користувалась ChatGPT (<https://chat.openai.com/>) для редагування тексту та перевірки помилок у власній роботі. Я завантажила свою роботу в повному обсязі і ввела завдання між 05. квітня та 30. квітня 2025 року:

1. Порекомендуй мені структуру магістерську дисертацію з даних інформацій.
2. Розпис структуралістських підходах і як це пов'язаний з жанром кримінальної літератури.
3. Коли відбувається розповідь твору “Bűnös Budapest” (2009)?
4. Із яких точках можна проаналізувати нуару у структури, мови та естетичні моменти (також звертаючи увагу на еволюцію письменника).

Отримані таким чином дані були використані для доопрацювання та перероблення тексту з метою отримання кінцевого варіанту роботи.

Ласлов Генрієтта Оттілівна

Handwritten signature in cursive script, reading "László".